

EUROPOS SOCIALINIAI, TEISINIAI IR EKONOMINIAI PROJEKTAI

**ENERGETIKOS REGULIUOTOJŲ STATUSO IR FUNKCIJŲ
EUROPOS SAJUNGOS ŠALYSE IR LIETUVOJE
PALYGINAMOJI STUDIJA BEI REKOMENDACIJOS
ENERGETIKOS TEISĖS BAZĖS TOBULINIMUI**

Galutinė ataskaita

*Tyrimą finansavo
Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija*

**VILNIUS
2006 m. lapkričio 30 d.**

TURINYS

Sutrumpinimai.....	4
1. ĮVADAS	5
1.1. TYRIMO OBJEKTAS, AKTUALUMAS IR TIKSLAS	5
1.2. TYRIMO APIMTIS IR METODOLOGIJA	6
2. REGULIAVIMAS IR REGULIAVIMO INSTITUCIJOS.....	8
2.1. REGULIAVIMAS IR NEPRIKLAUSOMOS REGULIAVIMO INSTITUCIJOS	8
2.2. REGULIAVIMO INSTITUCIJOS FUNKCIJOS ELEKTROS IR DUJŲ SEKTORIUOSE PAGAL ES TEISĖS AKTUS	10
2.3. REGULIUOTOJŲ BENDRADARBIAVIMAS.....	13
3. ENERGETIKOS REGULIUOTOJŲ STATUSAS IR FUNKCIJOS ES VALSTYBĖSE.....	15
3.1. REGULIAVIMO INSTITUCIJOS STATUSAS IR REGULIAVIMO APIMTIS	16
3.2. REGULIUOTOJO SKYRIMO/ATLEIDIMO TVARKA IR KADENCIJOS TRUKMĖ	18
3.3. REGULIUOTOJO BIUDŽETAS IR ŽMOGIŠKIEJI IŠTEKLIAI	19
3.4. REGULIAVIMO INSTITUCIJOS SPRENDIMŲ PRIĖMIMO LAISVĖ	21
3.5. REGULIUOTOJŲ SPRENDIMŲ ĮGYVENDINIMO UŽTIKRINIMAS	22
3.6. REGULIUOTOJO PRIEIGA PRIE INFORMACIJOS.....	23
3.7. ATSKAITOMYBĖS IR SKAIDRUMO UŽTIKRINIMO PRIEMONĖS	25
3.8. REGULIUOTOJŲ FUNKCIJOS.....	26
3.8.1. Kainodara	26
3.8.2. Licencijos	33
3.8.3. Ginčų sprendimas	33
3.8.4. Tiekimo saugumas, patikimumas	33
3.8.5. Atskyrimas	33
3.8.6. Elektros energijos sistemos perkrovų valdymas	34
3.8.7. Rinkos atvėrimas	34
3.8.8. Socialiniai, aplinkosauginiai klausimai.....	34
4. ENERGETIKOS REGULIUOTOJAS LIETUVOJE	35
4.1. VALSTYBINĖ KAINŲ IR ENERGETIKOS KONTROLĖS KOMISIJA: STATUSAS, REGULIAVIMO APIMTIS IR ATSKAITOMYBĖ	35
4.2. VKEKK SUDĖTIS BEI SKYRIMO/ ATLEIDIMO TVARKA	35
4.3. KOMISIJOS VEIKLOS SKAIDRUMAS	38
4.4. VKEKK FINANSAVIMAS	38
4.5. VKEKK PRIEIGA PRIE INFORMACIJOS IŠ REGULIUOJAMŲ ĮMONIŲ	39
4.6. VKEKK FUNKCIJOS	40
4.6.1. Energijos gamybos ir tiekimo reguliavimas.....	41
4.6.2. Balansavimas	42
4.6.3. Perdavimo ir skirstymo reguliavimas	42
4.6.4. Licencijos ir leidimai	44
4.6.5. Reguliavimas šilumos ūkio sektoriuje	44
4.6.6. Tiekimo patikimumas ir saugumas.....	47
4.6.7. Atskyrimas	47
4.6.8. Ginčų sprendimas	48
4.6.9. Socialiniai, aplinkosauginiai klausimai.....	48
4.7. VKEKK SPRENDIMŲ ĮGYVENDINIMO, TEISĖS AKTŲ LAIKYMO SI UŽTIKRINIMAS	48
5. IŠVADOS	50
6. REKOMENDACIJOS	53
7. Literatūra.....	55
Priedai	60

Sutrumpinimai

CEER	Europos energetikos reguliuotojų taryba
ERGEG	Europos elektros ir dujų reguliuotojų grupė
ES	Europos Sąjunga
IEA	Tarptautinė energetikos agentūra
OECD	Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija
Ofgem	Dujų ir elektros rinkų tarnyba (Didžioji Britanija)
PVM	Pridėtinės vertės mokestis
RRT	Ryšų reguliavimo tarnyba
STT	Specialiųjų tyrimų tarnyba
VKEKK	Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija

1. ĮVADAS

1.1. Tyrimo objektas, aktualumas ir tikslas

Šio tiriamojo darbo **objektas** yra Lietuvos bei kitų Europos Sąjungos (ES) valstybių narių energetikos reguliuotojų statusas bei funkcijos.

Naujosios 2003 m. ES elektros ir dujų direktyvos¹ numatė, kad kiekvienoje šalyje narėje turi būti įsteigta nepriklausoma reguliavimo institucija. Taip pat buvo nustatyti minimalūs šių institucijų įgaliojimai. Reguliavimo institucijos atlieka svarbų vaidmenį siekiant, kad elektros ir dujų energijos rinka veiktų efektyviai, konkurencija būtų veiksminga, nebūtų diskriminacijos ir visi vartotojai gautų nustatytos kokybės paslaugas. Europos Komisija didelį dėmesį skiria nacionalinių reguliavimo institucijų funkcijoms bei nepriklausomumo klausimui. Pabrėžiama, kad nacionaliniuose teisės aktuose reguliavimo institucijoms turi būti numatyti pakankami ir aiškūs įgaliojimai bei savarankiškumo lygis, kad jos galėtų veiksmingai įgyvendinti numatytas užduotis.²

Pastebėtina, kad išskyrus ES direktyvomis apibrėžtus minimalius reguliuotojų įgaliojimus, reguliavimo institucijų statusas, funkcijos, sprendimų priėmimo laisvė ir juos įgyvendinimo užtikrinimo priemonės valstybėse narėse skiriasi. Pastaruoju metu vis didesnis dėmesys skiriamas šiems skirtumams ir reguliuotojų palyginimui. **Reguliavimo valdymo** ES šalyse narėse **apžvalgą** yra atlikusi Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (OECD) kartu su Tarptautine energetikos agentūra (IEA). Tačiau šios apžvalgos atliktos 2001 m. ir 2002 m., per tą laiką daugumoje šalių įvyko esminių pokyčių.³ 2004 m. reguliuotojų reglamentavimo studiją atliko Energetikos reguliuotojų regioninė asociacija (ERRA),⁴ kurios narėmis yra Baltijos, NVS ir Pietryčių Europos šalys. 2005 m. nacionalinių energetikos reguliuotojų palyginamąją ataskaitą parengė Europos energetikos reguliuotojų taryba (CEER).⁵ Lietuvoje energetikos reguliavimo institucijos vaidmeniui bei funkcijoms skirtos atskiros studijos nėra. Tam tikras dėmesys šiam klausimui yra teikiamas Lietuvos laisvosios rinkos instituto atliktame tyrime „Energetikos politika: priemonės, galimybės ir kryptys“.⁶

Atsižvelgiant į reguliuotojų vaidmeniui teikiamą svarbą kuriant elektros ir dujų rinką ES bei į reglamentavimo skirtumus valstybėse narėse išryškėja šio tyrimo aktualumas. **Tyrimo tikslas** yra dvejopas: *pirma*, išanalizuoti ES šalių energetikos reguliuotojų statusą bei funkcijas ir palyginti su Lietuvos energetikos reguliuotojo⁷ teisine padėtimi bei, *antra*, - pateikti siūlymus, kaip būtų galima tobulinti Lietuvos energetikos reguliuotojo statusą, įgaliojimus ir pareigas.

Atitinkamai keliami šie **tyrimo uždaviniai**:

1. Pristatyti reguliavimo, reguliavimo agentūrų *teorinius* aspektus, pagrindimą,

¹ 2003 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/54/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 96/92/EB bei 2003 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/55/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 98/30/EB

² P.vz., 2005 m. lapkričio 11 d. Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui Dujų ir elektros vidaus rinkos kūrimo pažangos ataskaita. Kom (2005) 568 galutinis.
http://europa.eu.int/comm/energy/electricity/report_2005/doc/2005_report_lt.pdf

³ IAE, OECD. Regulatory institutions in liberalised electricity markets. 2001.

IAE. Ocana C. Trends in the management of regulation: a comparison of energy regulators in OECD member countries. 2002.

⁴ Energy regulators regional association (ERRA). Comparative survey: legal regulation in ERRA member countries. – March 2004.

⁵ Council European Energy Regulators (CEER). CEER Regulatory Benchmark Report.- Ref: C05-IEB-08-03. – 6 December 2005, Bruxelles

⁶ Lietuvos laisvosios rinkos institutas. „Energetikos politika: priemonės, galimybės ir kryptys. – 2005.

⁷ T.y. Lietuvos Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija.

2. Išanalizuoti ES lygmens reikalavimus – t.y. *Europos Sąjungos* teisės aktus, susijusius su energetikos reguliavimu, energetikos reguliuotojams deleguotomis funkcijomis,
3. Lyginamuoju aspektu išnagrinėti *ES šalių narių* energetikos reguliuotoją statuso, funkcijų reglamentavimą. Vienas šios analizės tikslų yra identifikuoti gerosios praktikos pavyzdžius.
4. Įvertinti *Lietuvos energetikos reguliuotojo* - Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos - statusą, jo atitikimą ES teisės aktams ir bendrajai politikai, identifikuoti išskylančias problemas.
5. *Galiausiai*, remiantis atlikta analize, geros praktikos pavyzdžiais ir atsižvelgiant į nacionalinę specifiką, suformuluoti *rekomendacijas* Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos darbo gerinimui, efektyvesniam energetikos sektoriaus reguliavimui bei nepriklausomumo stiprinimui.

Tyrimo *tikslinė grupė* yra LR Ūkio ministerija ir Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija.

1.2. Tyrimo apimtis ir metodologija

Sektoriniu požiūriu tyrimas apima energetiką. Pagrindinis dėmesys skiriamas elektros ir dujų sektoriams, nes šiose srityse ES reglamentavimas plačiausias, jį yra nustatę reikalavimus valstybėms narėms dėl energetikos reguliuotojų steigimo ir deleguotųjų funkcijų. Tuo tarpu šilumos sektoriuje ES vaidmuo ribotas, viršnacionaliniu lygmeniu reglamentuojami tik kai kurie aspektai. Reguliotojo funkcijoms šilumos ūkyje daugiau dėmesio bus skirta tik analizuojant Lietuvos situaciją, atsižvelgiant į tai, kad šioje srityje 2006 m. iškilo diskusijų.

Tyrimo dalyje, skirtoje ES šalių narių energetikos reguliuotojų reglamentavimui, stengiamasi apimti *24 narių apžvalgą*, siekiant suteikti platesnį kontekstą.

Analizuojant ES lygmens bei valstybių narių nacionalinės teisės normas, reglamentuojančias energetikos reguliuotoją statusą ir funkcijas, nagrinėjami šie *aspektai*:

Statusas	<ul style="list-style-type: none"> • ES teisės aktų reikalavimai • Energetikos reguliuotojo teisinis statusas
Reguliotojo nepriklausomumas	<ul style="list-style-type: none"> • Santykis su kitomis valstybės institucijomis (visų pirma, sektorinėmis ministerijomis) • Skyrimo/atleidimo procedūros, kadencijos trukmė • Reguliotojo sprendimų priėmimo laisvė • Finansavimas
Funkcijos	<ul style="list-style-type: none"> • Įgaliojimai rinkos liberalizavimo ir priežiūros srityje • Įgaliojimai tiekimo saugumo srityje • Kiti įgaliojimai • Teisė gauti informaciją apie energetikos sektoriaus subjektus
Įgyvendinimo užtikrinimas	<ul style="list-style-type: none"> • Reguliotojo įgaliojimai užtikrinti reikalavimų įgyvendinimą, taikomos poveikio priemonės, sankcijų instrumentai
Atskaitomybė ir skaidrumas	<ul style="list-style-type: none"> • Reguliotojo atskaitomybę bei sprendimų priėmimo skaidrumą užtikrinantys mechanizmai

Apskritai verta pastebėti, jog formalus reglamentavimas ir praktinis jo įgyvendinimas, reali reguliuotojo sprendimų priėmimo laisvė ne visuomet yra tapatūs dalykai – daug priklauso ir nuo šalyse susiklosčiusių politinių tradicijų, kitų veiksnių. Tokiu būdu šioje studijoje pateikiama formalus reglamentavimo apžvalga dar turi ir kitą, praktinę pusę.

Tiriamąjį darbo temą ir akcentai sąlygoja tai, kad taikomas kokybinės *analizės metodas* yra *turinio analizė* ir *lyginamasis* metodas. Tyrimo pagrindą sudaro teisės aktų, ataskaitų, tyrimų turinio analizė ir lyginimas. Lyginimas atliekamas mikro-lygmeniu (t.y. pagal atskirus klausimus).

Tyrimui naudojami ES antrinės teisės aktai, valstybių narių teisės aktai, reglamentuojantys energetikos reguliuotojo statusą ir funkcijas, ataskaitos, studijos. Taip pat buvo atlikti *interviu* su Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos, LR Ūkio ministerijos, LR Prezidento kanceliarijos atstovais. Buvo susipažinta su Lietuvos savivaldybių asociacijos, vartotojų organizacijų (Nacionalinės dujų, elektros ir šilumos vartotojų gynimo lygos, Buitinių vartotojų sąjungos) siūlymais, pranešimais, skelbtais visuomenės informavimo priemonėse. ES valstybių narių reguliuotojams elektroniniu paštu buvo pateikti *užklausimai* su aktualiais klausimais.

2. REGULIAVIMAS IR REGULIAVIMO INSTITUCIJOS

2.1. Reguliavimas ir nepriklausomos reguliavimo institucijos

Reguliavimą galima apibrėžti kaip privalomų valstybės ar viršvalstybinių taisyklių įmonėms bei kitiems rinkos dalyviams nustatymą ir jų laikymosi priežiūros institucijų veiklą.⁸ Reguliavimu siekiama vartotojų apsaugos, konkurencijos skatinimo tikslų, užtikrinti investuotojams stabilumą, visiems rinkos dalyviams - aiškias, skaidrias taisykles. Reguliavimas ir nepriklausomos reguliavimo agentūros pastaruosius 15 metų yra dažnas akademinės analizės ir diskusijų objektas. Literatūroje gvildenamas klausimas, kiek reguliavimas ir reguliuojančios institucijos yra reikalingos, naudingos visuomenei. Reguliavimo poreikis dažniausiai grindžiamas „rinkos trūkumų“ argumentu. Teigiama, jog rinkoje esant tam tikroms sąlygoms susidaro „rinkos trūkumai“, kuriuos galima ištaisyti ar sušvelninti privalomomis reguliavimo normomis. Dažniausiai naudojami tokių „rinkos trūkumų“ pavyzdžiai yra monopolijų piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi, informacijos asimetrija, neigiamas išorinis poveikis ir pan.⁹

Energetikos sektoriuje dažniausias „rinkos trūkumas“ yra monopolijos. Vis dėlto pastaraisiais dešimtmečiais įsivyravo požiūris, jog tik pardavimas ir paskirstymas yra monopolinė veikla; tuo tarpu gamyba ir pardavimas gali būti grindžiami konkurencija.¹⁰ Pereinant iš valstybinės nuosavybės ir intensyvaus valstybės reguliavimo prie liberalesnių rinkos modelių, valstybei iškyla keturi uždaviniai: (1) apsaugoti konkurenciją, (2) reguliuoti priėjimą prie tinklo infrastruktūros, kad nebūtų atskirų ūkio subjektų diskriminavimo, (3) reguliuoti kainodarą, kainas pagrindžiant kaštais ir taip išvengiant monopolinių kainų, (4) reguliuoti technines sąlygas, nustatyti standartus ir vykdyti monitoringą.¹¹

Taisyklių laikymuisi kontroliuoti steigiamos nepriklausomos agentūros. Nepriklausomų reguliuojančių institucijų modelis yra didžia dalimi perimtas iš JAV praktikos ir jam būdinga tai, jog reguliuotojui dažniausiai patikimos trys tradiciškai atskiriamos funkcijos: sprendimų priėmimas, jų įgyvendinimas bei ginčų sprendimas. Tokios institucijos izoliuojamos nuo politinės kontrolės ir veikia vadovaudamosi ekspertine-technine logika. Laikoma, kad nepriklausomumas užtikrina didesnę tęstinumą, techninę ekspertizę, mažesnę trumpalaikių interesų įtaką. Reguliavimas tokiu atveju traktuojamas kaip gana techniškai, ekspertinis rinkos problemų sprendimo būdas. Kai kurie analitikai¹² nemažoritarinių institucijų plitimą sieja su politikos patikimumo problema. Vyriausybės „laiko horizontai“ yra siauri ir jos nėra įpareigosotos vykdyti ankstesnių vyriausybės įsipareigojimų. Tačiau didėjant viešosios politikos kompleksiskumui, vyriausybėms tampa vis svarbiau užsitikrinti rinkos dalyvių pasitikėjimą. Be to nemažoritarinės institucijos politikams padeda išvengti atsakomybės už nepopuliarios visuomenėje ar tarp visuomenės grupių politikos įgyvendinimą.

Reguliavimo agentūra gali būti nepriklausoma dvejopai: (1) nuo politinės įtakos; (2) nuo sektorių interesų. *Politinis nepriklausomumas* reiškia, kad reguliuotojai veikia „per atstumą“ nuo politinių institucijų (angl. „at arm's length“). Poreikis politiniam nepriklausomumui nėra nediskutuotinas principas, tačiau pastaraisiais metais šis požiūris vyrauja - laikoma, kad reguliavimas neturėtų priklausyti nuo konkrečiu laikotarpiu susiklosčiusių politinių aplinkybių. Kai sektoriaus (pvz.,

⁸ Reguliavimas kaip viešosios politikos tipas pirmiausia išpopuliarėjo JAV, o XX a. septintajame-aštuntajame dešimtmetyje - ir Vakarų Europoje.

⁹ Europos socialinių, teisinių ir ekonominių projektų atliktą tyrimą „Geresnio reguliavimo ES lygmenyje poveikio įvertinimas“. // Tyrimas, finansuotas iš LR Vyriausybės kanceliarijos lėšų pagal Lietuvos integracijos į ES poveikio tyrimo programą. – Vilnius, 2004 m. gruodžio 5 d.

¹⁰ Johannsen K.S., Pedersen L.H., Sorensen E.M. Independent Regulatory Authorities – a Comparative Study of European Energy Regulators. – AKF Forlaget. – April 2004. // www.akf.dk/udgivelser_en/container/udgivelse_1700/

¹¹ OECD, Competition Policy Roundtables, „Relationship Between Regulators and Competition Authorities“. Paris, 1999. <http://www.oecd.org/dataoecd/35/37/1920556.pdf>

¹² Pvz, G.Majone

elektros ar dujų įmonės) yra valstybinės, politinis nepriklausomumas reikalingas siekiant išvengti interesų konflikto tarp valstybės kaip savininkės ir valstybės kaip reguliuotojos. Politinis nepriklausomumas užtikrinamas per tokias *priemonės*, kaip:

- aiškiai teisės aktais apibrėžtos ir išimtinės reguliuotojo kompetencijos,
- reguliuotojo skyrimo procedūra, įtraukianti skirtingus veikėjus (pvz., įstatymų leidžiamąją ir vykdomąją valdžias) ir pagrįsta meritokratiniais principais,
- atleidimas iš pareigų tik pagal aiškius ir iš anksto nustatytus kriterijus (atvejus);
- draudimas užimti kitus postus ar būti politinių organizacijų nariais,
- teisė skirti sankcijas,
- atskiras biudžetas,
- autonomija žmogiškųjų išteklių valdymo srityje, ir pan.

Realio politinio nepriklausomumo apimtis priklauso ir nuo to, kokie įgaliojimai yra suteikti agentūrai. Kai jie siauri, liečiantys daugiausia techninius klausimus, politinio nepriklausomumo implikacijos nėra tokios svarbios. Nepriklausomumo apimtis priklauso ir nuo institucijai suteikto sprendimų priėmimo diskrecijos – konsultacinis vaidmuo ar realus sprendimų priėmimas.

Politinio nepriklausomumo principas turi ir savų kritikų. Dažniausiai keliamos rizikos – reguliavimo agentūrų nepakankama demokratinė atskaitomybė,¹³ informacijos asimetrija¹⁴ bei „reguliavimo užgrobimas“¹⁵. Siekiant maksimizuoti reguliavimo institucijų atskaitomybę, numatomos šios atskaitomybės priemonės:

Atskaitomybė kam	Priemonės
Įstatymų leidžiamajai valdžiai	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Periodiškos (pvz., metinės) ataskaitos ▪ Pristatymai Parlamente, atsakymai į klausimus
Vykdomajai valdžiai	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Periodiškos (metinės) ataskaitos ▪ Pristatymai Vyriausybės posėdžiuose, atsakymai į klausimus
Reguliuojamai pramonei	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Konsultacijos ▪ Sprendimų poveikio vertinimai, kaštų-naudos analizės ▪ Informacijos viešinimas
Vartotojams ir visuomenei	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Informacijos viešinimas ▪ Vartotojų skundų nagrinėjimas ▪ Vartotojų švietimas

Šias minėtas priemones papildo teisminės valdžios priežiūra – t.y. numatoma galimybė apskusti reguliuotojo sprendimus bei atsakomybę už teisės pažeidimus.

„Reguliavimo užgrobimo“ rizika mažinama imantis priemonių, turinčių užtikrinti *nepriklausomybę nuo sektorinių interesų*. Tai gali būti draudimas reguliuotojams turėti finansinių interesų reguliuojamoje pramonėje, dirbti joje prieš ar pasibaigus kadencijai. Sprendimų priėmimo skaidrumą taip pat siekiama užtikrinti įvairiomis procedūrinėmis normomis.

Įvertinti, kokia apimtimi reguliuotojas yra nepriklausomas nėra paprasta. *Kriterijai*, kuriais remiantis paprastai analizuojamas reguliuotojo statusas ir nepriklausomumo laipsnis, pristatomi žemiau:

- Reguliotojo teisinis statusas
- Reguliotojų skyrimo ir atleidimo tvarka, kadencijos trukmė

¹³ Nemažoritarinės institucijos kartais dėl to vadinamos „konstitucinėmis anomalijomis“.

¹⁴ Situacija, kai paslaugos teikėjai yra geriau informuoti nei reguliuotojas apie kaštus ir technologines galimybes.

¹⁵ Angl. *regulatory capture*

- Reguliotojo finansavimas
- Galimybė kitoms valstybės institucijoms keisti reguliuotojo sprendimus
- Deleguotos funkcijos
- Teisė taikyti sankcijas
- Reguliotojo atskaitomybės, skaidrumo užtikrinimo, interesų konfliktų prevencijos priemonės

Nors šie formalūs elementai negali visiškai atspindėti praktinio įgyvendinimo, praktinio nepriklausomumo tiek nuo politinių, tiek nuo sektorinių interesų, vis dėlto jie indikuoja, kiek politikos formuotojai yra priėmę nepriklausomo reguliuotojo modelį kaip tinkamą modelį liberalizuojant elektros ir dujų sektorius.¹⁶

2.2. Reguliavimo institucijos funkcijos elektros ir dujų sektoriuose pagal ES teisės aktus¹⁷

Reguliavimo priemonių naudojimas daugelyje šalių tapo intensyvesnis priešpaskutiniame XX a. dešimtmetyje pradėjus valstybinių įmonių privatizacijos programas. Infrastruktūros įmonių privatizavimas buvo siejamas su naujomis jų veiklos priežiūros taisyklėmis. Svarbiais reguliavimo ir nepriklausomų agentūrų modelio propaguotojais laikytinos tarptautinės organizacijos – Pasaulio bankas, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (OECD), Tarptautinė energetikos agentūra (IEA).¹⁸

Europos Sąjungoje reguliavimo politikos priemonių naudojimas tapo svarbiausia Bendrijos tikslų – ypač bendrosios rinkos – įgyvendinimo priemone. Viena iš ES bendrosios rinkos kūrimo kryptių yra Europos elektros ir dujų rinkos sukūrimas, palaipsniui atveriant nacionalines rinkas. Svarbus šio liberalizacijos proceso aspektas yra reguliavimo institucijų steigimas. 1996 m. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių¹⁹ mažai buvo kalbama apie reguliuotoją. Ši direktyva nustatė tik tai, kad reguliavimo institucijos turi būti nepriklausomos nuo sektorinių interesų. 2003 m. direktyva Nr. 2003/54/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 96/92/EB (*toliau* – elektros direktyva) bei direktyva 2003/55/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti direktyvą 98/30/EB (*toliau* - dujų direktyva) kur kas didesnę dėmesį skiria reguliavimo institucijoms ir jų kompetencijoms. Minėtosios direktyvos nustato reikalavimą, kad visos „valstybės narės paskirtų vieną ar kelias atsakingas institucijas, atliekančias reguliavimo institucijos funkcijas“.²⁰ Nors reguliavimo institucija energetikos sektoriuose yra tapusi norma daugelyje valstybių narių, šio reikalavimo įtvirtinimas elektros energijos ir dujų direktyvose yra svarbus žingsnis harmonizuojant reguliacinius modelius valstybėse narėse. Direktyvos numato, kad reguliavimo institucijos turi būti visiškai nepriklausomos nuo elektros ir dujų pramonės interesų. Europos Komisija atkreipia dėmesį, jog atskira reguliavimo institucija yra dažniausias ir labiausiai priimtinas modelis.

Reguliotojo funkcijos yra nustatytos elektros direktyvos 23 straipsnyje ir dujų direktyvos 25 straipsnyje. Šiuose straipsniuose nustatytos minimalios kompetencijos, tuo tarpu valstybės narės reguliuotojams gali deleguoti ir kitų papildomų įgaliojimų. Kaip reglamentuoja minėti direktyvų straipsniai, *pagrindiniai reguliavimo institucijos uždaviniai yra prieigos prie tinklo tarifų bei sąlygu*

¹⁶ Johannsen K.S., Pedersen L.H., Sorensen E.M. Independent Regulatory Authorities – a Comparative Study of European Energy Regulators. – AKF Forlaget. – April 2004. // www.akf.dk/udgivelser_en/container/udgivelse_1700/

¹⁷ Šiame skyriuje ES direktyvų nuostatos pristatomos didžia dalimi remiantis Note of DG Energy and Transport on directives 2003/54/EC and 2003/55/EC on the Internal Market in Electricity and Natural Gas. The role of regulatory authorities. – 14.1.2004 - <http://www.eirgrid.com/EirGridPortal/uploads/Publications/EU%20Directive%20-%20role%20of%20regulatory%20authorities.pdf>

¹⁸ Johannsen K.S., Pedersen L.H., Sorensen E.M. Independent Regulatory Authorities – a Comparative Study of European Energy Regulators. – AKF Forlaget. – April 2004. // www.akf.dk/udgivelser_en/container/udgivelse_1700/

¹⁹ 1996 m. gruodžio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių 96/92/EB

²⁰ Elektros direktyvos 23 straipsnis ir dujų direktyvos 25 straipsnis.

nustatymas. Net tais klausimais, kuriais reguliuotojas įsikiša tik *ex-post*, jis turėtų būti aktyviai įtrauktas trečiosios šalies prieigos režimo formavime ir įgyvendinime. Direktyvos suteikia reguliuotojams atsakomybę už šiuos klausimus, kuriuos jie turi prižiūrėti ir prireikus įsikišti:

- jungiamųjų linijų pajėgumų (angl. *interconnection capacity*) paskirstymo ir valdymo taisyklės;
- mechanizmai, kurie naudojami atsiradus nacionalinės elektros energijos sistemos perkrovoms;
- laikas, reikalingas perdavimo ir skirstomųjų tinklų įmonėms sujungti linijas ir atlikti remonto darbus;
- kad perdavimo ir paskirstymo sistemos operatoriai paskelbtų atitinkamą informaciją, susijusią su jungiamosiomis linijomis, sistemos naudojimu ir pajėgumų paskirstymu suinteresuotoms šalims;
- kad būtų veiksmingai atskirtos apskaitos, siekiant išvengti gamybos, perdavimo, paskirstymo ir tiekimo veiklos rūšių kryžminio subsidijavimo;
- kad naujų elektros energijos gamintojų prijungimo sąlygos ir tarifai būtų objektyvūs, skaidrūs ir nediskriminuojantys, atsižvelgiant į visas išlaidas ir naudą, kurią teikia įvairios atsinaujinančių energijos šaltinių technologijos, paskirstyta gamyba ir šilumos bei elektros energijos gamyba vienu metu;
- kaip perdavimo ir paskirstymo sistemos operatoriai laikosi direktyvų nuostatų;
- skaidrumo ir konkurencijos laipsnis.

Elektros direktyvos taip pat nustato reguliuotojų teisę spręsti *ginčus* su perdavimo ar paskirstymo sistemos operatoriais bet kuriuo iš aukščiau paminėtų klausimų.

Reguliuotojo kompetencijas papildo Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas Nr. 1228/2003 dėl prieigos prie tarpvalstybinių elektros energijos mainų tinklo sąlygų (*toliau* – reglamentas Nr. 1228/2003), kuris numato reguliuotojo pareigą:

- patvirtinti veiklos ir planavimo standartus, įskaitant schemas dėl bendrų perdavimo pajėgumų apskaičiavimo;
- spręsti dėl išimčių iš įprastų prieigos taisyklių dėl naujų investicijų;
- užtikrinti atitikimą visoms gairėms, patvirtintoms įgyvendinant minėtą reglamentą.

Reguliuotojams numatytos funkcijos detalčiau aptariamoms toliau tekste.

2.2.1. Prieiga prie tinklo

Reguliavimo institucijos pareigos prisijungimo prie tinklo atžvilgiu yra išdėstytos elektros direktyvos 20 straipsnyje ir dujų direktyvos 18 straipsnyje, kur nustatyta, jog:

Valstybės narės užtikrina, kad būtų įgyvendinta paskelbtais tarifais pagrįsta sistema, pagal kurią trečiosioms šalims suteikiama prieiga prie perdavimo ir paskirstymo sistemų, taikoma visiems laisviesiems vartotojams, ir kad ši sistema būtų taikoma objektyviai, nediskriminuojant sistemos vartotojų. Valstybės narės užtikrina, kad šie tarifai arba jų apskaičiavimo metodika būtų patvirtinta laikantis 23 straipsnio [dujų direktyvos – 25] iki jų įsigaliojimo ir kad šie tarifai (jei patvirtinama vien tik metodika - ši metodika) būtų viešai paskelbti iki jų įsigaliojimo.

Reguliavimo institucija turi iš anksto patvirtinti *bent* tarifų nustatymo metodologijas tiek naudojimuisi tinklu, tiek balansavimo paslaugoms. Šie tarifai arba metodika turi skatinti būtinas investicijas į tinklus. Rinkos veikėjai turėtų būti tinkamai skatinami didinti efektyvumą ir užtikrinti, kad tinklas būtų geros techninės būklės.

Reguliuotojas taip pat turi turėti *ex-post* teisę reikalauti pakeitimų individualiuose tarifuose. Reguliavimo institucijoms suteikiama teisė reikalauti, kad perdavimo ir paskirstymo sistemos operatoriai, jei būtina, pakeistų sąlygas, tarifus, taisykles, mechanizmus ir metodikas, siekiant užtikrinti, kad jos būtų proporcingos ir taikomos nediskriminuojant. Tad galima pastebėti skyrimą tarp to, ką reguliuotojas privalo atlikti *ex ante* - prieš įsigaliojant tarifams - ir to, kas gali būti palikta

ex-post sprendimų priėmimui. Pagrindinė *ex-ante* užduotis yra prieigos prie tinklo tarifų bei balansavimo metodologijos tvirtinimas. Jei šie sprendimai būtų palikti *ex-post* tvirtinimui, tai potencialiai reikštų, kad visi individualūs tarifai, nustatyti tinklo operatoriaus, turi būti patikrinti. Tai sukurtų pernelyg didelį netikrumą rinkoje ir mažintų paskatas naujiems rinkos veikėjams.

2.2.2. Atskyrimas

Pagal direktyvas reguliuotojai turi kompetencijų atskyrimo klausimais. Jie turi turėti teisę prižiūrėti, kad būtų veiksmingai atskiriamos apskaitos, valdymas, siekiant išvengti gamybos, perdavimo, paskirstymo ir tiekimo veiklos rūšių kryžminio subsidijavimo bei prižiūrėti, kad perdavimo ir paskirstymo sistemos operatoriai laikytųsi direktyvų nuostatų. Reguliuotojui suteikiamas priėjimas prie atskirtų sąskaitų, kiek tai reikalinga jų funkcijoms įgyvendinti. Reguliuotojas taip pat turėtų nustatyti gaires atskirtų sąskaitų sudarymui, įskaitant taisykles dėl sąnaudų paskirstymo/priskyrimo.

2.2.3. Tinklo funkcionavimas

Elektros ir dujų direktyvose bei reglamente Nr. 1228/2003 numatyti reguliuojančių institucijų įgaliojimai perdavimo tinklo funkcionavimo klausimais, ypač dėl taisyklių perkrovimų valdymui. Direktyvos nustato bendro pobūdžio pareigą reguliuotojui prižiūrėti ir prireikus įsikišti šiais atvejais:

- Prižiūrint, kaip laikomasi sujungimo pajėgumų paskirstymo ir valdymo taisyklių (ši priežiūra atliekama kartu su valstybių narių, su kuriomis sieja jungtys, reguliavimo institucijomis);
- Prižiūrint mechanizmus, kurie taikomi atsiradus nacionalinės elektros energijos sistemos perkrovai;
- Prižiūrint, kad perdavimo ir paskirstymo sistemos operatoriai paskelbtų atitinkamą informaciją, susijusią su jungtimis;
- Prižiūrint skaidrumo ir konkurencijos lygį.

Reglamentas Nr. 1228/2003 išplečia reguliuotojų įgaliojimus tais klausimais, kurie susiję su perkrautomis tarptautinėmis jungtimis arba vidaus jungtimis, turinčioms poveikį tarptautinių jungčių pajėgumams. Reguliavimo institucijos turi užtikrinti atitikimą reglamentui ir gairėms. Schema, kuria remiamasi apskaičiuojant bendrą visą perdavimo pajėgumą bei perdavimo patikimumo ribą, turi būti patvirtinta reguliuotojo. Reguliuotojai taip pat privalo užtikrinti, kad pajamos iš sujungimų paskirstymo, būtų naudojamos reglamente nustatytiems tikslams.

2.2.4. Investicijos į tinklą

Rengiant tarifų nustatymo metodologiją reguliuotojai privalo peržiūrėti ir patvirtinti reguliuojamų subjektų investicinius sprendimus. Tai taikytina tiek egzistuojančio tinklo atnaujinimui, tiek jo plėtrai ar sustiprinimui. Tinklo operatoriams turėtų būti nustatytos tinkamos paskatos dėl investicijų, ypač jei jie yra privačios įmonės. Reguliuotojams turi būti suteiktos teisės reguliariai prižiūrėti turto būklę. Siekiant naujų investicijų reguliavimo institucija atskirais atvejais gali nuspręsti taikyti išimti įprastoms taisyklėms dėl trečiosios šalies prisijungimo. Šį sprendimą turi patvirtinti Europos Komisija.

2.2.5. Tiekimo saugumas

Tiekimo saugumo priežiūra gali būti priskirta reguliavimo institucijoms. Kai naujiems pajėgumams taikoma konkurso tvarka, reguliuotojai gali būti atsakingi už konkursų organizavimą, priežiūrą ir kontrolę. Reguliuotojas turėtų užtikrinti, kad procesas būtų nediskriminuojantis, proporcingas iškilusiam saugumo ar tiekimo klausimui.

2.2.6. Koncentracija ir dominavimas rinkoje

Kaip minėta anksčiau, reguliavimo institucijos privalo patvirtinti balansavimo metodologijas ir išlaiko teisę įsikišti į rinką. Laikoma, kad balansavimo rinkos potencialiai gali būti manipuliuojamos

dominuojančių gamintojų ar dujų tiekėjų. Tad reguliuotojai padeda valstybėms narėms sukurti „veiksmingus reguliavimo, kontrolės ir skaidrumo mechanizmus, siekiant išvengti bet kokio piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi, ypač kai tai pažeidžia vartotojų interesus, ir bet kokios agresyvaus pobūdžio veiklos“.

Iki 2010 m. valstybių narių atitinkamos institucijos kiekvienais metais pateikia Komisijai ataskaitą apie dominavimą rinkoje, agresyvaus pobūdžio ir antikonkurencinę veiklą.

2.2.7. Išimties dėl „imk ir mokėk“ įsipareigojimų (dujų sektorius)

Dujų direktyva suteikia teisę laikinai išimčiai, susijusiai su reikalavimu užtikrinti prieigą trečiajai šaliai, kai gamtinių dujų įmonė susiduria/susidurs su dideliais ekonominiais ir finansiniais sunkumais, susijusiais su sudarytų „imk arba mokėk“ sutarčių vykdymu. Tokie prašymai teikiami valstybės narės vyriausybei ar jos paskirtai institucijai. Tokia institucija gali būti reguliuotojas. Sprendimai turi būti peržiūrėti Europos Komisijos.

2.2.8. Licencijos ir leidimai

Direktyvoje nustatyta, kad sprendimai dėl elektros energijos gamybos licencijų, licencijų statybai ir naudojimuisi gamtinių dujų įrenginiais gali būti priimami paskirtos atsakingos institucijos.

2.2.9. Reguliuotojo prieiga prie informacijos

Kad direktyvų nuostatos būtų tiksliai įgyvendintos, reguliuotojai turi turėti įgaliojimus, išteklius ir priėjimą prie informacijos iš reguliuojamų įmonių, kad:

- Galėtų patvirtinti metodikas;
- Patvirtintų balansavimo rinkos struktūrą arba metodologiją fiksuotų balansavimo energijos pirkimo ir pardavimo mokesčių nustatymui;
- Nustatytų taisyklės neatskirtų veiklų kaštų paskirstymui;
- Nustatytų ir įgyvendintų taisyklės skaidriam ir nediskriminuojančiam perkrautos infrastruktūros paskirstymui, ypač tos, kuri turi poveikį pajėgumams tarp valstybių narių;
- Įsitrauktų į tinklo operatorių investicinius sprendimus per pelno nustatymo procedūrą bei spreštų dėl išimčių dėl trečiosios šalies prieigos, siekiant naujų investicijų.

2.2.10. Reguliuotojo taikomos sankcijos

Reguluotojai privalo užtikrinti, kad tinklo operatoriai įgyvendintų jų priimtus sprendimus. Jei įmonės galėtų ignoruoti reguliuotojo sprendimus ir išvengti baudos, tokia situacija neatitiktų direktyvų reikalavimo, kad „įmonės veikia laikydamosi direktyvos principų siekdamos konkurencingos ir tvarios rinkos elektros ir gamtinių dujų sektoriuose“. Tad reguliuotojai turi turėti galimybę pritaikyti sankcijas įmonių, nesilaikančių priimtų sprendimų, atžvilgiu. Sektoriaus reguliavimą reglamentuojančiuose teisės aktuose turi būti aiškiai numatytos pareigos tinklo operatoriams bendradarbiauti su reguliuotojais ir įgyvendinti sprendimus. Baudos už šių nuostatų nesilaikymą taip pat turi būti aiškiai nustatytos teisės aktuose.

2.3. Reguliuotojų bendradarbiavimas

Elektros ir dujų direktyvoje yra numatytas nacionalinių reguliuotojų bei Europos Komisijos bendradarbiavimas: nustatyta, kad nacionalinės reguliavimo institucijos, skaidriai bendradarbiaudamos tarpusavyje ir su Komisija, siekia prisidėti prie vidaus rinkos plėtros ir sudaryti vienodas konkurencijos sąlygas.

2000 m. buvo įsteigta Europos energetikos reguliuotojų taryba (CEER). Po trijų metų CEER ir Komisijos bendradarbiavimas buvo formalizuotas įsteigus Europos elektros ir dujų reguliuotojų

grupę (ERGEG).²¹ Pastaroji atlieka patariamąjį vaidmenį, skatina nacionalinių reguliuotojų bendradarbiavimą, keitimąsi patirtimi bei vieningesnį, nuoseklesnį direktyvų bei reglamento nuostatų taikymą skirtingose šalyse narėse.

Europos Komisijos vaidmuo ES elektros ir dujų sektoriaus reguliavime susijęs su kontrole, geros praktikos identifikavimu, lyginamųjų kainų lentelių sudarymu, naujų pasiūlymų formulavimu. 2006 m. Komisija pasiūlė įsteigti energetikos reguliuotoją ES lygmenyje, tačiau šį siūlymą ES valstybių narių energetikos ministrai atmetė. Kai kurių šalių narių ministrai išreiškė poziciją, kad pirmas žingsnis turėtų būti dabartinių nacionalinių reguliuotojų vaidmens harmonizavimas.²²

* * *

Trumpai apibendrinant, Europos Sąjunga, 2003 m. priėmusi naujas direktyvas, paspartino elektros energijos ir dujų vidaus rinkos liberalizacijos procesą.²³ Kaip pažymima Europos Komisijos 2005m. metinėje ataskaitoje apie elektros ir dujų rinkos funkcionavimą ES, vienu esminių elementų diegiant konkurenciją yra nepriklausomi reguliuotojai. Atsižvelgiant į tai „svarbu, kad reguliuotojai turėtų pakankamus išteklius ir kompetencijas“.²⁴ Minimalios reguliavimo institucijų funkcijos apibrėžiamos ES lygiu. Reguluotojai atsakingi už konkurenciją ir rinkos funkcionavimą, priėjimo prie tinklo ir balansavimo paslaugų reguliavimą, išankstinį tarifų tvirtinimą, jų ar bent skaičiavimo metodikų nustatymą bei rinkos dalyvių ginčų sprendimus. Be aukščiau aptartų funkcijų, valstybės narės reguliuotojams gali deleguoti ir kitų funkcijų - pavyzdžiui licencijų išdavimą, tiekimo saugumo priežiūrą, generavimo pajėgumų pirkimų organizavimą, priežiūrą ir kontrolę, vartotojų apsaugą, etc. Europos Komisija siūlo keletą sričių, kuriose rekomenduojama reguliuotojams suteikti įgaliojimus:

- Tiekimo saugumo klausimų priežiūra ir ataskaitų Komisijai rengimas;
- Sprendimų dėl išimčių, susijusių su „imk ir mokėk“ sutartimis, priėmimas;
- Ginčų sprendimas;
- Licencijų išdavimas ir priežiūra.

Pastaroji Europos Komisijos ataskaita išryškino išliekančius reguliavimo valstybėse narėse trūkumus. Komisija kritiškai atkreipė dėmesį, kad vis dar ne visi reguliuotojai:

- nustato kainas ir tarifus ar jų skaičiavimo metodikas;
- yra įgalioti prižiūrėti rinkos skaidrumą;
- turi įgaliojimus nustatyti veiklų atskyrimo taisykles;
- turi teisę taikyti sankcijas.²⁵

Atsižvelgiant į reguliuotojų vaidmeniui teikiamą reikšmę bei tai, kad ES šalys narės nevienodai sėkmingai įgyvendina ES reikalavimus, verta pažvelgti, kaip energetikos reguliuotojų statusas ir funkcijos reglamentuojamos skirtingose valstybėse, kas gali būti laikytina gera praktika. Šiam klausimui skiriama kita studijos dalis.

²¹ 2003 m. lapkričio 11 d. Europos Komisijos sprendimas dėl Europos elektros ir dujų reguliuotojų grupės įsteigimo (2003/796/EC). – European Union Official Journal 14.11.2004.

²² Pvz. Prancūzų pramonės ministras Loos. Cituojama EU ministers reject energy regulator. – 15 March 2006. – <http://www.iht.com/articles/2006/03/14/business/energy.php>

²³ Šios direktyvos turėjo būti perkeltos iki 2004 m.

²⁴ Commission of the European Communities. Annual Report on the Implementation of the Gas and Electricity Internal Market. - COM(2004) 863 final - {SEC(2004) 1720} – Brussels, 2005 - P.10.

²⁵ 2005 m. lapkričio 11 d. Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui Dujų ir elektros vidaus rinkos kūrimo pažangos ataskaita. Kom (2005) 568 galutinis.

http://europa.eu.int/comm/energy/electricity/report_2005/doc/2005_report_lt.pdf

3. ENERGETIKOS REGULIUOTOJŲ STATUSAS IR FUNKCIJOS ES VALSTYBĖSE

ES elektros ir dujų liberalizacijos procesas, reikalavimai dėl reguliuotojo institucijos paskatino pokyčius valstybėse narėse. Pavyzdžiui, Danijoje, kur reguliavimo komisijos tradiciškai buvo sudaromos korporatyviniu atstovavimo principu, reguliuojamo sektoriaus veikėjai nebegalėjo būti komisijos nariais. Kitose valstybėse, pavyzdžiui Prancūzijoje, kur tradiciškai egzistavo valstybinės komunalinių paslaugų monopolijos, liberalizavimas pareikalavo aiškaus valstybės vaidmenų atskyrimo (valstybė kaip reguliuotoja ir valstybė kaip savininkė).²⁶ Vokietijoje reguliuotojas energetikos sektoriui turėjo būti įsteigtas (tai padaryta 2005 m.), nes iki tol tokios institucijos nebuvo. Tuo tarpu Didžioji Britanija yra pirmoji Europos valstybė, kurioje atsirado nepriklausomi elektros ir dujų reguliuotojai – tai įvyko devintojo dešimtmečio viduryje.²⁷

Nepaisant ES reikalavimų, nustatytų minimalių energetikos reguliuotojų funkcijų ir impulso didesnei harmonizacijai tarp ES valstybių narių, šioje srityje išlieka nemažai skirtumų.²⁸ Terminas „nepriklausoma reguliavimo institucija“ apima didelę įvairovę institucinių struktūrų. ES elektros ir dujų direktyvose nėra nuostatų dėl konkrečios reguliuotojo organizacinės formos; šie klausimai išlieka nacionalinės valstybės kompetencijoje. Skirtumai pastebimi įvairiais aspektais; keletas jų iliustruojama žemiau lentelėje.

Sektorinio reguliuotojo tikslas ir apimtis	Tikslas	Vienas arba keletas iš šių tikslų: - konkurencijos skatinimas - vartotojų apsauga - efektyvumas - kita
	Reguliuojamas sektorius	Vienas sektorius arba keletas
Valdymas	Struktūra	- Komisija arba agentūros direktorius
	Reguliuotojų skyrimas	Skiria: - Parlamentas - Vyriausybė - Vienas ar keli ministrai
	Nepriklausomumą užtikrinančios priemonės	- Neatsaukiamas mandatas - Interesų konfliktų draudimas - Atskiras biudžetas - Teisė skirti sankcijas - Savarankiškų sprendimų priėmimo teisė - Galimybė kitoms valstybės institucijoms keisti/koreguoti reguliuotojo sprendimus
Funkcijos	Funkcijos	- ES direktyvose, reglamentuose nustatytos arba ir kitos papildomos (pvz., aplinkosauginiai klausimai)

²⁶ Johannsen K.S., Pedersen L.H., Sorensen E.M. Independent Regulatory Authorities – a Comparative Study of European Energy Regulators. – AKF Forlaget. – April 2004. // www.akf.dk/udgivelser_en/container/udgivelse_1700/P.17.

²⁷ Dabartinio Ofgem „pirmtakai“ Ofgas ir Offer veikė nuo 1986 m. ir 1989 m. atitinkamai.

²⁸ Komisija pažymi, kad sektorių priežiūros institucijų galimybės priimti sprendimus ir juos įgyvendinti įvairiose valstybėse narėse yra nevienodos. // http://europa.eu.int/comm/energy/electricity/report_2005/doc/2005_report_lt.pdf

Ištekliai, valdymas, kontrolė	Finansavimas	- Iš valstybės biudžeto - Iš sektorinių mokesčių, rinkliavų - Derinami abu finansavimo šaltiniai
	Žmogiškieji ištekliai	- „Rinkos“ atlyginimai arba apibrėžti valstybės tarnybos, kitais įstatymais
	Atskaitomybė	- Parlamentui, vyriausybei, ministerijai ar kitai institucijai

Sudaryta remiantis IEA, OECD pavyzdžiu

Vienas iš veiksnių, lemiančių reguliuotojų funkcijų ir nepriklausomumo skirtumus yra tai, jog ES valstybės narės yra pasiekusios skirtingus elektros ir dujų rinkos liberalizacijos etapus.²⁹ Rinkos, kuriose dominuoja viena įmonė, turinti didžiąją dalį generavimo pajėgumų ir kontroliuojanti perdavimo, skirstomuosius tinklus, kelia kitokių iššūkių reguliuotojui nei tos rinkos, kuriose tinklai priklauso ir yra naudojami atskirai nuo didelio skaičiaus konkurentų generavimo ir tiekimo rinkose.³⁰ Tose rinkose, kuriose koncentracija didelė, kuriose dominuoja įmonės-buvusios valstybinės monopolijos, reikalingas stiprus reguliuotojas. Atitinkamai, stipriais reguliuotojais ES laikomi Italijos, Airijos, Portugalijos reguliuotojai. Kaip vienas aktyviausių ir dinamiškiausių ES reguliuotojų dažnai įvardinamas Italijos reguliuotojas. Teigiama, kad pastarojo „pro-konkurencinė darbotvarkė bei radikalių sprendimų skatinimas yra sektinas pavyzdys kitiems, mažiau efektyviems reguliuotojams ES“.³¹ Remiantis *Datamonitor* nustatinėjamu indeksu, Italijos reguliuotojas vertinamas vienu aukščiausių balų už efektyvumą.³² Tuo tarpu kai kuriose ES narėse reguliuotojas išlieka didžia dalimi patariamojo pobūdžio institucija ir turi ribotas kompetencijas (pvz., Graikijoje).

Toliau tekste apžvelgiamas energetikos reguliuotojų reglamentavimas ES šalyse narėse pagal atskirus klausimus, atsižvelgiant į reguliavimo literatūros įžvalgas.

3.1. Reguliavimo institucijos statusas ir reguliavimo apimtis

*Reguliavimo funkcijos gali būti priskirtos vienai arba daugiau institucijų, jos gali būti suteiktos sektoriniam reguliuotojui arba priskirtos konkurencijos priežiūros institucijai. Pavyzdžiui, Belgijoje veikia regioniniai energetikos reguliuotojai, o Nyderlanduose energetikos reguliuotojas yra Konkurencijos tarybos padalinys.*³³

Daugumoje ES šalių narių veikia sektoriniai reguliuotojai. Jie *prižiūri* elektros ir dujų *sektorius*. Apie pusėje ES šalių narių jie turi įgaliojimus ir šilumos sektoriuje. Dažniausiai tai naujųjų ES šalių narių reguliuotojai. Keletas reguliuotojų taip pat prižiūri telekomunikacijų, pašto ar transporto sritis.³⁴ Latvijoje, Vokietijoje, Liuksemburge veikia multisektoriniai reguliuotojai, apimantys didžiąją dalį komunalinių paslaugų. Šie skirtingi pasirinkimai turi savų privalumų. Viena vertus, vieno sektoriaus reguliavimas leidžia labiau specializuotis. Kita vertus, multisektorinis reguliavimas³⁵ leidžia sumažinti reguliavimo kaštus, specifinių interesų dominavimo riziką. Be to, lengviau keistis patirtimi, pritaikyti nuoseklius sprendimus toms pačioms problemoms skirtinguose sektoriuose.³⁶

²⁹ Eurelectric report on regulatory models in a Liberalised European Electricity Market. – Eurelectric SG Regulatory models. –January 2004. // www.eurelectric.org/Download/Download.aspx?DocumentID=14576

³⁰ Johannsen K.S., Pedersen L.H., Sorensen E.M. Independent Regulatory Authorities – a Comparative Study of European Energy Regulators. – AKF Forlaget. – April 2004. // www.akf.dk/udgivelser_en/container/udgivelse_1700/

³¹ Italian regulator continues to set example for others to follow. – 13 July 2006 - http://www.energy-business-review.com/article_feature.asp?guid=8D5ECB4F-6419-4CE2-91AD-4D141B252406

³² Italian regulator continues to set example for others to follow. – 13 July 2006 - http://www.energy-business-review.com/article_feature.asp?guid=8D5ECB4F-6419-4CE2-91AD-4D141B252406

³³ Council European Energy Regulators (CEER) „CEER Regulatory Benchmark Report” (Ref: C05-IEB-08-03). Brussels: CEER, 2005.

³⁴ Council European Energy Regulators (CEER) „CEER Regulatory Benchmark Report” (Ref: C05-IEB-08-03). Brussels: CEER, 2005.

³⁵ Klasikinės multisektorinės reguliavimo agentūros veikia JAV.

³⁶ Regulation toolkit. http://www.ictregulationtoolkit.org/section/legal_regulation/organizational_approaches/

ES šalių narių energetikos reguliuotojų reguliuojami sektoriai

	ES valstybė narė	Elektra	Dujos/nafta	Šiluma	Geležinkeliai	Telekomunikacijos	Paštas	Kita
1.	Airija	√	√	-	-	-	-	-
2.	Austrija	√	√	-	-	-	-	-
3.	Belgija (federalinis reguliuotojas)	√	√	-	-	-	-	-
4.	Čekija	√	√	√	-	-	-	-
5.	Danija	√	√	√	-	-	-	-
6.	Didžioji Britanija	√	√	-	-	-	-	-
7.	Estija	√	√	√	-	-	-	-
8.	Graikija	√	√	√	-	-	-	-
9.	Ispanija	√	√	-	-	-	-	-
10.	Italija	√	√	-	-	-	-	-
11.	Kipras	√	√	-	-	-	-	-
12.	Latvija	√	√	√ ³⁷	√	√	√	-
13.	Lenkija	√	√	√	-	-	-	-
14.	Lietuva	√	√	√	-	-	-	Vanduo, nuotekos, transportas
15.	Liuksemburgas	√	√	√	-	√	√	-
16.	Malta	√	√	√	-	-	-	Vanduo, mineralai
17.	Nyderlandai	√	√	-	-	-	-	-
18.	Portugalija	√	√	-	-	-	-	-
19.	Prancūzija	√	√	-	-	-	-	-
20.	Slovakija	√	√	√	-	-	-	Vanduo, nuotekos
21.	Slovėnija	√	√	√	-	-	-	-
22.	Suomija	√	√	-	-	-	-	Prekyba emisijomis
23.	Švedija	√	√	√	-	-	-	-
24.	Vengrija	√	√	√	-	-	-	-
25.	Vokietija	√	√	-	√	√	√	-

Šaltinis: CEER 2005

Pastaraisiais metais ES valstybių narių energetikos reguliuotojai *atskirti nuo ministerijų*, atsakingu už reguliuojamą sektorių. Tam tikrą išimtį sudaro Graikijoje reguliuotojas, kuris nors yra atskirtas nuo ministerijos, tačiau neturi juridinio asmens statuso. Kai kuriose šalyse reguliuotojo steigimą reglamentuojančiuose teisės aktuose yra nustatoma, kad reguliuotojas nepavaldus jokiai ministerijai ar Vyriausybės departamentui (pvz., Kipre).

Energetikos reguliavimo institucijos ES šalyse narėse yra *dvių tipų* – komisijos, kuriose sprendimai priimami kolegialiai, arba agentūros, vadovaujamos agentūros direktoriaus. Daugelyje valstybių narių energetiką reguliuoja komisijos - Pietų Europos valstybėse, anglosaksiškose šalyse, Danijoje, Austrijoje, keletoj naujų valstybių narių. Agentūros tipas paplitęs kai kuriose Šiaurės Europos šalyse (Suomijoje, Švedijoje) bei Vidurio Europoje (Lenkijoje, Čekijoje, Vengrijoje), taip pat pritaikytas Estijoje.

³⁷ Tik šiluma, pagaminta termofikacijos būdu. Kiti klausimai šilumos sektoriuje reguliuojami savivaldybių.

Reguliavimo institucijos organizacinis tipas

Komisija (komisijos narių skaičius)	Agentūra
Airija (3); Austrija (3); Belgija (6); Danija (7); Didžioji Britanija (12); Graikija (7); Ispanija (9); Italija (5); Kipras (3); Latvija (5); Lietuva (5); Malta (5-7); Nyderlandai (7); Prancūzija (7); Slovakija (6).	Čekija; Estija; Slovėnija; Švedija; Vengrija; Vokietija; Portugalija; Suomija.

Paprastai komisijos tipas laikomas labiau rekomenduotinu, kai siekiama užtikrinti reguliuotojo tiek politinį nepriklausomumą, tiek nepriklausomumą nuo reguliuojamo sektoriaus.

3.2. Reguliotojo skyrimo/atleidimo tvarka ir kadencijos trukmė

Reguliotojo skyrimo/atleidimo procedūros turi svarbią reikšmę reguliuotojų nepriklausomumui. Remiantis reguliavimo literatūra, didesnę reguliuotojo *nepriklausomumą*, mažesnę „reguliacinio užgrobimo“ riziką *užtikrina*:

- skirtingų institucijų dalyvavimas skiriant reguliuotoją, (pvz., įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios),
- ilgesnis reguliavimo institucijos vadovo terminas,
- aiškūs, iš anksto nustatyti, „nepolitiniai“ kriterijai atleidimui iš pareigų,
- draudimas eiti kitas pareigas ar dalyvauti politinių organizacijų veikloje, turėti interesų reguliuojamoje pramonėje.

Reguliotojų *skyrimo tvarka* (kas skiria, kieno teikimu) šalyse narėse labai įvairi. Studijos priede Nr.1. pateikiama lentelė, detalizuojanti reguliuotojų skyrimo procedūras, kadencijos trukmę, atleidimo pagrindus. Didelė dalis reguliuotojų ES valstybėse narėse yra skiriami vyriausybės arba vieno/kelių ministrų. Vyriausybė paskyrimo teisę turi naujosiose šalyse narėse - Čekijoje, Slovėnijoje, Kipre, ir senbuvėse – Austrijoje, Suomijoje, Švedijoje, Portugalijoje. Ne menkesnę dalį sudaro valstybės, kuriose energetikos reguliuotojo paskyrimo teisę turi vienas arba keli ministrai, kas nėra laikoma gerąja praktika – tai Danija, Estija, Didžioji Britanija, Airija, Malta, Nyderlandai. Ministras Pirmininkas reguliuotoją skiria dviejose Vidurio Europos valstybėse – Lenkijoje ir Vengrijoje. Prezidentas paskyrimo teisę turi trijose šalyse - Italijoje, Slovakijoje ir Lietuvoje. Tik vienoje valstybėje – Latvijoje – visus reguliavimo komisijos narius skiria Parlamentas. Dalį narių Parlamentas skiria Prancūzijoje. Yra grupė valstybių, kuriose reguliuotojų skyrimo teisė padalinta tarp kelių institucijų – tam tikrus narius skiria skirtingos institucijos. Tokia tvarka taikoma Prancūzijoje, Vokietijoje ir Graikijoje.

Reguliotojų skyrimo teisę turinčios institucijos

Parlamentas	Vyriausybė	Ministras Pirmininkas	Ministras / keli ministrai	Prezidentas	Kunigaikštis, karalius	Skirtingos institucijos
Latvija	Austrija, Čekija, Suomija, Kipras, Portugalija, Slovėnija, Švedija	Vengrija, Lenkija	Danija, Estija, Didžioji Britanija, Airija, Malta, Nyderlandai	Italija, Slovakija, Lietuva	Belgija, Liuksemburgas, Ispanija	Graikija, Vokietija, Prancūzija

Šaltinis: IERN

Kai kuriose šalyse Parlamentas į reguliuotojų skyrimo procedūrą yra įtrauktas per kandidatūrų aptarimą, nuomonės teikimą (Kipre, Ispanijoje, Graikijoje) ar kai teikia skyrimui dalį narių

(Slovakijoje, Italijoje). Italijoje apskritai visos valdžios institucijos, išskyrus teisminę valdžią, dalyvauja skiriant reguliuotoją – *i.e.* Vyriausybė, Parlamentas, Prezidentas, Pramonės ministras. Austrijoje į Energetikos kontrolės komisijos narių skyrimą yra įtrauktas Aukščiausiasis teismas. Kai kuriose šalyse kandidatų atranką atlieka specialios komisijos ar tarybos (Estija, Latvija, Vokietija).

Reguliuojančių institucijų nariai gali būti skiriami skirtingu laiku, kad nesutaptų jų *kadencijos* terminai – tai įprasta priemonė siekiant didesnio tęstinumo, o taip pat nepriklausomumo. Tokia praktika taikoma Portugalijoje, Didžiojoje Britanijoje, Slovakijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Graikijoje. Vidutinis *terminas*, kuriam skiriami reguliuotojai ES šalyse narėse, yra apie penkerius-šešerius metus. Ilgiausiai reguliuotojas eina pareigas Italijoje ir Airijoje - septynerius metus.³⁸ Reguliuotojo kadencijos trukmė nėra ribojama Estijoje ir Suomijoje. Daugumoje ES šalių galimas reguliuotojo paskyrimas daugiau nei vienai kadencijai.

Kitas (politinio) nepriklausomumo aspektas yra reguliuotojo *atleidimo iš pareigų pagrindai*. Keletoje ES šalių narių reguliuotojai negali būti pašalinti (Danija, Švedija). Daugumoje šalių pašalinimo iš pareigų atvejai griežtai apibrėžiami teisės aktuose. Prastesne praktika galima laikyti Malta, kur energetikos reguliavimo komisijos narys gali būti pašalintas iš posto jei, ministro nuomone, jis ne(be)tinkamas eiti pareigas. Be to, šioje šalyje iš energetikos reguliuotojų tikimasi siūlymo atsistatydinti, kai paskiriamas naujas ministras.³⁹

Siekiant užtikrinti reguliuotojų nešališkumą ir *nepriklausomumą nuo reguliuojamo sektoriaus* pramonės interesų taikomi įvairūs apribojimai. Dažniausiai sutinkama priemonė yra nuosavybės turėjimo energetikos sektoriuje ribojimas (Belgija, Kipras, Danija, Estija, Prancūzija, Vokietija, Didžioji Britanija, Graikija, Vengrija, Airija, Italija, Latvija, Malta, Nyderlandai, Portugalija, Slovakija, Slovėnija, Liuksemburgas) arba įsidarbinimo energetikos pramonėje apribojimai pasibaigus darbui reguliavimo agentūroje. Atsižvelgiant į tokio pobūdžio apribojimus, reguliuotojams taikomos ekonominės kompensavimo priemonės (pvz., Ispanijoje). Austrijoje ir Nyderlanduose yra apribojimų dėl darbo energetikos sektoriuje patirties prieš įsidarbinant reguliavimo institucijoje.

3.3. Reguliuotojo biudžetas ir žmogiškieji ištekliai

ES elektros ir dujų direktyvos nustato valstybėms narėms pareigą užtikrinti konkurencingą ir tvarią elektros, dujų rinką, taip pat užtikrinti, kad elektros ir dujų įmonės laikytųsi direktyvose nustatyto principų. Šis reikalavimas, Komisijos aiškinimu, implikuoja pareigą reguliuotojui turėti adekvatus finansinius ir žmogiškuosius išteklius, kad jis galėtų įgyvendinti savo pareigas.⁴⁰

Laikoma, kad jei reguliuotojo biudžetas priklauso vien tik nuo *valstybės biudžeto* lėšų, išlieka didesnė galimybė daryti (politini) poveikį jo atžvilgiu. Energetikos reguliavimo institucijos biudžetas yra valstybės biudžeto dalis pusėje naujųjų valstybių narių (Čekijoje, Estijoje, Lenkijoje, Slovakijoje ir Lietuvoje) bei keletoje ES senbuvių (Suomijoje, Danijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje).

Reguliuotojo finansinio nepriklausomumo aspektas yra įplaukos iš *sektorinių rinkliavų, mokesčių*. Daugiau nei pusėje ES šalių energetikos reguliuotojai, įskaitant ir kaimyninę Latviją, turi teisę rinkti mokesčius ar rinkliavas iš reguliuojamo sektoriaus įmonių. Kaip galima pastebėti iš žemiau lentelėje pateiktų duomenų, sektoriai mokesčiai numatyti beveik visose ES narėse senbuvėse. Išimtimis yra Prancūzija, Portugalija, Švedija.

³⁸ Tiesa, Airijoje kadencijos trukmė nurodoma kaip intervalas – nuo 3 iki 7 metų.

³⁹ Malta Resources Authority Act . Cap.423. – Art.3. (6) //

http://docs.justice.gov.mt/lom/legislation/english/leg/vol_13/chapt423.pdf

⁴⁰ Note of DG Energy and Transporto on Directives 2003/54/EC and 2003/55/EC on the Internal Market in Electricity and Natural Gas. „The Role of Regulatory Authorities“. January, 2004 - <http://www.eirgrid.com/EirGridPortal/uploads/Publications/EU%20Directive%20-%20role%20of%20regulatory%20authorities.pdf>

Reguliuotojų finansavimo šaltiniai

Nr.	ES valstybė narė	Atskiras biudžetas	Sektoriniai mokesčiai/rinkliavos	Apmokestinimo principas
1.	Airija	√	√	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Rinkliava nustatyta už parduotą elektros energiją ir dujas. Tad visi vartotojai finansuoja reguliuotoją priklausomai nuo sunaudojamo elektros energijos/dujų kiekio. ▪ Mokestis už paraišką licencijai gauti
2.	Austrija	√	√	Grindžiamas reguliuotojo sąnaudomis ir nustatomas Ekonomikos ir darbo ministro įsakymu, patvirtinus Priežiūros tarybai.
3.	Belgija (federalinis reguliuotojas)	√	√	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mokesčiai už elektros ir dujų vartojimą. ▪ Mokestis už gamybos leidimų išdavimą
4.	Čekija	-	-	-
5.	Danija	-	√	Ministro įsakymu reguliuojamoms įmonėms nustatytas mokestis
6.	Didžioji Britanija	√	√	Reguliuotojas kasmet nustato licencijos mokesčio metodiką, kuria remiantis apskaičiuojamas mokestis energetikos įmonėms.
7.	Estija	-	-	-
8.	Graikija	√	√	Apmokestinamos energetikos įmonės. Mokesčio dydis nustatomas Plėtros ministro bei Ekonomikos ministro sprendimu, atsižvelgiant į reguliuotojo nuomonę.
9.	Ispanija	√	√	Procentinė dalis nuo prieigos prie tinklo bei „integralių“ (angl. integral) tarifų
10.	Italija	√	√	Šiuo metu - 0.1% licencijuotos įmonės pajamų per praėjusius finansinius metus. Reguliuotojas pasiūlo mokesčio dydį. Sprendimą priima Ekonomikos ir finansų ministerija.
11.	Kipras	√	√	Reguliuotojas turi teisę nustatyti ir rinkti licencijos mokestį iš licencijuojamų elektros ir dujų įmonių pagal savo nustatytus kriterijus.
12.	Latvija	√	√	Vyriausybė nustato viešųjų paslaugų reguliavimo mokestį reguliuojamoms įmonėms. Šiuo metu – 0.2 % nuo apyvartos iš suteiktų viešųjų paslaugų praėjusiais kalendoriniais metais. Sektoriuose, kuriuos reguliuoja savivaldybės (šiluma), mokestis yra 0.4%.
13.	Lenkija	-	√	Licencijos mokesčiai. Jie patenka į valstybės biudžetą.
14.	Liuksemburgas	√	√	Didysis kunigaikštis nustato mokestį reguliuojamoms įmonėms.
15.	Malta	√	√	230 000 eurų elektros energijos licencijos mokestis Enemaltai
16.	Nyderlandai	√	√	Nustatomas mokestis už atskiras paslaugas. Mokestį surenka reguliuotojas, tačiau lėšos atitenka Ekonomikos reikalų ministerijai.
17.	Portugalija	√	-	-
18.	Prancūzija	-	-	-
19.	Slovakija	-	-	-
20.	Slovėnija	√	√	Reguliuotojas kasmet siūlo nustatyti Vyriausybei fiksuotą dydį nuo tinklo mokesčių.
21.	Suomija	-	√	Priežiūros ir licencijavimo mokesčiai nustatomi

Nr.	ES valstybė narė	Atskiras biudžetas	Sektoriniai mokesčiai/rinkliavos	Apmokestinimo principas
				kasmet Prekybos ir pramonės ministerijos potvarkiu. Siūlymą teikia reguliuotojas.
22.	Švedija	√	-	-
23.	Vengrija	√	√	Priežiūros ir <i>ad hoc</i> mokesčiai, nustatyti bendru Ekonomikos ir transporto bei Finansų ministrų sprendimu.
24.	Vokietija	-	Numatyta galimybė.	Energetikos įstatymas numato, kad dalis reguliuotojo patiriamų kaštų turi būti padengti iš rinkos dalyvių mokesčių. Studijos rengimo metu nebuvo priimti atitinkami teisės aktai, įgyvendinantys nuostatą dėl apmokestinimo.

Šaltinis: CEER, ESTEP⁴¹

Reguliuotojų ir administracijos atlyginimai reglamentuojami ES narėse trejopai. Dažniausiai atlygis yra nustatytas valstybės tarnybos, pareigūnų ar kitame įstatyme, ypač administracijos darbuotojų atžvilgiu. Kitose šalyse atlygį gali patvirtinti ministras(ai) arba šis klausimas paliktas reguliavimo institucijos diskrecijai. Tik keliose valstybėse narėse atlyginimai yra nustatomi individualiai darbo sutartimi ir „konkuruoja su rinka“.

Reguliuotojų ir administracijos atlyginimai

Nustato:	Reguliuotojų atlyginimas	Administracijos atlyginimas
Darbo sutartis	Austrija	Švedija
Valstybės tarnybos ar kiti (pvz., valstybės pareigūnų) įstatymai	Čekija, Suomija, Prancūzija, Vengrija, Lietuva, Lenkija, Slovėnija, Liuksemburgas, Graikija, Ispanija	Čekija, Danija, Estija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Didžioji Britanija, Vengrija, Lietuva, Lenkija, Slovakija, Slovėnija, Liuksemburgas
Ministras/ministrai	Nyderlandai, Portugalija, Belgija, Airija, Italija	Portugalija, Ispanija, Graikija, Airija
Reguliuotojas	Latvija, Švedija	Latvija, Italija
Kita	Danija (apmokėjimas už dalyvavimą posėdyje)	

Šaltinis: CEER 2005

3.4. Reguliavimo institucijos sprendimų priėmimo laisvė

Vienas iš energetikos reguliuotojų nepriklausomumo indikatorių yra tai, kiek jis gali priimti sprendimus savarankiškai savo kompetencijos ribose, be ministerijos ar kitos institucijos pritarimo. ES direktyvos palieka galimybę atitinkamai ministerijai teisę tvirtinti energetikos reguliuotojo sprendimus. Vis dėlto, nors ministerijai paliekama teisė patvirtinti arba atmesti reguliuotojo sprendimą, ji, Komisijos interpretavimu, neturėtų jo koreguoti.⁴²

Kai kuriose šalyse narėse reguliuotojai teikia *siūlymus*, kurie įsigalioja tik tuomet, jei yra patvirtinami šakinės ministerijos. Pavyzdžiui, Graikijoje reguliuotojas teikia rekomendacijas – Plėtos ministras turi galutinio sprendimo teisę beveik visais klausimais, išskyrus baudų skyrimą licencijuotoms įmonėms. Prancūzijoje reguliuotojo rekomendacijos dėl elektros ir dujų tinklo tarifų turi būti patvirtintos Finansų bei Energetikos ministrų. Nepritarti galima tik visai rekomenduojamai priemonei (ne jos dalims) ir tai turi būti viešai pagrįsta. Didžiojoje Britanijoje ministras gali vetuoti

⁴¹ Reguliuotojų atsakymai į ESTEP užklausimus.

⁴² Note of DG Energy and Transporto on Directives 2003/54/EC and 2003/55/EC on the Internal Market in Electricity and Natural Gas. „The Role of Regulatory Authorities“. January, 2004

licencijų išdavimo sąlygų pakeitimus. Ispanijoje Pramonės ministras gali patvirtinti, at mesti arba pakeisti visus reguliuotojo sprendimus, kai šie yra apskundžiami suinteresuotų šalių.

Keletoje šalių sektoriniams ministrams yra suteikta teisė nustatyti reguliuotojui bendro pobūdžio *instrukcijas* (pvz., Vokietijoje).

Kitose šalyse narėse *Vyriausybė* turi teisę at mesti, suspenduoti ar koreguoti reguliuotojo sprendimus. Slovėnijoje Vyriausybė gali patvirtinti arba at mesti visus reguliavimo agentūros priimtus bendruosius aktus bei metodologijas. Belgijoje Ministrų Taryba turi teisę suspenduoti federalinio lygmens reguliuotojo sprendimus dėl tarifų, jei šie prieštarauja teisės aktams, viešajam interesui ar nacionalinei energetikos politikai. Tokiu atveju federalinio lygmens reguliuotojas turi pakoreguoti sprendimą taip, kad jis atitiktų Vyriausybės pozicijai. Italijoje, jei reguliuotojas nesiima veiksmų savo kompetencijų klausimais, Vyriausybė gali priimti sprendimą, prieš tai išpėjusi reguliuotoją bei paskatinusi jį priimti sprendimą per 60 d.

Vis dėlto daugiau nei pusėje ES valstybių ministerijos ar kitos valstybės institucijos neturi įgaliojimų reguliuotojo priimtų sprendimų atžvilgiu (Kipre, Čekijoje, Danijoje, Estijoje, Suomijoje, Vengrijoje, Airijoje, Latvijoje, Nyderlanduose, Lenkijoje, Portugalijoje, Slovakijoje, Švedijoje.) Tokia teisė suteikiama tik teismams.

3.5. Reguliuatorių sprendimų įgyvendinimo užtikrinimas

ES šalyse narėse energetikos reguliuotojai disponuoja skirtingomis priemonėmis ir sankcijomis, padedančiomis užtikrinti priimtų sprendimų laikymąsi prižiūrimame sektoriuje. Labiausiai paplitusi sankcija yra finansinė bauda už licencijų ar teisės aktų reikalavimų pažeidimus. Tokias baudas gali taikyti daugiau nei du trečdaliai energetikos reguliuotojų. Tuo pačiu pastebėtina, kad nuobaudos pinigine išraiška bei principas ganėtinai skiriasi tarp valstybių narių. Vienur skiriamos nustatyto dydžio baudos, kitais atvejais – tam tikras procentas nuo licencijuotos įmonės pajamų, apyvartos ar pardavimų. Pavyzdžiui, Kipre gali būti skiriama bauda nuo 1700 eurų iki 10 % metinių operatoriaus pajamų. Prancūzijoje bauda gali siekti iki 3% nuo įmonės pardavimų. Vokietijoje gali būti skiriamos administracinės baudos nuo 1000 eurų iki 10 milijonų eurų. Didžiojoje Britanijoje reguliuotojas už licencijų sąlygų pažeidimus ar pirminės teisės nuostatų pažeidimus gali skirti baudą iki 10% licencijuotos įmonės apyvartos. Vengrijoje reguliuotojas gali skirti iki 400 000 eurų įmonei už licencijos ar teisės aktų reikalavimų pažeidimą. Reguliuatorias taip pat gali sumažinti tarifus, jei energijos tiekimo kokybė yra mažesnė nei reikalaujama.

Kita plačiai numatyta priemonė yra *licencijos panaikinimas* – tokia galimybė numatyta daugiau nei pusėje valstybių narių. Beveik pusėje šalių energetikos reguliuotojai esant pažeidimams gali mažinti tarifus arba pelno normą. Trečdalyje šalių reguliuotojas gali reguliuojamos įmonės vadovui pateikti *viešą laišką*. Kai kurios šalys yra numačiusios galimybę panaikinti subsidijas (pvz., Didžioji Britanija). Žemiau lentelėje apžvelgiamos priemonės, kurių gali imtis reguliuotojai, kontroliuodami teisės aktų ir sprendimų laikymąsi.

Sankcijos, kuriomis disponuoja energetikos reguliuotojai ES

	ES valstybė narė	Viešas laiškas	Baudos	Tarifų arba pelno normos peržiūrėjimas	Licencijos panaikinimas	Lyginamosios ataskaitos	Kita
1.	Airija	-	-	√	√	√	
2.	Austrija	-	-	-	-	-	-
3.	Belgija	√	√	-	-	√	√
4.	Čekija	-	√	√	√	-	-
5.	Danija	-	√	√	-	-	-
6.	Didžioji Britanija	-	√	-	√	√	-
7.	Estija	√	√	√	√	√	√
8.	Graikija	-	√	-	-	-	-
9.	Ispanija	-	-	-	-	-	-
10.	Italija	-	√	√	√	√	-

	ES valstybė narė	Viešas laiškas	Baudos	Tarifų arba pelno normos peržiūrėjimas	Licencijos panaikinimas	Lyginamosios ataskaitos	Kita
11.	Kipras	-	√	-	√	-	√
12.	Latvija	-	√	-	√	-	
13.	Lenkija	-	√	-	√	-	-
14.	Liuksemburgas	√	√	-	-	-	-
15.	Malta	-	√ ⁴³	-	√	-	-
16.	Nyderlandai	√	√	√	√	√	√
17.	Portugalija	√	√	-	-	√	√
18.	Prancūzija	-	√	-	-	-	-
19.	Slovakija	√	√	√	√	√	√
20.	Slovėnija	-	-	√	√	√	-
21.	Suomija	-	√	√	√	√	-
22.	Švedija	-	√	√	-	√	-
23.	Vengrija	√	√	√	√	√	√
24.	Vokietija	-	√	-	-	-	√

Šaltinis: CEER 2005, IERN

Kaip matyti iš lentelės, yra šalių narių, kuriose reguliuotojai neturi arba turi minimalius įgaliojimus skirti sankcijas. Austrijoje energetikos reguliuotojas, nustatęs pažeidimų atvejus, turi pranešti ministrui bei Konkurencijos tarybai. Airijoje reguliuotojas neskiria baudų. Ispanijoje reguliuotojas neturi teisės taikyti sankcijų. Bausmes už labai rimtus pažeidimus skiria Vyriausybė, už rimtus pažeidimus – Pramonės, turizmo ir prekybos ministras. Reguliuotojas gali ministrui siūlyti skirti baudą ar panaikinti licenciją.

3.6. Reguliotojo prieiga prie informacijos

Tuo tarpu visose šalyse reguliuotojai turi *teisę gauti išsamią finansinę ir techninę informaciją* iš reguliuojamų įmonių. Ši teisė varijuoja pagal tai, ar teisės aktuose yra nustatytas informacijos teikimo reguliarumas, ar informacija teikiama reguliuotojui paprašius, ar reguliuotojas privalo pagrįsti prašymą.⁴⁴ Pavyzdžiui, Ispanijoje reguliuotojas gali iš įmonių prašyti pateikti bet kokią informaciją, reikalingą funkcijoms atlikti. Tačiau tam jis turi paskelbti viešą reikalavimą valstybės žiniuose, nurodant informacijos turinį ir pagrindžiant, kokioms funkcijoms atlikti informacija renkama, kaip ji bus naudojama.

Daugumoje šalių už informacijos nepateikimą, vėlavimą įmonėms gali būti skiriamos baudos. Pastarosios vėlgi varijuoja. Pavyzdžiui, Airijoje gali grėsti licencijos panaikinimas, o Vokietijoje bauda gali siekti 100 milijonų eurų.⁴⁵

Visose šalyse numatyta, kad tam tikra informacija, kurią įmonės teikia reguliuotojui, gali būti laikoma *konfidencialia*. Pagrindinis skirtumas tarp šalių narių yra tai, kas gali nuspręsti, kad tam tikra informacija yra konfidenciali. Daugumoje šalių reguliuotojas yra įgaliotas spręsti, ar pateikta informacija yra komercinė paslaptis. Tai dažniausiai sprendžiama prieš tai pasikonsultavus su reguliuojamomis įmonėmis.

Informacijos, teikiamos reguliuotojui, konfidencialumo reikalavimai

Šalis	Pastabos
Airija	Reguliotojas, pasikonsultavęs su įmone nusprendžia, kuri informacija yra konfidenciali. Yra daromas skirtumas tarp informacijos iš monopolinių įmonių konfidencialumo ir gamintojų bei tiekėjų, kurie konkuruoja rinkoje. Pirmuoju atveju reguliuotojai skelbia informaciją apie beveik visas sąnaudas. Tuo tarpu gamintojų ir tiekimo įmonių, kurios

⁴³ Siūlo pradėti baudžiamąjį tyrimą, o baudas skiria teismas.

⁴⁴ Europe Economics and TIS „Interim Report for the Study of the Powers and Competencies of Energy and Transport Regulators“. London, July 2006

⁴⁵ Europe Economics and TIS „Interim Report for the Study of the Powers and Competencies of Energy and Transport Regulators“. London, July 2006

Šalis	Pastabos
	konkuruoja rinkoje, atveju nėra tinkama skelbti informaciją, kuria gali pasinaudoti konkurentai.
Austrija	Reguliuotojas sprendžia, kas laikytina konfidencialia informacija.
Belgija	Reguliuotojas nusprendžia, kas laikytina konfidencialia informacija, prieš tai pasikonsultavęs su įmone.
Čekija	Visa įmonių teikiama informacija laikoma konfidencialia; trečiosioms šalims ji neteikiama.
Danija	Reguliuotojas sprendžia, kas laikytina konfidencialia informacija.
Didžioji Britanija	Visi sektoriaus įmonių teikiami reguliuotojui duomenys potencialiai gali būti konfidencialiais. 2000 m. Komunalinių paslaugų įstatymas (<i>Utilities Act</i>) draudžia viešinti bet kokią informaciją, susijusią su asmeniu ar konkrečia įmone, išskyrus, kai asmuo/įmonė sutinka arba kai tai būtina reguliuotojo ar kitų valstybės institucijų funkcijoms atlikti. Atskirais teisės aktais reglamentuojamas konfidencialumas tos informacijos, kuri reguliuotojui teikiama ir kaupiama vykdant vartotojų apsaugos funkciją. Sprendimas, ar duomenys apie sektoriaus įmones yra konfidencialūs, priimamas reguliuotojo.
Graikija	Reguliuotojas turi laikytis konfidencialumo siekiant apsaugoti komercines paslaptis. Konfidenciali informacija apibrėžiama teisės aktais.
Švedija	Dalis informacijos, teikiamos reguliuotojui yra klasifikuojama kaip komercinė paslaptis. Kiekvienas trečiosios šalies prašymas pateikti informaciją turi būti įvertintas individualiai, atsižvelgiant į tai, kokios informacijos prašoma ir kokią žalą gali padaryti jos atskleidimas.
Ispanija	Reguliuotojas sprendžia dėl informacijos konfidencialumo.
Italija	Informacijos konfidencialumas/viešumas priklauso nuo jos pobūdžio ir tikslų. Informacija, kuri iš sektoriaus įmonių renkama reguliavimo tikslams (pvz., informacija apie sąnaudas, naudojama tarifams nustatyti) paprastai yra konfidenciali. Įmonės nurodo, kuri informacija turi būti laikoma konfidencialia. Informacija renkama priešišūros, kontrolės tikslais dažniausiai yra vieša. Informacija, renkama informaciniais, statistiniais tikslais yra vieša tik agreguota forma. Individualios įmonės duomenys nėra vieši. Konfidencialios informacijos apsaugą reglamentuoja įstatymai.
Kipras	Reguliuotojas nusprendžia, kas laikytina konfidencialia informacija, o taip pat nustato procedūras, kurios užtikrintų turimos konfidencialios informacijos apsaugą. Šie įgaliojimai nustatyti elektros energijos rinkos įstatymu (L.122(I)/2003-2005). Gamtinių dujų rinkos įstatymas numato, kad reguliuotojas gali prašyti pareiškėjo įvardinti, kuriuos duomenis jis laiko konfidencialiais.
Latvija	Visą informaciją, teikiamą valstybės institucijoms, reglamentuoja Informacijos laisvės įstatymas. Informacija, teikiama energetikos reguliuotojui nėra atskirai reglamentuojama. Pagal Informacijos laisvės įstatymą visa informacija yra vieša, jeigu ji nėra klasifikuojama kaip konfidenciali informacija. Tokia informacija laikoma: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Informacija, kuriai įstatymu suteiktas toks statusas ▪ Informacija, kuri pagal paskirtį yra skirta tik institucijos vidaus naudojimui ▪ Komercinė paslaptis ▪ Duomenys apie privatų gyvenimą ▪ Informacija, susijusi su sertifikavimu, egzaminais, pateiktais projektais, viešųjų pirkimų kvietimais bei panašaus pobūdžio įvertinimo procesais
Lenkija	Konfidencialios informacijos statusą suteikia asmuo, įgaliotas pasirašyti dokumentą.
Liuksemburgas	Dėl informacijos konfidencialumo sprendžia įmonė.
Malta	Reguliuotojas privalo laikytis konfidencialumo reikalavimų komerciškai jautrios informacijos, gautos iš įmonių, atžvilgiu. Reguliuotojas neskelbia tokios informacijos, jei to nereikalauja įstatymas ar teismo nutartis. Reguliuotojas sprendžia, kas laikytina konfidencialia informacija.
Nyderlandai	Paprastai visi duomenys, kuriuos reguliuotojui teikia energetikos įmonės, laikomi konfidencialiais ir gali būti viešinami tik agreguotu pavidalu. Viešinamą įmonės informaciją turi patvirtinti pati įmonė.
Vengrija	Reguliuotojas sprendžia, kas laikytina konfidencialia informacija.
Vokietija	Pagal 2005 m. Energetikos įstatymą, reguliuotojui pateikta informacija, sudaranti

Šalis	Pastabos
	komercinę paslaptį, turi būti specialiai pažymėta, o taip pat turi būti pateikiamas analogiškas dokumentas, kuriame konfidencialios informacijos nematyti. Jei reguliuotojas nusprendžia, kad atsiųsta informacija nesudaro komercinės paslapties, jis gali priimti sprendimą nelaikyti jos komercine paslaptimi. Konflikto atveju, įmonė gali prašyti teismo priimti sprendimą šiuo klausimu ir įvertinti, ar informacija gali būti viešinama, ar turi būti traktuojama kaip komercinė paslaptis. Jau yra buvę atveju, kai įmonės kvestionavo jų informacijos, pateiktos reguliuotojui tinklo tarifų nustatymui, paviešinimą. Teismas neseniai priėmė sprendimą, kad didelė dalis informacijos gali būti viešinama siekiant palyginti tinklo operatorių efektyvumą.
Prancūzija	Teikiant dokumentus turi būti pažymėta, kas laikytina komercine paslaptimi. Reguluotojas sprendžia, ką laikyti konfidencialia informacija, pasikonsultavus su įmone.
Slovakija	Reguluotojas sprendžia dėl informacijos konfidencialumo.
Slovėnija	N.i.
Suomija	Įstatymas numato, kad konfidenciali informacija negali būti viešai skelbiama ir atspindėti sprendimuose ar statistikoje. Reguluotojas sprendžia, kas laikytina konfidencialia informacija. Suinteresuoti asmenys gali siūlyti, kuriuos duomenis laikyti komercine paslaptimi.
Estija	Energetikos rinkos inspektoratas privalo išlaikyti informacijos konfidencialumą, jei informaciją pateikęs asmuo nurodo, kad ji yra komercinė paslaptis.

Šaltinis: CEER, ESTEP⁴⁶

3.7. Atskaitomybės ir skaidrumo užtikrinimo priemonės

Reguliuotojo nepriklausomumas turi būti atitinkamai balansuojamas su atskaitomybės užtikrinimo priemonėmis. Bendra visose ES šalyse numatyta atskaitomybės priemonė yra metinės ataskaitos. Kaip indikuoja žemiau pateikiama lentelė, reguliuotojai atsiskaito skirtingoms institucijoms. Dažniausiai ataskaitos teikiamos Parlamentui, Vyriausybei. Penktadalis energetikos reguliuotojų atsiskaito tik sektorinei ministerijai ar keliems ministrams. Austrijoje ir Latvijoje, nors ataskaitos teikiamos Parlamentui, jos teikiamos tik informaciniais tikslais ir nėra svarstomos.⁴⁷

Reguliuotojų metinės ataskaitos

Ataskaita teikiama	Valstybės narės
Parlamentui	Didžioji Britanija, Graikija, Vengrija, Slovakija, Čekija
Parlamentui ir Vyriausybei	Prancūzija, Vokietija, Latvija, Ispanija
Parlamentui ir Ministrui Pirmininkui	Italija
Parlamentui ir ministrui	Airija
Vyriausybei	Slovėnija, Švedija, Liuksemburgas
Ministrui / keliems ministrams	Malta, Nyderlandai, Lenkija, Danija, Estija, Belgija
Prezidentui	Kipras
Kita	Austrija – Parlamentui, Ekonomikos ministrui, Vyriausybei Suomija - ministrui, auditoriams, visuomenei Portugalija - Vyriausybei, Parlamentui, auditoriams, Konsultaciniam komitetui, Finansų ir Ekonomikos ministrams

Šaltinis: CEER 2005

Visų reguliuotojų sprendimus taip pat galima apskųsti teismams arba kitai numatytai institucijai (pvz., Konkurencijos Komisijai Didžiojoje Britanijoje).

⁴⁶ Reguliuotojų atsakymai į ESTEP užklausimus

⁴⁷ CEER 2005

Įprastos skaidrumo priemonės, taikomos ES šalyse narėse, yra sprendimų viešinimas bei konsultacijos su suinteresuotomis pusėmis. Tik trijose šalyse konsultavimasis prieš priimant sprendimus atliekamas išskirtiniais atvejais – t.y. Liuksemburge, Maltoje ir Vengrijoje. Kai kuriose šalyse konsultacijoms yra nustatytas tam tikras terminas. Šie terminai labai įvairūs – nuo savaitės (Slovakija) iki šešių mėnesių (Estija). Anglosaksiškose valstybėse (Didžiojoje Britanijoje, Airijoje) yra priimti geros konsultavimosi praktikos kodeksai.⁴⁸

3.8. Reguliotojų funkcijos

Išskyrus ES direktyvomis numatytas minimalias energetikos reguliuotojų kompetencijas, jų atliekamų funkcijų apimtis valstybėse narėse varijuoja.

3.8.1. Kainodara

Dauguma ES energetikos reguliuotojų turi tam tikrus įgaliojimus nustatant perdavimo ir skirstymo tarifus. Egzistuoja skirtumai tarp valstybių narių, ar energetikos reguliuotojai:

- Tvirtina metodikas ir tarifus
- Rengia ir tvirtina tik metodikas
- Tvirtina tik jiems teikiamus tarifus
- Tvirtina jiems pateiktas metodikas
- Rengia metodikas, kurias tvirtina kitos institucijos

Didžioji dalis energetikos reguliuotojų turi įgaliojimus nustatyti perdavimo ir paskirstymo tarifus ar jų apskaičiavimo metodikas. Patariamąjį vaidmenį šiuo klausimu turi Graikijos, Liuksemburgo, Prancūzijos, Ispanijos ir Vengrijos reguliuotojai. Šiose šalyse reguliuotojas neturi galutinio sprendimo (turi tik rekomendacinio) teisės nustatant tarifus – juos tvirtina sektorinė ministerija ar keli ministrai. Šiose šalyse metodikų rengimo ir jų tvirtinimo funkcijos taip pat padalintos tarp reguliuotojo ir ministerijos. Toks atskyrimo principas taip pat pritaikytas Slovėnijoje, kur metodiką tvirtina Vyriausybė bei Kipre, kur metodiką reguliuotojo tvirtinimui teikia perdavimo sistemos operatorius. Metodikų nustatymo ir pagal jas apskaičiuotų tarifų tvirtinimo funkcijos yra atskirtos tik Slovėnijoje. Valstybių detalesnė apžvalga pateikiama žemiau lentelėje.

---

⁴⁸ Duomenys iš Europe Economics and TIS. Interim Report for the Study of the Powers and Competencies of Energy and Transport Regulators. – 10 July 2006.

Tarifų nustatymas

ES valstybė narė	Perdavimo ir skirstymo tarifų nustatymas				Reguliotojo vaidmuo balansavimo srityje	Reguliotojo įgaliojimai dėl prijungimo prie perdavimo ir paskirstymo tinklo įkainių
	Rengia metodiką	Nustato/tvirtina metodiką	Rekomenduoja tarifus	Tvirtina tarifus		
Airija	--	Reguliotojas renka duomenis iš tinklo operatorių ir jais remiantis apskaičiuoja leidžiamas pajamas ir tarifus	--	Reguliotojas tvirtina sistemos operatorių pateiktus tarifus	Tvirtina kainas	Reguliotojas kasmet tvirtina prijungimo įkainius.
Austrija	Vienas reguliavimo institucijos lygmuo (korporacija) rengia metodikas	Kitas reguliavimo institucijos lygmuo (komisija) tvirtina metodikas	Vienas reguliavimo institucijos lygmuo (korporacija) rekomenduoja tarifus	Kitas reguliavimo institucijos lygmuo (komisija) nustato tarifus	Rengia ir tvirtina balansavimo kainos apskaičiavimui (korporacija) Išduoda balansavimo licencijas (korporacija)	Nustato įkainius
Belgija	n.i.	n.i.	--	Reguliotojas	Nustato kainas	Nustato įkainius
Čekija	Reguliotojas	Reguliotojas	--	Reguliotojas	Nustato metodiką bei kainas	Nustato įkainius
Danija	Tinklo operatoriai. Jie turi metodikas tarifų apskaičiavimui pateikti reguliuotojui ir paskelbti viešai	Tinklo operatoriai. Jie turi metodikas pateikti reguliuotojui ir paskelbti viešai	Tinklo operatoriai, kurie tarifus turi pranešti reguliuotojui ir laikytis jo nustatytos pajamų „kepurės“	Reguliotojas gali koreguoti jam pateiktus tarifus, jei jie prieštarauja nustatytiems reikalavimams	Perdavimo sistemos operatorius praneša reguliuotojui tarifus. Reguliotojas juos gali keisti, jei jie prieštarauja energetikos teisės aktams.	Įmonės praneša reguliuotojui įkainius. Reguliotojas juos gali keisti, jei jie prieštarauja energetikos teisės aktams.
Didžioji Britanija	Reguliotojas	Reguliotojas			Metodikos nustatytos tinklo kodeksuose	Gali nustatyti tik sprendžiant ginčą tarp įmonės ir vartotojo.

ES valstybė narė	Perdavimo ir skirstymo tarifų nustatymas				Reguliotojo vaidmuo balansavimo srityje	Reguliotojo įgaliojimai dėl prijungimo prie perdavimo ir paskirstymo tinklo įkainių
	Rengia metodiką	Nustato/tvirtina metodiką	Rekomenduoja tarifus	Tvirtina tarifus		
					(network codes). Rinkos veikėjai gali siūlyti pakeitimus, kuriuos peržiūri reguliuotojas ir patvirtina arba atmeta.	
Estija	Reguliotojas	Reguliotojas	--	Reguliotojas	Nustato metodiką. Kainos reguliuojamos <i>ex post</i> .	Tvirtina metodiką įkainių apskaičiavimui.
Graikija	Reguliotojas teikia nuomonę	Plėtros ministras	Reguliotojas	Plėtros ministras	Teikia nuomonę dėl balansavimo paslaugų kainų Plėtros ministrui	Tvirtina metodiką.
Ispanija	Reguliotojas teikia siūlymus, ataskaitas	Vyriausybė	Reguliotojas nustato elektros energijos perdavimo ir paskirstymo kaštus	Vyriausybė	Teikia siūlymus dėl teisės aktų Pramonės ministerijai. Rengia privalomas ataskaitas dėl ministerijos teisės aktų projektų.	Vyriausybė tvirtina prieigos tarifus. Reguliotojas teikia siūlymus Pramonės ministerijai. Rengia privalomas ataskaitas dėl ministerijos teisės aktų projektų.
Italija	Reguliotojas	Reguliotojas	--	Reguliotojas	Nustato ir tvirtina metodikas.	Nustato kartu su Perdavimo sistemos operatoriumi.
Kipras	Perdavimo sistemos operatorius	Reguliotojas	--	Reguliotojas	Perdavimo sistemos operatorius parengia metodiką. Reguliotojas tvirtina.	Tvirtina perdavimo sistemos operatoriaus siūlymą dėl įkainių.
Latvija	Reguliotojas	Reguliotojas	--	Reguliotojas	n.į.	Rengia ir tvirtina metodikas,

ES valstybė narė	Perdavimo ir skirstymo tarifų nustatymas				Reguliuotojo vaidmuo balansavimo srityje	Reguliuotojo įgaliojimai dėl prijungimo prie perdavimo ir paskirstymo tinklo įkainių
	Rengia metodiką	Nustato/tvirtina metodiką	Rekomenduoja tarifus	Tvirtina tarifus		
						taisykles dėl prieigos prie tinklo.
Lenkija	Reguluotojas	Reguluotojas	--	Reguluotojas	Tvirtina balansavimo paslaugų taisykles	Gali nustatyti įkainius arba įkainių nustatymo metodiką
Liuksemburgas	--	--	Reguluotojas	Ekonomikos reikalų ministras	Gali tiekti rekomendacijas Ekonomikos reikalų ministru, kuris turi teisę spręsti.	Gali tiekti rekomendacijas Ekonomikos reikalų ministru, kuris turi teisę spręsti.
Malta	Reguluotojas	Reguluotojas	--	n.i.	Tvirtina metodikas	Tvirtina metodikas
Nyderlandai	Reguluotojas	Reguluotojas	--	Reguluotojas	Tvirtina bendras taisykles bei procedūras balansavimo paslaugoms	Nustato įkainius
Portugalija	Reguluotojas	Reguluotojas	--	Reguluotojas. Prieš paskelbdamas tarifus konsultuojasi su Tarifų Taryba.	Nustato kainas	Nustato įkainius
Prancūzija	Reguluotojas parengia siūlymą dėl tarifų struktūros ir teikia jį Vyriausybei	Vyriausybė	Reguluotojas	Finansų ministras ir Energetikos ministras	Tvirtina Perdavimo sistemos operatoriaus siūlymus dėl balansavimo kainų ir mechanizmo.	Nustato dalį įkainio apskaičiuodamas tarifus. Įkainiai taip pat gali būti nustatyti sprendžiant rinkos veikėjų ginčus.
Slovakija	Reguluotojas	Reguluotojas	--	Reguluotojas	Nustato balansavimo paslaugų taisykles	Nustato įkainius
Slovėnija	Reguluotojas	Vyriausybė	--	Reguluotojas	Reikalingas reguliuotojo pritarimas rengiant	Nustato įkainius

ES valstybė narė	Perdavimo ir skirstymo tarifų nustatymas				Reguliotojo vaidmuo balansavimo srityje	Reguliotojo įgaliojimai dėl prijungimo prie perdavimo ir paskirstymo tinklo įkainių
	Rengia metodiką	Nustato/tvirtina metodiką	Rekomenduoja tarifus	Tvirtina tarifus		
					balansavimo taisyklės.	
Suomija	Reguliotojas	Reguliotojas	--	Tarifus nustato tinklo operatoriai. Tarifai nėra tvirtinami ex ante.	Tvirtina metodiką	<i>Ex ante</i> nustato metodiką
Švedija	Elektros sektoriuje tarifai reguliuojami <i>ex post</i> . Reguliotojas prižiūri, kad tarifai būtų „pagrįsti“. Tuo tikslu jis naudoja palyginamąjį modelį. ⁴⁹ Gamtinių dujų sektoriuje reguliuotojas nustato metodiką tarifų nustatymui.	Reguliotojas (gamtinių dujų sektoriuje)	--	Tarifai nėra tvirtinami <i>ex ante</i> , jie kontroliuojami <i>ex post</i> .	Tvirtina sutartis dėl balansavimo paslaugų.	Sprendžiant ginčą tarp įmonių ir vartotojų įkainiai gali būti patikrinti.
Vengrija	Reguliotojas	Ekonomikos ir Transporto ministras	Reguliotojas	Ekonomikos ir Transporto ministras	Tvirtina balansavimo kainų apskaičiavimo metodiką, kurią siūlo	Nustato įkainius

⁴⁹ Angl. *Performance Assessment Model*.

ES valstybė narė	Perdavimo ir skirstymo tarifų nustatymas				Reguliotojo vaidmuo balansavimo srityje	Reguliotojo įgaliojimai dėl prijungimo prie perdavimo ir paskirstymo tinklo įkainių
	Rengia metodiką	Nustato/tvirtina metodiką	Rekomenduoja tarifus	Tvirtina tarifus		
					licencijuotos įmonės. Nustato balansavimo kainas.	
Vokietija	Reguliotojas	Reguliotojas	--	Reguliotojas	Energetikos įstatymas ir kiti teisės aktai nustato balansavimo paslaugų kainų apskaičiavimą. Reguliotojas juos įgyvendina.	Neturi įgaliojimų.

Šaltinis: CEER 2005, IERN⁵⁰, reguliuotojų metinės ataskaitos ir interneto svetainės

⁵⁰ International energy regulation network. Regulation by country. - <http://www.iern.net/regulation/wwl.htm>

Beveik visose šalyse reguliuotojai turi įgaliojimus balansavimo paslaugų srityje, išskyrus Vokietijos reguliuotoją. Graikijos, Liuksemburgo reguliuotojai šiais klausimais turi tik patariamąjį vaidmenį.

Šilumos kainodara nėra reglamentuojama viršnacionaliniu lygiu. ES šalyse centralizuoto šilumos tiekimo kainos reglamentuojamos skirtingai – jos yra reguliuojamos arba nacionalinio reguliuotojo, arba savivaldybės arba nereguliuojamos, paliekamos rinkai. Naujosiose ES šalyse narėse taikomi du kainų nustatymo būdai: šią funkciją turi nacionalinis reguliuotojas arba savivaldybė.⁵¹

Centralizuoto šilumos tiekimo kainodara

Šilumos kainodara patikėta nacionaliniam reguliuotojui	Šilumos kainodara patikėta savivaldybėms	Šilumos kainos nereguliuojamos
Čekija, Danija, Estija ⁵² , Lietuva, Lenkija, Slovakija, Slovėnija	Latvija ⁵³ , Vengrija	Švedija, Suomija, Vokietija, Didžioji Britanija ⁵⁴

Šaltinis: EuroHeat & Power bei energetikos reguliuotojų interneto svetainės

Skirtumus šilumos ūkio reguliavime lemia keletas veiksnių. Pirma, šilumos tiekimas dėl objektyvių priežasčių vyrauja ir yra svarbus visuomenėms šaltesnio klimato kraštuose - Šiaurės Europos bei Vidurio Rytų Europos valstybėse.⁵⁵ Svarbus faktorius, įtakojantis reguliavimo mastą, lygmenį yra tai, kiek šilumos ūkis yra konkurentiškas. Tose šalyse, kuriose šilumos ūkis gerai išvystytas, valstybės reguliavimas yra „siauresnis“. Pavyzdžiui, Švedijoje, Suomijoje centrinis šildymas išplėtotas, jo konkurencinė pozicija labai gera, šilumos kainos nereguliuojamos. Vidurio Rytų Europos šalyse narėse centralizuotas šilumos tiekimas yra „paveldėtas“ iš tarybinio periodo, neefektyvus, jo atnaujinimui reikalingos didelės investicijos. Siekiant pritraukti investicijas, tampa svarbu užtikrinti ilgalaikę perspektyvą, stabilią reguliacinę aplinką. Papildomas veiksnys priimant sprendimus dėl šilumos ūkio reguliavimo yra, kiek šilumos ūkio reguliavimu norima siekti kitų valstybės tikslų - tokių kaip tiekimo patikimumo, energetinio šalies nepriklausomumo didinimas, aplinkosauga, ekonominis ir finansinis sektorius „gyvybingumas“ ir pan.

Šilumos kainų reguliavimo patikėjimas savivaldybėms kaip politinėms institucijoms ir šilumos įmonių savininkėms turi savų trūkumų. Kaip pabrėžia ir Tarptautinė energetikos agentūra (IEA), atskyrimo stoka neatitinka gero reguliavimo principų - kuomet savivaldybės yra tuo pačiu ir reguliuotojos, ir savininkės, jų interesai tampa priešaringi. Viena vertus, savivaldybės kaip savininkės interesas yra (arba turėtų būti) nustatyti tokius tarifus, kurie užtikrintų įmonių sąnaudų padengimą bei leistų investuoti į modernizaciją.⁵⁶ Kita vertus, yra paskatų išlaikyti žemus tarifus ar palaikyti kryžminį subsidijavimą siekiant socialinių, politinių tikslų. Kainų reguliavimas rizikuoja būti susietas su politiniu ciklu. Tačiau šilumos kainodara neturėtų būti naudojama kaip priemonė įtakoti rinkėjus. Analogišką pastabą daro ir Energetikos chartijos sekretoriatas, teigdamas, jog situacija, kai savivaldybė nustato šilumos kainas, yra „mažiau nei ideali“, kadangi tokiu atveju savivaldybė tampa ne tik šilumos tiekimo įmonės savininke, bet ir reguliuotoja.⁵⁷ Kainų reguliavimą patikint politinėms institucijoms mažėja sprendimų, reguliacinės aplinkos stabilumas, mažėja investuotojų paskatos investuoti. Tokiais atvejais rekomenduojama kainų reguliavimą patikėti

⁵¹ Energy Charter Secretariat. Cogeneration and District Heating. Best practices for municipalities. – March 2006

⁵² Estijos Energetikos rinkos inspektoratas tvirtina viršutinės kainų ribas šilumos tiekėjams, tiekiantiems daugiau nei 50 000 MWh šilumos per metus jų licencijuotose teritorijose bei tiekėjams, priklausantiems grupei įmonių, jei ši grupė tiekia bendrai daugiau nei 50 000 MWh šilumos per metus. Taip pat tvirtinamos šilumos, pagamintos kogeneracijos būdu, viršutinės kainų ribos. Visoms kitoms įmonėms šilumos kainų viršutinės ribas tvirtina savivaldybės tarybos. // Estijos Respublikos Centralizuoto šilumos tiekimo įstatymas. – 2003 m. vasario 11 d. - <http://www.eti.gov.ee/en/oigusaktid/DistrictHeatingAct>

⁵³ Išskyrus kogeneracijos būdu pagamintos šilumos kainas, kurias reguliuoja energetikos reguliuotojas.

⁵⁴ Didžiojoje Britanijoje CŠT užimamos gyvenamojo sektoriaus rinkos dalis yra tik apie 1%.

⁵⁵ Centralizuotas šilumos tiekimas taip pat egzistuoja ir kai kuriose Pietų Europos valstybėse – pvz., Italijoje ir Prancūzijoje.

⁵⁶ International energy agency. Coming in from the Cold. Improving district heating policy in transition economies. - 2004 - P.106-107. // www.iea.org/textbase/nppdf/free/2004/cold.pdf

⁵⁷ Energy Charter Secretariat. Cogeneration and District Heating. Best practices for municipalities. – March 2006

atskiram nepriklausomam reguliuotojui. Delegavimas nemažoritarinėms institucijoms grindžiamas prielaida, kad taip bus geriau užtikrinti vidutinio ir ilgojo laikotarpio tikslai (tokie kaip tiekimo patikimumas, saugumas). Tuo tarpu socialinių tikslų turėtų būti siekiama socialinės politikos priemonių pagalba.

3.8.2. Licencijos

Licencijavimas yra valstybės priemonė kontroliuoti energetikos įmonių veiklą. Reguluotojai turi įgaliojimus išduoti licencijas apie pusėje ES šalių narių. Kitose šalyse licencijavimo veikla priskirta ministerijoms.

Reguluotojas išduoda licencijas	Reguluotojas neturi įgaliojimų išduoti licencijas
Airija, Čekija, Didžioji Britanija, Estija, Kipras, Latvija, Lenkija, Malta, Nyderlandai, Slovakija, Suomija, Švedija, Vengrija	Austrija, Belgija, Danija, Ispanija, Italija, Graikija, Prancūzija, Portugalija, Slovėnija, Vokietija, Liuksemburgas

Saltinis: CEER 2005

Už bendrą licencijavimo taisyklių nustatymą kai kuriose šalyse narėse atsakinga Vyriausybė (pvz., Vengrijoje, Italijoje, Latvijoje) ar ministerija (pvz., Slovėnijoje).

3.8.3. Ginčų sprendimas

Kaip numatyta ES elektros ir dujų direktyvose, reguliavimo institucijoms patikėtinai rinkos dalyvių ginčų sprendimas. Ginčus sprendžia beveik visi reguliuotojai. Išimtimi yra tik Belgija, kur reguliuotojas teikia administracinę paramą Ginčų ir Arbitražo tarnybai.

3.8.4. Tiekimo saugumas, patikimumas

Nors Europos Komisija rekomenduoja tiekimo saugumo klausimus patikėti reguliuotojams, ES valstybėse narėse skirtingos institucijos yra atsakingos už vidutinio ir ilgojo laikotarpio pasiūlos/paklausos balanso priežiūrą, paklausos prognozavimą. Vienur šias funkcijas atlieka ministerija (Čekija, Suomija, Prancūzija, Prancūzija, Latvija, Lenkija, Slovėnijoje, Liuksemburgas), kitur - perdavimo sistemos operatorius (Kipras, Danija). Didžiojoje Britanijoje Prekybos ir pramonės ministerija kartu su Ofgem įsteigė atskirą darbo grupę tiekimo saugumo klausimams. Ofgem kartu su ministru skelbia metinę ataskaitą dėl trumpalaikio ir ilgalaikio tiekimo saugumo. Italijoje reguliuotojas gali teikti rekomendacijas ministerijai jei mano, jog ateityje gali iškilti tiekimo problemų.

Reguluotojams gali būti suteikti įgaliojimai paslaugų kokybės standartų klausimais. Estijos, Suomijos, Lenkijos, Ispanijos reguliuotojai gali teikti pastabas dėl paslaugų kokybės standartų. Kitose šalyse narėse jie turi teisę minėtus standartus tvirtinti (Kipras, Čekija, Didžioji Britanija, Vengrija, Airija, Italija, Latvija, Malta, Nyderlandai, Slovakija). Beveik visose šalyse, išskyrus Vokietiją, Liuksemburgą, reguliuotojai turi įgaliojimus skirti baudas ar įsikišti, kai pažeidžiami paslaugų kokybės standartai.

Kai kuriose šalyse reguliuotojai organizuoja, stebi ir kontroliuoja konkursų procedūras naujiems generavimo pajėgumams (Kipras, Estija, Lenkija, Slovakija).

Kai kurių šalių reguliuotojams patikėta atsakomybė už priemonių įgyvendinimą padengiant pikinę paklausą (Belgija, Didžioji Britanija, Vengrija, Airija, Malta, Slovakija, Ispanija).

3.8.5. Atskyrimas

Kaip pastebi CEER, reguliavimo institucijos vaidmuo užtikrinant efektyvų atskyrimą yra itin svarbus, siekiant išvengti kryžminio subsidijavimo ir diskriminacijos. Šąskaitų atskyrimo klausimais įgaliojimų neturi gana žymi dalis - septynių šalių narių - energetikos reguliuotojai (Ispanijos, Kipro, Lenkijos, Liuksemburgo, Maltos, Slovėnijos, Vokietijos). Kitų šalių reguliuotojų įgaliojimai šioje srityje varijuoja atskirais klausimais.

Reguliuotojo įgaliojimai sąskaitų atskyrimo klausimais

Reguliuotojas nustato gaires apskaitų atskyrimui	Belgija, Čekija, Danija, Estija, Suomija, Prancūzija, Graikija, Vengrija (elektros sektoriuje), Airija, Italija, Latvija, Nyderlandai, Portugalija, Slovakija, Švedija
Reguliuotojas nustato taisykles sąnaudų apskaitai	Belgija, Čekija, Danija, Estija, Suomija, Prancūzija, Graikija, Italija, Latvija, Nyderlandai
Reguliuotojas nustato gaires priežiūrai ir ataskaitoms	Belgija, Čekija, Danija, Estija, Suomija, Prancūzija, Italija, Latvija, Nyderlandai, Portugalija, Slovakija, Švedija
Reguliuotojas gali nurodyti pakeitimus apskaitoje	Austrija, Čekija, Danija, Estija, Suomija, Prancūzija, Vengrija, Italija, Nyderlandai, Portugalija

Šaltinis: CEER 2005

3.8.6. Elektros energijos sistemos perkrovų valdymas

Beveik visose ES šalyse narėse, išskyrus keturias (Danijoje, Estijoje, Latvijoje, Liuksemburge) energetikos reguliuotojai yra atsakingi už elektros energijos sistemų perkrovų paskirstymą ir valdymą. Suomijos, Airijos reguliuotojas turi patariamąjį vaidmenį šioje srityje. Didžiojoje Britanijoje už perkrovų valdymą yra atsakingi perdavimo sistemos operatoriai, Ofgem atlieka priežiūros vaidmenį.

3.8.7. Rinkos atvėrimas

Kai kuriose šalyse reguliuotojai turi tam tikras kompetencijas rinkos atvėrimo klausimais. Estijoje gali siūlyti Ekonominių reikalų ministerijai arba Parlamentui atverti rinką. Airijoje, Italijoje, Latvijoje gali teikti rekomendacijas dėl rinkos atvėrimo tvarkaraščio.

3.8.8. Socialiniai, aplinkosauginiai klausimai

Dalyje šalių narių reguliuotojai turi įgaliojimų socialinės politikos, pažeidžiamų vartotojų klausimais (Kipras, Airija, Didžioji Britanija, Malta, Nyderlandai, Italija). Didžiojoje Britanijoje reguliuotojas turi atsižvelgti į vartotojų, kurie yra ligoniai, pensininkai, gauna žemas pajamas ar gyvena kaimiškose teritorijose, interesus.

Vis dėlto, kadangi reguliuotojai laikomi techninio, ekspertinio pobūdžio institucija, socialinių ir panašių klausimų sprendimas, rekomenduotina, turėtų būti paliekamas politinėms institucijoms. Taip vengiama kurti situacijas, kuriose reguliuotojas turėtų prioritetizuoti prieštarigus tikslus, nors visiškai tokių sprendimų išvengti praktikoje ir nėra įmanoma.

***

ES direktyvų reikalavimų elektros ir dujų sektoriuje perkėlimas yra valstybės narės pareiga. Reikalavimų įgyvendinimo priemonės paliekamos nacionalinei diskrecijai. Kaip rodo atlikta apžvalga, ES šalių narių reglamentavimo, susijusio su energetikos reguliuotojų statusu ir funkcijomis, įvairovė išlieka didelė. Net ir tais atvejais, kai konkrečių šalių narių energetikos reguliuotojų reglamentavimas, veikla pripažįstami kaip geroji praktika (pvz., Italijos, Airijos, Portugalijos, Didžiosios Britanijos), atskirais aspektais jie gali būti vertinami prasčiau nei kitų šalių reguliuotojai. Pavyzdžiui, Airijos reguliuotojas neturi įgaliojimų taikyti sankcijas. Šioje šalyje, o taip pat Didžiojoje Britanijoje reguliuotoją skiria ministras. Portugalijos reguliuotojo finansavimui nėra numatyti sektoriai mokesčiai ar rinkliavos. Tad tikslinga pastebėti, jog beveik kiekvienu atskiru reguliavimo klausimu galima išskirti „gerąją“ ir prastesnę praktiką.

Atsižvelgiant į šį kontekstą, kita studijos dalis yra skiriama Lietuvos energetikos reguliuotojo statuso ir funkcijų analizei.

4. ENERGETIKOS REGULIUOTOJAS LIETUVOJE

4.1. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija: statusas, reguliavimo apimtis ir atskaitomybė

1995 m. Lietuvoje suformuota Valstybinė energetikos išteklių kainų ir energetinės veiklos kontrolės komisija. Iš pradžių tai buvo visuomeninė dešimties žmonių komisija, kurią sudarė Seimo nariai, Energetikos ir Ekonomikos ministerijų pareigūnai, mokslininkai. Komisija veikė kaip Vyriausybės patariamasis organas elektros ir dujų sektoriuose - kainas ir jų taikymo tvarką tvirtino Vyriausybė.⁵⁸ Po metų Vyriausybė pasiūlė įkurti nuolat veikiančią instituciją. 1997 m. vasario 10 d. įsteigta Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija (toliau – Komisija arba VKEKK).⁵⁹

Komisija prižiūri elektros, gamtinių dujų ir centralizuotos šilumos sektorius, o tai pat vandens bei transporto sektorius.⁶⁰ VKEKK yra valstybės įstaiga. Ji nėra susaistyta tiesioginio pavaldumo ryšiais su kitomis institucijomis, kas atitinka nepriklausomų nemažoritarinių institucijų bei ES energetikos reguliuotojų praktiką. Komisijos sprendimų negali koreguoti ar atmesti kitos valstybės institucijos, išskyrus teismus, kai sprendimai yra apskundžiami.

LR Energetikos įstatymas numato dvi VKEKK atskaitomybės formas – institucinę bei asmeninę. Institucinė VKEKK veiklos atskaitomybė, atitinkamai visų kitų ES šalių praktikai, atspindima metinėse veiklos ataskaitose. Metinę veiklos ataskaitą VKEKK parengia per keturis mėnesius pasibaigus kalendoriniams metams ir pateikia LR Prezidentui, Seimui⁶¹ bei Vyriausybei. Ataskaita skelbiama viešai. Teisės aktai nereglamentuoja, per kiek laiko Seimas turi pateiktą Komisijos ataskaitą apsvastyti.⁶² Finansinę VKEKK veiklą kontroliuoja valstybės įgaliotos institucijos.

Kita Komisijos atsakomybės užtikrinimo priemonė yra galimybė jos sprendimus apskusti administraciniais teismams. Energetikos įstatymo 17 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad Komisija atsako už savo sprendimus. Komisijos veikla grindžiama asmenine Komisijos narių atsakomybe už Komisijos veiklą.⁶³ Sprendimai priimami vardiniu balsavimu.

4.2. VKEKK sudėtis bei skyrimo/ atleidimo tvarka

Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nuostatus Ūkio ministerijos teikimu tvirtina Vyriausybė. Komisiją sudaro penki nariai. VKEKK pirmininką ir keturis narius Ministro Pirmininko teikimu penkeriems metams skiria LR Prezidentas. Nustatytas kadencijos terminas atitinka ES šalių narių vidurkį, o taip pat kitų rinkos priežiūros institucijų Lietuvoje narių kadenciją. Keletos Lietuvos rinkos priežiūros institucijų skyrimo ir atskaitomybės aspektai palyginimui pristatomi žemiau lentelėje. Galima pastebėti, jog ganėtinai varijuoja institucijos, turinčios rinkos priežiūros institucijų narių teikimo/skyrimo teisę.⁶⁴

⁵⁸ <http://www.regula.lt/index.php?630817588>

⁵⁹ <http://www.regula.lt/index.php?630817588>

⁶⁰ Vandens ir transporto sektoriai nepatenka į šios studijos apimtį.

⁶¹ Pagal Seimo statuto 60 straipsnį, Ekonomikos komitetas atlieka VKEKK parlamentinės veiklos kontrolę, teikia siūlymus bei rekomendacijas dėl veiklos gerinimo. Atlikdamas parlamentinę kontrolę komitetas turi įgaliojimus išklausti valstybės institucijų informacijas bei pranešimus, kaip vykdomi Lietuvos Respublikos įstatymai ir kiti Seimo priimti aktai; savo iniciatyva arba Seimo pavedimu atlikti atskirų problemų parlamentinį tyrimą ir pateikti Seimui savo išvadas; savo iniciatyva arba Seimo pavedimu svarstyti Seimui atskaitingų valstybės institucijų veiklos metų ataskaitas ir pateikti Seimui savo išvadas.

⁶² 2006 m. Seimas svarstė VKEKK ataskaitą ir už 2004 m., ir už 2005 m.

⁶³ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos darbo reglamentas. Patvirtintas Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2001 m. rugsėjo 26 d. nutarimu Nr.90

⁶⁴ Įdomus, tačiau už šios studijos ribų išeinantis klausimas, yra tokia rinkos priežiūros institucijų skyrimo tvarkos variacija – jos pagrindimas ir tikslingumas.

Rinkos priežiūros institucija	Narių sk.	Skyrimo tvarka		Kadencija (metais)	Metinės ataskaitos teikiamos
		Teikia	Skiria		
VKEKK	5	Ministras Pirmininkas	LR Prezidentas	5	Seimui, LR Prezidentui, Vyriausybei, viešinama
Vertybinių popierių komisija	5	LR Prezidentas	Seimas	5	Seimui
Draudimo priežiūros komisija	5	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Priežiūros komisijos pirmininką teikia finansų ministras ▪ Kitus narius teikia Priežiūros komisijos pirmininkas 	Ministras Pirmininkas	5 (gali eiti ne daugiau kaip dvi kadencijas iš eilės)	Vyriausybei
Ryšių reguliavimo tarnyba	7	Ministras Pirmininkas	LR Prezidentas	5	Seimui, Vyriausybei, viešinama

Dabartinė VKEKK narių skyrimo tvarka gana įprasta. Šioje vietoje galima priminti, jog paprastai laikoma, kad skirtingų valdžios – įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios – dalyvavimas skiriant reguliuotojus yra privalumas. Vis dėlto, jei svarstomas VKEKK tvarkos keitimas narių skyrimą deleguojant Seimui, vertėtų įvertinti ir potencialią skyrimo politizacijos riziką, kuri tokiu atveju iškiltų. Kita vertus, dabartinėje tvarkoje tokios politizacijos rizika išlieka kandidatūrų atrankos teikimui etape.⁶⁵ Tam tikros konkurso tvarkos taikymas šiame etape galėtų mažinti minėtą riziką ir didinti atrankos proceso skaidrumą.

Siekiant didesnio reguliuotojo nepriklausomumo, nešališkumo taikomos įvairios priemonės. Nustatyta, kad Komisijos nariais gali būti nepriekaištingos reputacijos Lietuvos Respublikos piliečiai, turintys aukštąjį universitetinį ar jam prilygintą išsilavinimą. Komisijos pirmininko ir narių darbo užmokestį nustato Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymas. VKEKK nariai skiriami skirtingu laiku, kad ne visų jų kadencijos laikas sutaptų. Tokia priemonė įprasta ir taikoma, kai norima stiprinti institucijos stabilumą ir mažinti jos sąsajas su konkrečiomis vyriausybėmis.⁶⁶ Komisijos nariams draudžiama užimti kitas pareigas. Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas, kuris taikomas ir valstybės pareigūnams, nustato, kad asmuo, nustojęs eiti pareigas valstybinėje tarnyboje, vienerius metus neturi dirbti įmonės vadovu, vadovo pavaduotoju, būti įmonės tarybos ar valdybos nariu, taip pat eiti kitas pareigas, tiesiogiai susijusias su sprendimų priėmimu įmonės valdymo, turto tvarkymo, finansų apskaitos bei kontrolės srityse, jeigu per paskutinius darbo metus jo tarnyba buvo tiesiogiai susijusi su šių įmonių veiklos priežiūra ar kontrole.⁶⁷ Panašūs reikalavimai numatyti daugelyje ES šalių narių. Klausimas, kuris iškyla šiame kontekste, yra dėl socialinių garantijų Komisijos nariams, kai jų kadencija pasibaigia. LR Energetikos įstatymas, nustatantis Komisijos sudarymo tvarką ir kadencijos trukmę, socialinių garantijų nenumato. Tokių garantijų stoka yra veiksnys, potencialiai keliantis riziką kompetentingų ekspertų pritraukimui. Pavyzdžiui, Konkurencijos įstatymo 20 straipsnis, kuriuo reglamentuojama Konkurencijos tarybos sudėtis, sudarymas ir darbo tvarka,

⁶⁵ Interviu su LR Prezidento kanceliarijos atstovais metu išsakyta pastaba.

⁶⁶ The World Bank Group. Utility regulators – Decisionmaking structures, resources, and start-up strategy. – Note No.129 – October 1997 - <http://rru.worldbank.org/Documents/PapersLinks/129smith.pdf>

⁶⁷ Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas, 18 straipsnis.

numato, kad Konkurencijos tarybos pirmininkui ir nariams, atleidžiamiems iš pareigų, kai pasibaigia jų kadencija, išmokama vieno mėnesio jų vidutinio darbo užmokesčio dydžio išeitinė išmoka (išskyrus tuos atvejus, kai jie paskiriami antrai kadencijai). Toks principas galėtų būti pritaikytas ir VKEKK atveju - pasibaigus VKEKK nario įgaliojimų laikui, kai jis nepaskiriamas kitai kadencijai, jam būtų išmokama išeitinė išmoka.

Komisijos pirmininkas ir nariai negali būti pašalinti, jie atleidžiami iš pareigų tik tam tikrais įstatymo numatytais atvejais, t.y.:

- 1) pasibaigus jų kadencijai;
- 2) savo noru;
- 3) išrinkti arba paskirti į kitas pareigas;
- 4) kai jiems įsiteisėja apkaltinamasis teismo nuosprendis;
- 5) kai paaiškėja, kad šiurkščiai pažeidė jiems nustatytų pareigų reikalavimus;
- 6) kai pažeidė tarnybinę etiką;
- 7) dėl sveikatos būklės, neleidžiančios eiti pareigų;
- 8) netekus Lietuvos Respublikos pilietybės.⁶⁸

Komisijos narių paskyrimas daugiau nei vienai kadencijai galimas, tam nėra numatyta jokių apribojimų.⁶⁹

Apskritai galima išskirti du požiūrius į reguliuotojų skyrimą. Kai siekiama užtikrinti reguliavimo agentūrų nepriklausomumą ir jų izoliaciją nuo politinių ar interesų grupių įtakos, tikslas yra paskirti technines žinias turinčius, ekspertinį sprendimą galinčius priimti reguliuotojus. Egzistuoja ir kitokia nuomonė - kad reguliavimo instituciją turėtų sudaryti vartotojų ir reguliuojamų įmonių atstovai. (Tam tikrų pasiūlymų šia linkme yra teikta ir Lietuvos energetikos reguliuotojo atžvilgiu.) Vis dėlto pastarasis reguliavimo komisijos sudarymo modelis iš esmės prieštarauja tiek nepriklausomo reguliavimo koncepcijai, tiek ES lygmens tendencijoms, tiek šalių narių praktikai. Kaip pastebi Pasaulio bankas, „nors yra itin svarbu suinteresuotoms pusėms dalyvauti reguliavimo procese, egzistuoja keletas priešasčių, kodėl suinteresuotų grupių įtraukimas į sprendimus priimančią instituciją yra nerekomenduotinas“, i.e.:

- Konkrečių atstovų pasirinkimo problema, atsižvelgiant į skirtingus ir kartais prieštarigus interesus tarp pačių vartotojų, reguliuojamų įmonių;
- Sprendimų priėmimo taisyklių problema – jeigu jos būtų palankesnės kuriai nors vienai pusei, priimami sprendimai būtų šališki. Jei vartotojų ir reguliuojamų įmonių interesai būtų vienodai „subalansuoti“, tuomet sprendžiamą balsą reikėtų patikėti, pavyzdžiui, ministerijai, vyriausybei. Tokiu atveju iškiltų grėsmė, kad ims dominuoti trumpalaikiai politiniai interesai.⁷⁰
- Ekspertinių, techninių žinių stokos problema, ypač iš vartotojų pusės.

Sprendimų legitimumą ir suinteresuotų pusių dalyvavimą reguliavime rekomenduojama užtikrinti kitomis priemonėmis, tokiomis kaip sprendimų priėmimo proceso atvirumas, kai prieš priimant sprendimą yra konsultuojamasi su vartotojais, reguliuojamomis įmonėmis. Reguliavimo procesas turėtų apimti šiuos tris žingsnius: (1) galimybė suinteresuotoms pusėms pristatyti savo požiūrį, (2) sprendimo viešinimas ir jo pagrindimas, (3) galimybė apskųsti sprendimą.⁷¹

⁶⁸ LR Energetikos įstatymo 17 straipsnis

⁶⁹ Praktikoje iki šiol VKEKK pirmininkas ir du komisijos nariai buvo paskirti antrai kadencijai.

⁷⁰ The World Bank Group. Utility regulators – Decisionmaking structures, resources, and start-up strategy. – Note No.129 – October 1997 – <http://rru.worldbank.org/Documents/PapersLinks/129smith.pdf>

⁷¹ The World Bank Group. Utility regulators – Decisionmaking structures, resources, and start-up strategy. – Note No.129 – October 1997 – <http://rru.worldbank.org/Documents/PapersLinks/129smith.pdf>

4.3. Komisijos veiklos skaidrumas

Reguliuojamo sektoriaus veikėjai – vyriausybė, vartotojai, paslaugų teikėjai – dažniausiai turi skirtingus interesus bei lūkesčius. Jų „valdymas“ kelia nemažai iššūkių. Pagrindinė priemonė šiuo klausimu yra viešumas. VKEKK veiklos viešumui užtikrinti taikomos įvairios priemonės.

VKEKK yra patvirtinusi Prašymų, pasiūlymų ir skundų nagrinėjimo bei atsakymų ir informacijos interesantams teikimo tvarką. Įvairi informacija yra skelbiama Komisijos tinklalapyje. Teigiamai vertintina tai, kad internetiniame puslapyje yra iš anksto skelbiamas posėdžių kalendorius. VKEKK darbo reglamente nustatyta, kad Komisijos posėdžiai yra vieši ir atviri visiems suinteresuotiems asmenims. Juose gali dalyvauti ministerijų, kitų valstybės institucijų, taip pat įmonių, visuomeninių organizacijų ir žiniasklaidos atstovai, vartotojai. Posėdžiuose svarstomi klausimai prireikus gali būti aptarti viešuosiuose svarstymuose arba apklausose. Viešasis svarstymas organizuojamas tais atvejais, kai to reikalauja ar Komisijos nariai, ar vartotojai, ar tiekėjai, ir kai jame dalyvauja bent vienas Komisijos, taip pat tiekėjų ir (ar) vartotojų atstovas. Rengiant metodikas, taisykles, jos svarstomos keliais etapais, aptariant ir derinant pastabas. Nustatant kainas konsultavimosi galimybės yra ribotos atsižvelgiant į terminus, per kuriuos jos turi būti nustatytos.

Studijos rengimo metu parengtas ir institucijų derinimui pateiktas Vyriausybės nutarimo projektas dėl Komisijos nuostatų papildymo, juose įrašant nuostatą, kad VKEKK posėdžiai yra vieši, informacija apie posėdžius bei sprendimų projektai skelbiami viešai. Šis reikalavimas esminių naujovių neįnešė, tiesiog į Komisijos nuostatus būtų perkeltas jos darbo reglamente numatytas ir praktikoje taikomas principas. Inicijuojant minėtą nuostatų papildymą, rekomenduotina apsvastyti ir uždarų Komisijos posėdžių rengimo galimybę, kurie būtų rengiami tik tais atvejais, kai svarstoma konfidenciali informacija. Uždarų posėdžių galimybė yra numatyta ir kitų rinkos priežiūros institucijų Lietuvoje atveju (pvz., Vertybinių popierių komisijos).

Kitas skaidrumo aspektas yra priimamų sprendimų pagrindimas. VKEKK atveju numatyta, kad posėdžio protokoluose turi būti nurodomi balsavimo rezultatai, pažymint, kas ir kodėl balsavo "prieš" sprendimą. Darbo reglamente nustatomas reikalavimas Komisijos nariams, skyriams ir kitiems darbuotojams sistemingai aiškinti visuomenei Komisijos nutarimus, aptarti su visuomeninių organizacijų atstovais problemas Komisijai priskirtais klausimais. Komisijai priėmus svarbius nutarimus, Visuomenės informavimo skyrius kartu su kitais Komisijos skyriais privalo rengti jų komentarus.⁷²

Kaip pastebi Pasaulio bankas, sprendimų priėmimo skaidrumo reikalavimai turi būti pritaikyti prie nacionalinio konteksto. Tose šalyse, kuriose stokojama pasitikėjimo viešosiomis institucijomis, kur egzistuoja įtarimai „reguliavimo užgrobimu“, svarbu stiprinti vartotojų grupes bei konsultavimąsi su jomis.⁷³ Tai aktualu Lietuvos reguliuotojui.

4.4. VKEKK finansavimas

VKEKK yra finansuojama iš valstybės biudžeto atskira asignavimų eilute. Šiuo aspektu Lietuvos reguliuotojas išsiskiria iš daugelio ES šalių energetikos reguliuotojų tuo, kad jis neturi atskiro biudžeto ar sektoriinių mokesčių/rinkliavų rinkimo teisės. Nacionaliniame Lietuvos kontekste, žvelgiant į kitas rinkos priežiūros institucijas, galima pastebėti skirtingą praktiką – vienos institucijos finansuojamos tik iš valstybės biudžeto, kitos dalį pajamų gauna apmokestinant reguliuojamas įmones. Tai iliustruojama žemiau lentelėje.

⁷² Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos darbo reglamentas. – Patvirtintas Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2001 m. rugsėjo 26 d. nutarimu Nr.90 (2002-04-30 Nr. 41 redakcija) (2004-05-06 Nr. 65 redakcija)

⁷³ Bertolini L. How to improve regulatory transparency. Emerging lessons from an International assessment. – PPIAF Gridlines. – Note No.11. – June 2006. // www.ppiaf.org/Gridlines/11regulatorytransparency.pdf

Rinkos priežiūros / nemažoritarinė institucija	Finansavimas
VKEKK	Valstybės biudžetas
Vertybinių popierių komisija	Valstybės biudžetas
Draudimo priežiūros komisija	Finansuojama iš draudimo rinkos dalyvių, bet visos lėšos patenka į valstybės biudžetą. Draudimo rinkos dalyviams Vyriausybės nutarimu nustatytas atskaitymų dydis Draudimo priežiūros komisijai išlaikyti. 2006 m. jis buvo 0,3178 procento nuo draudimo įmonių ir Lietuvos Respublikoje įsteigtų užsienio valstybių draudimo įmonių filialų pasirašytų draudimo įmokų. ⁷⁴
Ryšių reguliavimo tarnyba	Valstybės biudžeto ir atskiras tarnybos biudžetas. Atskirą tarnybos biudžetą sudaro visos Tarnybos pajamos, gautos už teikiamas paslaugas ir atliekamus darbus. Tarnybos atskiro biudžeto lėšos tvarkomos atskirai nuo valstybės biudžeto asignavimų. Tarnybai mokamo užmokesčio už teikiamas paslaugas ir atliekamus darbus, objektus, dydžius ir mokėjimo tvarką nustato Tarnyba, pagrįsdama juos Tarnybos sąnaudomis.

Kaip yra pažymėjusi Valstybės kontrolė, atlikdama kito sektoriaus - finansų rinkos - reguliavimo institucijų auditą, vienas iš svarbiausių rinkos priežiūros institucijų nepriklausomumo aspektų yra finansavimas, kuris vykdomas ne iš valstybės biudžeto, bet iš rinkos dalyvių. Finansuojant rinkos priežiūrą vykdančias institucijas iš rinkos dalyvių, užtikrinamas aukštesnis nepriklausomumas ir sutaupoma valstybės biudžeto lėšų.⁷⁵

Atsižvelgiant į šiuos argumentus, ES šalių narių bei kai kurių kitų rinkos priežiūros institucijų Lietuvoje praktiką, rekomenduotina apsvarstyti atskiro VKEKK biudžeto tikslingumą. Tokiu atveju reikėtų papildyti Energetikos įstatymo 17 straipsnį ir Komisijos nuostatus. Panašus principas galėtų būti pritaikytas, pavyzdžiui, taikant analogiją su Ryšių reguliavimo tarnyba.⁷⁶

4.5. VKEKK prieiga prie informacijos iš reguliuojamų įmonių

Komisijos nuostatuose yra numatytos šios VKEKK teisės, susijusios su prieiga prie reikalingos finansinės bei techninės informacijos iš reguliuojamų įmonių ar kitų institucijų⁷⁷:

- gauti iš įmonių, kurioms kainas ar tarifus nustato (derina) komisija, visą informaciją, būtiną įstatymų nustatytiems pareigoms atlikti;
- susipažinti su gamtinių dujų įmonių ir vartotojų sudaromomis sutartimis;
- gauti iš perdavimo objektus valdančios elektros energijos ir gamtinių dujų įmonės informaciją apie kiekvieną tranzito pareikalavimą, sudarytas tranzito sutartis ir atsakymą jas sudaryti.
- gauti iš ministerijų, Vyriausybės įstaigų, įstaigų prie ministerijų, apskričių viršinių administracijų, savivaldybių pasiūlymus ir informaciją komisijos kompetencijai priskirtais klausimais.

Finansinė informacija reguliuotojui teikiama kas ketvirtį, kas metus arba pareikalavus, priklausomai nuo pobūdžio. Techninė informacija teikiama pareikalavus. VKEKK nustato ataskaitų sudarymo reikalavimus bei atsakomybę už šių nurodymų pažeidimą. Remiantis VKEKK informacija,

⁷⁴ 2005 m. gruodžio 23 d. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 1421 „Dėl 2006 metų Lietuvos Respublikos Draudimo priežiūros komisijai išlaikyti dydžio patvirtinimo. - http://www.dpk.lt/files/kiti/lrv_1421.doc

⁷⁵ Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolė. Valstybinio audito ataskaita. Lietuvos banko veiklos vertinimas. – 2004 m. gruodžio 30 d. – Nr. 2030-10-46 – Vilnius. - http://www.vkontrole.lt/veikla_ataskaitos_archyvas.php?v - P. 18

⁷⁶ Elektroninių ryšių įstatymo 6 str. 3 d.

⁷⁷ VKEKK nuostatai Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 7 d. nutarimu Nr. 1747

dabartiniai teisės aktai pakankamai užtikrina Komisijos teisę gauti duomenis, reikalingus jos funkcijoms atlikti.⁷⁸

Kitas klausimo aspektas yra, kaip Komisija gali naudoti disponuojamą informaciją, kiek ji gali būti viešinama, kad užtikrintų Komisijos veiklos viešumą ir kiek turi būti taikomi konfidencialumo apribojimai, kad užtikrintų įmonių komercinių paslapčių apsaugą. Reikalingas balansas tarp šių dviejų tikslų – skaidrumo ir konfidencialumo. Referuojant į studijos dalį, skirtą ES šalių praktikos apžvalgai, matyti, kad daugelis ES šalių narių numato konfidencialios įmonės informacijos, teikiamos energetikos reguliuotojui, apsaugą. Kai kuriose šalyse reguliuotojas savo nuožiūra (pasikonsultavęs su įmone) gali spręsti, kuri informacija laikytina konfidencialia.

Galiojantys Lietuvos teisės aktai numato galimybę išlaikyti konfidencialiais įmonės duomenis, naudojamus kainodarai. *Akcinių bendrovių įstatymo* 34 straipsnis įtvirtina, kad valdyba nustato informaciją, kuri laikoma bendrovės komercine (gamybine) paslaptimi.⁷⁹ *Lietuvos vyriausioji administracinė teisė* 2006 m. birželio 30 d. nutartyje konstatavo, kad VKEKK gali neteikti įmonės duomenų, jei įmonė nurodo, jog informacija konfidenciali:

„visa informacija apie šilumos ir karšto vandens bazinių kainų nustatymą, perskaičiavimą ir investicijų derinimą yra konfidenciali ir trečiajai šaliai gali būti perduota tik esant raštiškam įmonės, valdančios tą informaciją, sutikimui“.

Šilumos ūkio įstatymo 5 straipsnis nustato, kad šilumos vartotojų teises ginančios organizacijos bei institucijos turi teisę gauti duomenis iš šilumos tiekėjų ir gamintojų apie šilumos tiekimo ir gamybos veiklą. Šiame straipsnyje nėra minimos savivaldos institucijos. Tačiau kai šilumos tiekimo įmonių akcininkė yra savivaldybė, ekonominiai, finansiniai duomenys jai yra prieinami. Kai įmonės valdymas perduotas, išnuomotų įmonių ir savivaldybės santykiai reglamentuojami sutartimis, kuriose nustatomos nuomos sąlygos, įskaitant ir dėl informacijos teikimo, kainų derinimo.⁸⁰

Ūkio ministerija 2006 m. spalio mėn. pateikė siūlymą papildyti *LR Energetikos įstatymo 19 straipsnį* nustatant, kad energetikos įmonių informacija apie sąnaudas, susijusias su veikla, kuri teisės aktais nustatyta tvarka yra licencijuojama ir kuriai reguliuojamos kainos, yra vieša. Šis siūlymas vertintinas teigiamai, nes jis turėtų skatinti reguliuojamos veiklos legitimumą per viešumą. Tačiau taip pat būtų tikslinga numatyti, jog siekdamas gauti šią informaciją savivaldybės turėtų kreiptis į šilumos tiekimo įmones, kad būtų išvengta VKEKK „perkrovimo“ informavimo funkcijomis.

4.6. VKEKK funkcijos

Pagrindinis Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos *uždavinys* yra prižiūrėti elektros energijos, gamtinių dujų, šilumos ir vandens ūkio rinkas. Komisijos funkcijos yra nustatytos energetikos, kainų bei sektoriniuose (elektros, dujų, šilumos) įstatymuose, išvardintos Komisijos nuostatuose⁸¹. Lietuvoje VKEKK palaipsniui evoliucionavo nuo kainų agentūros iki ekonominio reguliuotojo. Įsigaliojus Gamtinių dujų ir Elektros energetikos įstatymams, VKEKK priskirtas ne tik kainų reguliavimas, bet ir licencijavimas, licencijuotų įmonių veiklos kontrolė, ginčų tarp rinkos veikėjų sprendimas.

Komisijos nuostatuose nustatyta, kad vykdydama jai pavestą uždavinį, komisija atlieka šias *funkcijas* elektros energijos, gamtinių dujų ir šilumos sektoriuose:

⁷⁸ Interviu su VKEKK atstovais, 2006.09.28

⁷⁹ *LR civilinio kodekso* 1.116 straipsnis reglamentuoja komercinę (gamybinę) paslaptį. Informacija laikoma komercine paslaptimi, jeigu turi tikrą ar potencialią komercinę vertę dėl to, kad jos nežino tretieji asmenys ir ji negali būti laisvai prieinama dėl šios informacijos savininko ar kito asmens, kuriam savininkas ją yra patikėjęs, protingų pastangų išsaugoti jos slaptumą.

⁸⁰ Savivaldybės valdo apie 80 proc. šilumos tiekimo įmonių. 12 įmonių išnuomota. // http://www.regula.is.lt/lit/Del_silumos_kainu_nustatymo_jevalo/110

⁸¹ VKEKK nuostatai Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 7 d. nutarimu Nr. 1747

1. tvirtina valstybės reguliuojamų kainų nustatymo metodikas;
2. nustato valstybės reguliuojamų kainų viršutines ribas;
3. nustato elektros energijos ir rezervinės galios kainų reguliavimo tvarką elektros energijos gamintojams ir nepriklausomiems tiekėjams, kurie užima daugiau kaip 25 % rinkos, taip pat balansavimo energijos kainos reguliavimo tvarką;
4. tvirtina elektros energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančiuosius energijos išteklius, supirkimo kainą;
5. tvirtina elektros energijos ir gamtinių dujų objektų prijungimo įkainius;
6. nustatydamas valstybės reguliuojamas kainas, įvertina investicijų atsipirkimo ir veiklos išlaidų pagrįstumą;
7. išduoda, sustabdo, panaikina energijos perdavimo, skirstymo, laikymo, tiekimo licencijas pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas licencijavimo taisykles, kontroliuoja energetikos įmonių licencijuojamą veiklą;
8. nustato, ar elektros energijos ir gamtinių dujų vartotojus galima pripažinti laisvaisiais, ir viešai skelbia laisvųjų vartotojų sąrašus;
9. viešai skelbia elektros energijos ir gamtinių dujų įmonių perdavimo ir skirstymo paslaugų įkainius, vartotojų įrenginių prijungimo prie elektros energijos ir gamtinių dujų tinklų įkainius;
10. išankstinio skundų nagrinėjimo ne teisme tvarka nagrinėja skundus dėl energetikos įmonių veiklos ar neveikimo tiekiant, skirstant, perduodant, laikant energiją, teisės joms pasinaudoti tinklais ir sistemomis nesuteikimo, prisijungimo, energijos tiekimo srautų balansavimo, kainų ir tarifų taikymo;
11. analizuoja licencijuojamos energetikos įmonių veiklos sąnaudų audito išvadas;
12. nustato centralizuotos šilumos kainodaros principus;
13. nustato centralizuotos šilumos tarifų maksimalių dydžių skaičiavimo metodikas, prašymų suderinti naujas centralizuotos šilumos kainas ar tarifus pateikimo ir nagrinėjimo tvarką;
14. derina centralizuotos šilumos tarifų maksimalius dydžius;
15. tvirtina normatyvinę energijos kiekį bendro naudingojo ploto vienam kvadratiniam metrui šildyti;
16. kontroliuoja valstybės reguliuojamų kainų ir tarifų taikymą;
17. pagal kompetenciją derina rengiamas taisykles, nuostatus, metodikas Lietuvos Respublikos Vyriausybės darbo reglamento nustatyta tvarka;
18. informuoja visuomenę apie komisijos veiklą, leidžia periodinį biuletenį, kitą informacinę medžiagą;
19. tvirtina komisijos administracijos struktūrą;
20. kalendoriniams metams pasibaigus, per 4 mėnesius parengia metinę savo veiklos ataskaitą, pateikia ją Respublikos Prezidentui, Lietuvos Respublikos Seimui, Lietuvos Respublikos Vyriausybei ir paskelbia viešai;
21. atlieka kitas teisės aktuose nustatytas funkcijas.

Žemiau VKEKK funkcijos detaliau apžvelgiamos, išryškinant kai kurias aktualias problemas, klausimus.

4.6.1. Energijos gamybos ir tiekimo reguliavimas

Leidimus gaminti elektros energiją ir plėsti energijos gamybos pajėgumą išduoda Ūkio ministerija. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija išduoda visuomeninio tiekėjo, nepriklausomo tiekėjo ir rinkos operatoriaus licencijas. Ji taip pat nustato, ar gamtinių dujų vartotojus galima pripažinti laisvaisiais.

Elektros energijos gamybos ir nepriklausomo tiekimo sektorius nereguliuojamas, išskyrus tuos gamintojus ir nepriklausomus tiekėjus, kurie užima daugiau nei 25 % rinkos. Pastaruoju atveju VKEKK *nustato tvarką*, kuria remiantis reguliuojamos gamintojų ir nepriklausomų tiekėjų parduodamos elektros energijos, rezervinės galios ir balansavimo energijos kainos. Komisija taip pat nustato elektros energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančiuosius energijos išteklius,

supirkimo kainą bei pagal Ūkio ministerijos kvotas nustato termofikacinėse elektrinėse gaminamos elektros kainas.

Išliekanti problema liberalizuojant elektros rinką yra vieno gamintojo – Ignalinos AE dominavimas. Ignalinoje pagaminta elektros energija sudaro apie 70 % visos nacionalinėje rinkoje parduodamos elektros. Kitos elektrinės užima tik nedidelę rinkos dalį, nes jų gamybos sąnaudos didesnės.⁸² Panaši situacija yra ir Čekijoje, Slovakijoje, Latvijoje, kur irgi dominuoja vienas gamintojas.

4.6.2. Balansavimas

VKEKK reguliuoja balansavimo paslaugas. Ji tvirtina balansavimo energijos kainos reguliavimo tvarką elektros sektoriuje.

4.6.3. Perdavimo ir skirstymo reguliavimas

→ Elektros sektoriuje

Komisija išduoda *licencijas* elektros perdavimo bei skirstymo paslaugoms. Perdavimo, skirstymo, visuomeninio tiekimo paslaugos ir visuomeninės elektros energijos kainos reguliuojamos VKEKK *nustatant viršutines kainų ribas*.⁸³ Komisija taip pat yra atsakinga už viršutinių kainų ribų nustatymo *metodikos parengimą bei tvirtinimą*. Įstatymuose įtvirtinta nuostata, kad reguliuojamas energijos kainas nusistato patys tiekėjai, apskaičiavę jas pagal Komisijos patvirtintas metodikas bei suderinę su Komisija.⁸⁴ Tad VKEKK nustačius viršutines kainų ribas, *konkrečias* perdavimo, skirstymo, visuomeninio tiekimo paslaugos ir visuomeninės elektros energijos *kainas* ir tarifus *nustato ir keičia paslaugos teikėjas*.

Komisija tvirtina vartotojų įrenginių prijungimo prie tinklų įkainius.

→ Gamtinių dujų sektoriuje

VKEKK išduoda *licencijas* gamtinių dujų perdavimo, laikymo bei skirstymo paslaugoms. Pagal šiuo metu *galiojančią įstatymą*⁸⁵ gamtinių dujų sektoriuje reguliuojamos šios kainos:

- perdavimo;
- paskirstymo;
- laikymo;
- dujų kainos reguliuojamiesiems vartotojams.

VKEKK *nustato viršutines kainų ribas* trejų metų laikotarpiui dujų perdavimui, paskirstymui ir laikymui, taip pat ir reguliuojamiesiems vartotojams. *Konkrečias* dujų perdavimo, paskirstymo ir laikymo *kainas* kiekvienais metais nustato dujų įmonės, neviršydamos nustatytų didžiausių kainų. Tuo tarpu reguliuojamiesiems vartotojams dujų kainas įmonės nustato kas pusę metų. *Komisija, nustačiusi, kad kainos apskaičiuotos nesilaikant* nustatytos metodikos arba yra klaidingos, privalo nurodyti įmonėms jų klaidas. Jei įmonė per nustatytą terminą (30 dienų) neištaiso klaidų, Komisija turi teisę vienašališkai nustatyti konkrečias kainas.

Šiuo metu galiojančiuose įstatymuose VKEKK vaidmuo nustatant vartotojų prijungimo įkainius apibrėžiamas prieštaringai. Energetikos įstatyme numatyta, kad vartotojų sistemų prijungimo įkainius nustato Komisija. Tuo tarpu Gamtinių dujų įstatyme numatyta, kad prijungimo įkainių dydį nustato prijungiančios perdavimo ir paskirstymo įmonės, suderinusios juos su Komisija. Šis prieštaravimas bus išspręstas, priėmus naująjį Gamtinių dujų įstatymą. Jame numatyta pavesti

⁸² Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. Lietuvos elektros energijos ir gamtinių dujų rinkų metinė ataskaita Europos Komisijai už 2005 m. - Vilnius, 2006 m.

⁸³ Viršutinės perdavimo, skirstymo ir visuomeninio tiekimo paslaugų kainų ribos nustatomos trejiems metams, o viršutinė visuomeninės elektros energijos kainos riba – vieneriems metams.

⁸⁴ <http://www.regula.lt/index.php?630817588>

⁸⁵ 2000 m. spalio 10 d. Lietuvos Respublikos Gamtinių dujų įstatymas Nr.VIII-1973 - Žin., 2000, Nr. 89-2743

Komisijai parengti bei patvirtinti prijungimo įkainių nustatymo metodiką bei tvirtinti buitinių vartotojų sistemų prijungimo įkainius.⁸⁶

Pagal naujo *gamtinių dujų įstatymo projekta*⁸⁷ VKEKK nustatys viršutines reguliuojamų kainų ribas:

- perdavimui;
- skirstymui;
- laikymui;
- skystinimui;
- paskirtajam tiekimui⁸⁸.

Pagal įstatymo projektą, šioms paminėtoms kainoms Komisija rengs ir patvirtins viršutinių kainų metodiką. Reguluojamų kainų viršutinės ribos bus nustatomos penkeriems metams. Jos VKEKK sprendimu galės būti koreguojamos (ne dažniau kaip kartą per metus).⁸⁹ Komisija turės teisę nustatyti mokėjimo už dujas viršutinę ribą, kai dujų kainos vartotojams nepagrįstai didinamos ar iškraipomos. Tai darydama ji turės atsižvelgti į konkurencijos lygį dujų sektoriuje.

Konkrečias perdavimo, skystinimo, laikymo, skirstymo, paskirtojo tiekimo kainas bei mokėjimo už dujas buitiniams vartotojams sumas, neviršijančias nustatytų kainų viršutinių ribų, kiekvienais metais nustatys dujų įmonės. Komisija, patikrinusi ir nustačiusi, kad kainos apskaičiuotos nesilaikant metodikos arba yra klaidingos, privalės nurodyti dujų įmonėms jų klaidas. Dujų įmonės jas privalės per nustatytą terminą (15 dienų) ištaisyti. Jei dujų įmonės nevykdys Komisijos reikalavimo, Komisija turės teisę vienašališkai nustatyti konkrečias reguliuojamas kainas.

Pagal gamtinių dujų įstatymo projektą, Komisija taip pat turi teisę nustatyti *konkrečias kainas*:

- sistemos balansavimo,
- prijungimo (buitiniams vartotojams).

Pasibaigus kiekvieniems reguliavimo periodo metams, *Komisija kontroliuoja*, ar paslaugos teikėjo nustatytų kainų ir tarifų metinis svertinis vidurkis neviršijo viršutinių kainų ribų. Nustačiusi, kad paslaugos teikėjo nustatytų kainų ir tarifų svertinis vidurkis per praėjusius metus viršijo nustatytą viršutinę kainos ribą, Komisija turi teisę įpareigoti paslaugos teikėją nustatyti atitinkamai mažesnes kainas ir tarifus.

VKEKK įgaliojimai ir parengti, ir tvirtinti metodikas, ir kontroliuoti, kaip jų laikomasi, kartais vertinami kritiškai. Pavyzdžiui, Specialiųjų tyrimų tarnyba (STT), atlikusi gamtinių dujų įstatymo projekto antikorpupcinį vertinimą, kritiškai įvertino tai, jog pagal naująjį įstatymą VKEKK turės įgaliojimus ir rengti, ir patvirtinti prijungimo įkainių nustatymo metodiką, ir ja vadovaujantis tvirtinti naujų buitinių vartotojų sistemų prijungimo įkainius. Tos pačios pastabos taikytos ir dėl Komisijos teisės rengti bei tvirtinti perdavimo, skirstymo, laikymo, skystinimo, paskirtojo tiekimo, prisijungimo viršutinių ribų ir sistemos balansavimo kainų nustatymo metodikas. STT rekomendavo atskirti metodikų rengimo ir metodikų tvirtinimo funkcijas, jas deleguojant skirtingoms institucijoms. Tokia galimybė nėra draudžiama ir ES elektros bei dujų direktyvomis.

Vis dėlto, metodikų rengimo delegavimas kitai institucijai (ne VKEKK), reikalautų specifinės ekspertinės kompetencijos. Tuo tarpu jei metodikos tvirtinimas būtų deleguotas kitai institucijai (pavyzdžiui, sektarinei ministerijai), tai prieštarautų nepriklausomo reguliuotojo, jo atribojimo nuo politinės įtakos koncepcijai. VKEKK rengiamų metodikų projektai yra skelbiami viešai, jos derinamos su Ūkio ministerija. Kaip iliustruoja ES šalių narių patirties apžvalgai skirta dalis,

⁸⁶ Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. 2005 m. Veiklos ataskaita. Vilnius, 2006 m. <http://www.regula.is.lt/index.php?834056393>

⁸⁷ Gamtinių dujų įstatymo pakeitimo įstatymo projektas XP-69(3), patikslintas Seime 2005-02-11.

⁸⁸ Paskirtasis tiekimas – dujų tiekimas buitiniams vartotojams ir vartotojams į tuos objektus, kurių energijos gamybos galia mažesnė kaip 5 MW ir kuriuose nėra kuro rezervinių atsargų.

⁸⁹ Pasikeitus infliacijos lygiui, mokesčiams, dujų transportavimo kiekiui, teisės aktų reikalavimams ar dujų įmonėms viršijus nustatytus rodiklius.

daugumoje šalių narių metodikų rengimo ir tvirtinimo funkcijos nėra atskiriamos. Jos atskirtos tik keletose šalių narių, kuriose energetikos reguliuotojo vaidmuo apskritai arba kainodaroje yra patariamasis (pvz., Graikijoje, Vengrijoje, Ispanijoje). Be to, kaip pažymima ES elektros ir dujų direktyvose, reguliuotojai turi turėti kompetenciją bent, mažiausiai (angl. *at least*) nustatyti metodologijas tarifų apskaičiavimui.

Studijos rašymo metu buvo parengtas Vyriausybės nutarimo dėl Komisijos nuostatų papildymo projektas, kuriame numatoma, kad VKEKK derina rengiamas ir tvirtinamas taisykles, nuostatus, metodikas su valstybės institucijomis ar įstaigomis, vartotojų teises ginančiomis ir verslo asociacijomis, su kurių valdymo sritimi ar kompetencija yra susiję derinti teikiami dokumentai. Tokia priemonė, jei būtų patvirtinta, didintų skirtingų veikėjų įtraukimą į metodikų rengimo procesą. Tačiau tuo pačiu svarbu, kad būtų numatyti adekvatūs pasiūlymų teikimo metodikoms terminai, siekiant išvengti proceso išstūmimo ir nepagrįsto vilkinimo. Taip pat rekomenduotina įvertinti VKEKK darbo krūvį, tikėtinai padidėsiantį dėl platesnio derinimo.

4.6.4. Licencijos ir leidimai

Energetikos veiklai gali būti nustatomos licencijos arba leidimai. Licencijuojamos veiklos rūšis nustato energetikos sektorių ir kiti įstatymai. Licencijų išdavimą, pakeitimą, galiojimo sustabdymą, galiojimo sustabdymo panaikinimą, galiojimo panaikinimą, licencijų turėtojų teises ir pareigas, taip pat licencijuojamos veiklos sąlygų laikymosi priežiūrą reglamentuoja licencijavimo taisyklės. Lietuvoje licencijavimo taisyklių tvirtinimas yra patikėtas Vyriausybei. Licencijavimo taisyklių tvirtinimas Vyriausybės lygmeniu užtikrina reglamentavimo stabilumą. Kita vertus, tai pasiekama iš dalies lankstumo sąskaita.⁹⁰

Licencijų išdavimas, sustabdymas ir panaikinimas, o taip pat energetikos įmonių licencijuojamos veiklos kontrolė yra priskirta VKEKK.⁹¹ Komisija turi teisę teikti siūlymus dėl energetikos įmonių licencijuojamos veiklos Vyriausybei, Ūkio ministerijai, savivaldybėms.

4.6.5. Reguliavimas šilumos ūkio sektoriuje

Šilumos tiekimo *licencijas* įmonėms, kurios per metus realizuoja *ne mažiau kaip 5 GWh* šilumos, išduoda VKEKK. Kitiems tiekėjams licencijas išduoda savivaldybės.

Centralizuotai teikiamos šilumos kainos Lietuvoje yra reguliuojamos. VKEKK nustato centralizuotos šilumos ir karšto vandens kainų nustatymo metodikas. Tiekėjai, kurie realizuoja *ne mažiau kaip 5 GWh* per metus šilumos, pagal šią metodiką parengia *bazines kainas* ir teikia VKEKK. Komisija nustato bazines šilumos kainas.⁹² Įstatymas numato, kad nustatant bazines kainas kviečiamos dalyvauti šilumos vartotojų teisių organizacijos.

Šilumos ir karšto vandens kainos privalo būti perskaičiuotos kartą per metus, įvertinant rinkos pokyčius. *Savivaldybių kontroliuojamų įmonių*, kurios realizuoja *ne mažiau kaip 5 GWh* per metus šilumos, kainas kasmet nustato savivaldybės taryba, vadovaudamasi bazinėmis kainomis *bei* šilumos ir karšto vandens kainų nustatymo metodikomis. Savivaldybių kontroliuojamų įmonių, kurios realizuoja mažiau nei 5 GWh per metus šilumos, kainas kasmet nustato savivaldybės taryba, vadovaudamasi tik šilumos ir karšto vandens kainų nustatymo metodikomis.

Šilumos ūkio įstatymas suteikia galimybę savivaldybėms perduoti šilumos ūkio ar jo dalies valdymą kitiems subjektams, sudarant su jais valdymo perdavimo sutartis. *Išnuomotų įmonių* kainas nustato įmonės valdantys subjektai.

⁹⁰ Vienas susijusių iškilusių problemos pavyzdys yra tai, kad šiuo metu galiojantys teisės aktai nenumato licencijos išdavimo procedūros, kai dėl naujoje teritorijoje esančių vartotojų dujų ofikavimo konkuruoja kelios dujų įmonės. VKEKK nėra įgaliota priimti sprendimą dėl licencijos išdavimo tvarkos. Kad būtų pašalinta teisinio reguliavimo spraga, reikalingi Gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo ir tiekimo licencijavimo taisyklių pakeitimai Vyriausybės lygmeniu.

⁹¹ Licencijavimas ir licencijuotų įmonių veiklos kontrolė VKEKK kompetencijai priskirta 2000 m.

⁹² Jos nustatomos 3-5 metams.

Nustatytos kainos ir jų pagrindimas pateikiami VKEKK. Ši patikrina nustatytas kainas, analizuoja jų ekonominį pagrindimą ir atitikimą teisės aktams. Tiekėjams nurodomi kainų nustatymo pažeidimai, jei jų yra. Tiekėjai privalo juos pašalinti per nustatytą terminą (30 kalendorinių dienų). Tais atvejais, kai tiekėjai pažeidimų nepašalina, VKEKK įgyja teisę vienašališkai nustatyti laikinas kainas.⁹³ Jos galioja iki Komisijos nurodytų pažeidimų pašalinimo.

Šilumos tiekimo įmonės, kurių kainos reguliuojamos, visas investicijas derina su VKEKK. Pagal Šilumos ūkio įstatymą Komisija nagrinėja bei derina šilumos tiekimo įmonių investicijų planų projektus bei kaupia informaciją apie faktinį jų vykdymą.

Šilumos kainodaros srityje galima išskirti du 2006 m. plačiai diskutuotus klausimus, susijusius su VKEKK funkcijomis. Vienas jų - *Komisijos ir savivaldybių tarybų vaidmuo nustatant šilumos kainas.* Šio klausimo aspektas yra, *ar Vietos savivaldos, Kainų ir Šilumos ūkio įstatymų nuostatos* dėl institucijų vaidmens nustatant šilumos kainas yra *prieštaringos*. Vietos savivaldos įstatymas nustato, jog centralizuotai tiekiamos šilumos kainas savivaldybės nustato „įstatymų nustatyta tvarka“.⁹⁴ Šilumos kainų nustatymą reglamentuoja Šilumos ūkio įstatymas. Bazines kainas nustato VKEKK, remdamasi pagal metodikas parengtomis ir įmonių pateiktomis kainomis, pasikvietus į posėdį vartotojų teises ginančias organizacijas. Savivaldybių kontroliuojamų įmonių kainas nustato savivaldybės taryba, vadovaudamasi arba metodikomis, arba metodikomis ir bazinėmis kainomis.⁹⁵ Kita vertus, Kainų įstatymas nurodo, kad kainas nustato tiekėjai suderinę su VKEKK. Tačiau pagal šilumos ūkio įstatymą tiekėjai kainas nustato tuo atveju, kai jie nėra savivaldybės kontroliuojama įmonė. Kitu atveju šilumos kainas nustato savivaldybių tarybos. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad tarp Šilumos ūkio ir Kainų įstatymų nenuoseklumas egzistuoja. Pastarasis įstatymas priimtas dar 1990 m. ir jo nuostatos dėl energetikos kainodaros, kuri yra reglamentuojama atskirais sektoriniais įstatymais, yra pasenusios. Atsižvelgiant į tai, svarstytinas Kainų įstatymo (ar jo nuostatų, susijusių su energetikos kainomis) panaikinimas, kadangi šis įstatymas kaip bendras teisės aktas (*lex generalis*) nustato tik bendrus kainų nustatymo principus bei suteikia galimybę energetikos kainas įtakoti valstybinio reguliavimo priemonėmis. Tačiau šiuos reguliavimo tikslus būtų galima pasiekti ir kitomis priemonėmis - papildant ir/ar pakeičiant specialiuosius įstatymus (*lex specialis*).

Kitas klausimo aspektas yra, *ar savivaldybių vaidmuo šilumos kainų nustatyme turėtų būti reikšmingesnis* nei tai nustato dabar galiojantys įstatymai. Lietuvos savivaldybių asociacija yra pateikusi siūlymus Energetikos, Kainų, Vietos savivaldos ir Šilumos ūkio įstatymų pakeitimams. Siūloma patikslinti savivaldybių vaidmenį nustatant, kad savivaldybės taryba *tvirtina* centralizuotai teikiamos šilumos kainas visoms savivaldybės teritorijoje šilumą tiekiančioms įmonėms, *nepriklausomai nuo valdymo formos*. Tiekėjai, prieš tvirtindami kainas taryboje, teiktų jas VKEKK derinimui. Jei ši nustatytų pažeidimus, tiekėjai privalėtų juos pataisyti per 30 d. Siekiama apriboti VKEKK teises vienašališkai nustatyti šilumos kainą - jei tiekėjai nesuderina kainų su Komisija, ši turėtų siūlyti savivaldybės, kurios teritorijoje tiekėjas teikia centralizuotą šilumą, tarybai priimti sprendimą dėl kainų dydžio ir sprendimo galiojimo laiko. Savivaldybių tarybos tvirtintų ir bazines kainas, prieš tai pateikusios jas derinti VKEKK. Taip pat siūloma, kad VKEKK būtų teikiami tik tie investiciniai projektai, kuriems pritaria savivaldybės taryba.⁹⁶

⁹³ Tad savivaldybei nepatvirtinus perskaičiuotos kainos per 30 dienų, VKEKK ją nustato vienašališkai.

⁹⁴ Vietos savivaldos įstatymo 17 straipsnio 21 punktas.

⁹⁵ Priklausomai nuo šilumos kiekio, realizuojamo per metus

⁹⁶ Viena grupė Seimo narių (V.Mazuronis, E.Klumbys ir D.Barakauskas) yra pateikusi kiek kitokią siūlymą (Nr.XP-1659) koreguoti Šilumos ūkio įstatymą numatant, kad VKEKK, prieš nustatydamas bazines šilumos ar karšto vandens kainas savivaldybių kontroliuojamoms įmonėms, gauna tų savivaldybių tarybų pritarimą. Bazinė kaina nenustatoma tol, kol nepasiekiamas susitarimas tarp VKEKK ir savivaldybės tarybos.

Yra pateiktas ir siūlymas (Nr. XP-1649) palikti VKEKK teisę vienašališkai nustatyti kainas tik tuo atveju, jei jos nepagrįstai padidinamos. Tuo tarpu, jei kainos mažinamos ir vartotojų interesai nepažeidžiami, VKEKK teisė vienašališkai nustatyti kainas nesuteikiama.

Vis dėlto, kaip jau minėta, kainodaros „politizavimas“ - t.y. jos patikėjimas politinėms institucijoms, kurios tuo pačiu yra ir savininkės - nėra laikytinas gera praktika (žr. 3.8.1 dalį). Siekiant pritraukti investuotojų lėšas (poreikis kurioms labai didelis) neefektyvaus šilumos ūkio modernizavimui, reikalinga stabili reguliacinė aplinka, prognozuojami sprendimai. Šilumos kainodarai reikalinga atitinkama ekspertinė kompetencija, tad aktualu, kiek tokia kompetencija egzistuoja vietos lygmeniu, ypač mažesnėse savivaldybėse. Reguliavimo lygmens (valstybės ar vietos) pasirinkimui taip pat aktualūs tokie argumentai, kaip valstybės tikslai reguliuojamame sektoriuje. Lietuvoje reguliuojant centralizuoto šilumos tiekimo ūkį kartu siekiama šių tikslų įgyvendinimo:

- Išsaugoti centralizuoto šilumos tiekimo sistemą kogeneracijai - jei nebūtų centralizuoto šilumos tiekimo, nebūtų galimybės panaudoti perteklinės šilumos, susidarancios gaminant elektros energiją jėgainėse;⁹⁷
- Priklausomybės nuo importuojamo kuro (*i.e.* dujų) mažinimo;
- Aplinkosauginių tikslų ir išsipareigojimų įgyvendinimo (pvz., pasiekti, kad iki 2010 m. atsinaujinantys energijos šaltiniai bendrame pirminės energijos balanse sudarytų 12 %⁹⁸).

Atsižvelgiant į tai, centralizuotas šilumos tiekimas yra valstybės skatinamas. Nuo 2004 m. liepos mėn. gyventojams kompensuojama 13% PVM už šilumos energiją, tiekiamą gyvenamosioms patalpoms šildyti (įskaitant šilumos energiją, perduodamą per karšto vandens tiekimo sistemą).⁹⁹ Lėšos kompensavimui dengiamos iš valstybės biudžeto. Atsijungimai nuo šilumos tiekimo sistemos, šilumos tiekimo techninės decentralizacijos procesai ribojami per šilumos ūkio infrastruktūros planavimą - šilumos ūkio specialiuosius planus.¹⁰⁰

Studijos rengimo metu VKEKK yra pateikusi siūlymus dėl dviejų etapų bazinės kainos derinimo procedūros bei dėl savivaldybių didesnio įtraukimo perskaičiuotų kainų perskaičiavime. Siūloma, kad pirmajame bazinės kainos derinimo etape šilumos tiekėjas, gaminantis *virš 10 GWh* per metus, teiktų bazinės kainos projektus su sąnaudais pagrindžiančiais dokumentais Komisijai. Komisija patikrintų pateiktus duomenis. Per *antrąjį etapą* Komisijos patikrinta ir *suderinta bazinė kaina* šilumos tiekėjo *būtų pateikta derinti savivaldybei*. Šiame etape dalyvautų šilumos vartotojų teisių organizacijos. Savivaldybė tikrintų sąnaudų pagrįstumą, kuro įsigijimo dokumentus, nuomos sutarties vykdymą. Etapo pabaigoje (per 30 kalendorinių dienų) savivaldybė savo išvadas pateiktų Komisijai raštu. Tada VKEKK, vadovaudamasi derinimo rezultatais bei savivaldybių išvadamis, nustatytų bazines kainas. Jei savivaldybė per nustatytą terminą nesuderintų kainos ir nepateiktų išvadų/pasiūlymų, VKEKK nustatytų bazinę kainą vadovaudamasi pirmojo etapo rezultatais.

Perskaičiuojant kainas, šilumos tiekėjas teiktų VKEKK ir savivaldybės tarybai perskaičiuotas kainas bei jų pagrindimą. Per 30 kalendorinių dienų kainos turi būti suderintos su savivaldybe bei VKEKK. VKEKK perskaičiuotą kainą galutinai suderina su tiekėju atsižvelgdama į savivaldybės pastabas. Tada tiekėjas, gaminantis daugiau nei 10 GWh per metus, perskaičiuotą suderintą kainą teiktų savivaldybės tarybai nustatyti. Nustatytas kainas būtų tikrinamos VKEKK. Nesant pažeidimų, perskaičiuota kaina įsigaliojotų savivaldybės tarybos nustatyta tvarka. VKEKK radus kainų bei tarifų nustatymo pažeidimų, šie būtų nurodomi savivaldybėms ir tiekėjams bei privalėtų būti pašalinti per nustatytą terminą. To nepadarius, VKEKK turėtų teisę nustatyti vienašališkai laikinas kainas.

⁹⁷ Modernizavus centralizuoto šilumos tiekimo sistemas ir išplėtus kogeneraciją, kartu būtų efektyviau panaudojami pirminės energijos ištekliai, didinamas šalies energetinis saugumas, mažinamas neigiamas poveikis aplinkai (mažinamos anglies dioksido emisijos). Kogeneracijos plėtra centralizuoto šilumos tiekimo sektoriuje yra vienas iš alternatyvių atominės energijos praradimo dalinio kompensavimo būdų ruošiantis uždaryti Ignalinos atominę elektrinę. Kogeneracija yra skatinama ES lygiu. 2004 m. priimta *Direktyva dėl termofikacijos skatinimo, remiantis naudingosios šilumos paklausa vidaus energetikos rinkoje Nr. 2004/8/EB*.

⁹⁸ Atsinaujinančių išteklių, ypač biokuro, dalis bendrame kuro balanse didėja. Šilumos tiekimo bendrovėms pradėjus diegti medienos deginimo technologijas, padidėjo medienos dalis kuro balanse.

⁹⁹ Taip pat ir už į gyvenamąsias patalpas tiekiamą karštą vandenį arba šaltą vandenį karštam vandeniui paruošti bei šilumos energiją, sunaudotą šiam vandeniui pašildyti.

¹⁰⁰ Šilumos ūkio specialiuosiuose planuose apibrėžiamos naujai planuojamos šilumos vartotojų teritorijos, nurodomi galimi ir alternatyvūs šildymo būdai. Šilumos vartotojai turi teisę pasirinkti alternatyvių energijos rūšių šilumos tiekėjus, įsirengti vietinę šildymo sistemą, jei tai neprieštarauja teritorijų planavimo dokumentams.

Toks siūlymas leistų užtikrinti savivaldos institucijų dalyvavimą šilumos kainų nustatyme, tuo pačiu neperduodant kainodaros politinėms institucijoms.

4.6.6. Tiekimo patikimumas ir saugumas

Energijos tiekimo patikimumo ir saugumo klausimai Lietuvoje didžia dalimi patenka į Ūkio ministerijos kompetencijos sferą. Ūkio ministerija yra atsakinga už vidutinės trukmės ir ilgalaikės pasiūlos/paklausos balanso stebėseną. Paklausos prognozavimas ir papildomos pasiūlos stebėseną priskirta Energetikos agentūrai. Kitaip nei daugelyje ES šalių narių, Lietuvoje elektros energijos ir dujų tiekimo patikimumo ir paslaugų kokybės reikalavimus nustato Ūkio ministerija. 2005 m. buvo patvirtinti kokybės reikalavimai elektros energetikos sektoriuje.¹⁰¹ Tokie kokybės reikalavimai gamtinių dujų sektoriui dar nėra parengti.

Nustatant kokybės standartus sektoriaus reguliuotojas gali teikti pastabas. Patvirtinus reikalavimus, VKEKK atlieka priežiūros funkcijas. Kaip nustato Elektros energetikos įstatymas, Komisija turi užtikrinti, kad visi vartotojai gautų nustatytos kokybės paslaugas. Komisija analizuoja elektros energijos patikimumo rodiklius, stebi jų pokyčius, atlieka lyginamąją analizę. Ši stebėseną grindžiama ketvirtinėmis ataskaitomis iš sektoriaus dalyvių. Į elektros energijos tiekimo patikimumo ir paslaugų kokybės koeficientą bei investicijų panaudojimą kokybės reikalavimams užtikrinti atsižvelgiama pasibaigus ūkiniais finansiniams metams, kai koreguojamas įmonės pelnas.

Viena iš problemų tiekimo patikimumo srityje yra ta, kad galiojantys teisės aktai nenustato licencijuotų įmonių atsakomybės už tiekimo patikimumo ir paslaugų kokybės reikalavimų nesilaikymą. Tuo tarpu įmonė, pažeidusi nustatytus reikalavimus, turėtų išmokėti kompensacijas vartotojams. Nuo 2008 m. paslaugų patikimumo lygis įgys didesnę reikšmę – į jį bus atsižvelgiama nustatant elektros energijos perdavimo ir skirstymo paslaugų kainų viršutinės ribas.¹⁰² Tai aktualu ypač atsižvelgiant į tai, kad, pagal elektros patikimumo rodiklius Lietuva atsilieka nuo daugelio ES šalių (kaip rodo neseniai Lietuvos energetikos mokslininkų atlikta analizė).¹⁰³

VKEKK taip pat įgaliota stebėti, per kiek laiko perdavimo ir skirstomųjų tinklų įmonės atlieka vartotojų įrenginių prijungimo prie tinklų ir aprūpinimo elektros energija atkūrimo darbus.

4.6.7. Atskyrimas

VKEKK kontroliuoja, kad būtų veiksmingai atskirta apskaita ir išvengta gamybos, perdavimo, skirstymo ir tiekimo veiklos rūšių kryžminio subsidijavimo. Kadangi *elektros* energijos perdavimo ir skirstymo veiklos yra teisiškai atskirtos, VKEKK tikrina skirstomųjų tinklų įmonių patvirtintus skirstymo ir visuomeninio tiekimo paslaugų sąnaudų atskyrimo principus, kurių pagrindu skaičiuojamos atitinkamos kainos. Elektros energijos skirstymo paslaugos ir visuomeninio tiekimo paslaugos sąnaudos atskiriamos pagal su VKEKK suderintą sąnaudų atskyrimo metodiką.

Galiojančiame *gamtinių* dujų įstatyme numatyta, kad vertikalios integracijos dujų įmonės turi tvarkyti atskirąją vidaus buhalterinę apskaitą kiekvienai iš šių veiklos rūšių: perdavimo, paskirstymo, laikymo ir tiekimo. Pagrindiniai sąnaudų atskyrimo principai nustatyti VKEKK patvirtintoje Viršutinių kainų ribų skaičiavimo metodikoje. Kiekviena dujų įmonė turi parengti ir

¹⁰¹ 2005 m. liepos 15 d. ūkio ministro įsakymu Nr. 4-265 buvo patvirtinti Elektros energijos persiuntimo patikimumo ir elektros energijos perdavimo, skirstymo bei tiekimo paslaugų kokybės reikalavimai. Jie nustatė individualiai ir bendrai taikomų paslaugų kokybės reikalavimų sąrašą, persiuntimo patikimumo ir paslaugų kokybės duomenų registravimo taisykles, rodiklių skaičiavimo, ataskaitų sudarymo principus ir jų pateikimo VKEKK tvarką

¹⁰² Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. Lietuvos elektros energijos ir gamtinių dujų rinkų metinė ataskaita Europos Komisijai už 2005 m. - Vilnius, 2006 m. <http://www.regula.is.lt/index.php?-1088129604>

¹⁰³ Elektros tiekimo patikimumas Lietuvoje – mažesnis nei ES. – 2006 m. spalio 25 d. - <http://www.delfi.lt/archive/article/php?id=11038408>

VKEKK pateikti licencijuojamų veiklų atskyrimo taisykles. Tvarkydamos apskaitas dujų įmonės privalo parengti kiekvienos rūšies buhalterinio balanso, pelno ir nuostolio ataskaitas.

4.6.8. Ginčų sprendimas

Kaip numatyta direktyvose, Komisija turi kompetencijas sprendžiant rinkos dalyvių ginčus - ji išankstine skundų nagrinėjimo ne teisme tvarka nagrinėja skundus dėl energetikos įmonių veiklos ar neveikimo tiekiant, skirstant, perduodant, laikant energiją, dėl teisės joms pasinaudoti tinklais ir sistemomis nesuteikimo, dėl prisijungimo, energijos tiekimo srautų balansavimo, kainų ir tarifų taikymo. Komisija turi teisę įpareigoti energetikos įmones sudaryti sutartis dėl energijos perdavimo, skirstymo ar tiekimo, kai energetikos įmonės nepagrįstai atsisako trečiajam šaliai suteikti paslaugas ar tiekti vartotojams energiją.

4.6.9. Socialiniai, aplinkosauginiai klausimai

Komisija neturi įgaliojimų socialiniais ir aplinkosaugos klausimais (išskyrus elektros energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančiuosius energijos išteklius, supirkimo kainos nustatymą).

4.7. VKEKK sprendimų įgyvendinimo, teisės aktų laikymosi užtikrinimas

Siekdama užtikrinti teisės aktų reikalavimus, Komisija gali įmonės vadovui pateikti viešą laišką. VKEKK turi įgaliojimus sustabdyti, panaikinti energijos perdavimo, skirstymo, laikymo, tiekimo licencijas. VKEKK nagrinėja Administracinių teisės pažeidimų kodekse numatytų administracinių teisės pažeidimų bylas ir skiria administracines nuobaudas.¹⁰⁴ Pažeidėjams gali būti skiriamos administracinės nuobaudos - iki 1 500 Lt (detaliau pažeidimai ir už juos skiriamos baudos nurodytos lentelėje Priede Nr.2.). Nuobaudos skiriamos ne licencijuotoms įmonėms, o įmonių atsakingiems asmenims. Nustatytos nuobaudos, kaip metinėje ataskaitoje pastebi VKEKK, „visai „negąsdina“ licencijuotų įmonių, nes labai dažnai yra paprasčiau sumokėti administracinę nuobaudą, nei užtikrinti tinkamą licencijuojamos veiklos sąlygų vykdymą.“¹⁰⁵ Skiriamos baudos taip pat išsiskiria ES šalių narių kontekste, kur įmonėms, pažeidusioms licencijos sąlygas ar teisės aktų reikalavimus, gali būti nustatomos ekonominė poveikį turinčios sankcijos.

Šią problemą pripažino ir Seimas, svarstydamas VKEKK metines veiklos ataskaitas. Siekiant nustatyti adekvačias ir atgrasančias baudas reikėtų pildyti ir taisyti Administracinių teisės pažeidimų kodeksą (nuobaudų rūšis reglamentuoja ATPK 21 str., o specialiojoje dalyje, numatančioje administracinių teisės pažeidimų sudėtis reikėtų įtvirtinti sankcijas) arba specialiuosius įstatymus. Pavyzdžiui, Konkurencijos įstatymas nustato, kad Konkurencijos taryba, priklausomai nuo Konkurencijos įstatymo pažeidimo pobūdžio, sunkumo, pakartotinumą, turi teisę juridiniams asmenims (ūkio subjektams) skirti piniginę baudą iki 10 % bendrųjų metinių pajamų praėjusiais ūkiniais metais (Konkurencijos įstatymo 41 str.).

Administracinių teisės pažeidimų kodeksas nenustato juridinio asmens atsakomybės instituto, tačiau tokį teisės institutą numato Baudžiamasis kodeksas (20 str.). Nurodytos BK nuostatos nėra taikytinos valstybei, savivaldybei, valstybės ir savivaldybės institucijai ir įstaigai bei tarptautinei viešajai organizacijai (BK 20 str. 5 d.). BK 43 straipsnis nustato bausmių rūšis juridiniams asmenims, numatydamas, kad juridiniam asmeniui už padarytą nusikalstamą veiką gali būti skiriamos šios bausmės:

- 1) bauda;
- 2) juridinio asmens veiklos apribojimas;
- 3) juridinio asmens likvidavimas.

¹⁰⁴ Komisija per 2005 m. surašė 20 administracinių teisės pažeidimų protokolų (dėl privalomos informacijos Komisijai nepateikimo, dėl sutarčių nesuderinimo ir t.t.) // VKEKK ataskaita Seimui. – 2006 m. rugsėjo 27 d.

¹⁰⁵ VKEKK ataskaita

Tad viena iš galimybių yra svarstyti ir Baudžiamojo kodekso papildymus/pakeitimus kriminalizuojant tam tikras veikas (reikėtų papildyti BK specialiąją dalį), už kurių priežiūrą yra atsakinga VKEKK.

5. IŠVADOS

2003 m. priėmus naujas ES elektros ir dujų direktyvas, turinčias paskatinti veiksmingesnį vieningos elektros ir dujų rinkos kūrimą, reguliavimo institucijos įsteigimas bei konkrečių direktyvose nustatytų funkcijų delegavimas joms tapo privalomas. Taip pat kaip ir reikalavimas užtikrinti, kad reguliuotojas galėtų veiksmingai įgyvendinti jam priskirtas funkcijas. Vienas iš pagrindinių reguliuotojų steigimo tikslų yra užtikrinti, kad nauji gamintojai galėtų įeiti į rinką, kad konkurentai turėtų lygias prieigas prie monopolinės infrastruktūros (perdavimo ir paskirstymo tinklų) galimybes.

Galima įvardinti keletą pripažintų standartų, (skatinamų, ir ES bei CEER), rekomenduojamų taikyti sektoriaus reguliuotojui. Pastaruoju metu dominuoja požiūris, kad viena esminių gero reguliavimo sąlygų yra reguliuotojo nepriklausomumas, ypač ten, kur valstybė valdo žymią dalį reguliuojamo sektoriaus. Reguliavimo institucija turi veikti per tam tikrą „atstumą“ tiek nuo politinių, tiek nuo sektorinių veikėjų. Nepriklausomumui turi reikšmę tokie aspektai kaip reguliuotojo skyrimo ir atleidimo tvarka, kadencijos trukmė, teisinis statusas, pavaldumas, deleguotos funkcijos, finansavimo šaltiniai, interesų konflikto prevencijos priemonės, disponuojamos priemonės teisės aktų įgyvendinimo užtikrinimui. Gerąją praktiką laikoma tokia situacija, kai:

- reguliavimo institucija teisiškai atskirta nuo ministerijos ar kitos valstybės institucijos;
- reguliuotojo funkcijos aiškiai apibrėžtos ir nustatytos teisės aktuose, o reguliuotojas savo kompetencijos ribose gali priimti savarankiškus sprendimus,
- reguliuotojo skyrimo procedūra reikalauja skirtingų valdžios institucijų dalyvavimo,
- skyrimas grindžiamas meritokratiniais principais, ekspertinėmis kandidatų žiniomis,
- reguliuotojo kadencijos trukmė nėra susieta su politiniu ciklu ir pašalinimas galimas tik tam tikrais nustatytais atvejais, dėl objektyvių priežasčių,
- bent tam tikra biudžeto dalis reguliuotojo funkcijoms finansuoti yra surenkama atskirai nuo valstybės biudžeto lėšų,
- nustatytas draudimas užimti kitas pareigas, būti politinių organizacijų nariais,
- draudžiama turėti interesų reguliuojamoje pramonėje ir įsidarbinti joje tam tikrą laiką po kadencijos pabaigos,
- reguliuotojas gali taikyti atgrasančias sankcijas prižiūrimiems subjektams už teisės aktų reikalavimų nesilaikymą,
- reguliuotojas turi priėjimą prie jo funkcijoms atlikti reikalingos informacijos.

Tuo pačiu efektyvaus bei legitimaus reguliuotojo sąlyga yra aiški atskaitomybė ir sprendimų priėmimo skaidrumas. Įprasta praktika laikomas metinių ataskaitų rengimas ir viešinimas. Privalomu atributu taip pat laikoma galimybė apskūsti reguliuotojo sprendimus. Skaidrumą siūloma stiprinti per tokias priemones, kaip vieši posėdžiai, kuriuose gali dalyvauti suinteresuotos pusės, dokumentų viešas skelbimas, sprendimų pagrindimas, aiški kreipimūsi ir prašymų nagrinėjimo tvarka.

Visose ES šalyse narėse dabar veikia energetikos sektoriaus reguliavimo institucijos – komisijos arba agentūros -, grindžiamos ekspertine „logika“. Dažniausiai jos reguliuoja dujų ir elektros sektorius; apie pusė jų taip pat turi įgaliojimus šilumos sektoriuje. Nepaisant išliekančios reguliavimo institucijų statuso ir funkcijų įvairovės, galima įvardinti keletą bendresnių tendencijų, kurias indikuoja ES šalių narių praktikos apžvalga. Visose valstybėse, išskyrus vieną, reguliuotojai yra atskirti nuo sektorinių ministerijų ir priima sprendimus savarankiškai savo kompetencijos ribose, nors dar prieš keletą metų situacija buvo kitokia. Daugelyje šalių sektoriaus reguliuotojų finansavimo šaltinis yra sektoriaus mokesčiai, rinkliavos. Pagrindinės reguliuotojų atskaitomybės priemonės yra metinės veiklos ataskaitos bei galimybė apskūsti reguliuotojo sprendimus. Skaidrumo tikslų siekiama „tradicinėmis“ priemonėmis – per konsultavimąsi ir informacijos viešinimą. Visose

valstybėse reguliuotojai turi teisę gauti išsamią finansinę ir techninę informaciją iš reguliuojamų įmonių, tuo pačiu užtikrinant konfidencialios informacijos tinkamą apsaugą. Su keliomis išimtimis, šalių narių reguliuotojai turi įgaliojimus taikyti atgrasančias sankcijas įmonėms už teisės aktų ar licencijų reikalavimų nesilaikymą.

Referuojant į funkcijas, dauguma reguliuotojų turi įgaliojimus nustatyti tarifus ar jų skaičiavimo metodikas. Dažniausiai metodikų rengimo, jų tvirtinimo ir tarifų tvirtinimo funkcijos nėra atskiriamos. Visose šalyse, išskyrus vieną, reguliuotojai sprendžia rinkos dalyvių ginčus. Dauguma reguliuotojų kontroliuoja paslaugų kokybės standartų laikymąsi, o daugeliu atvejų turi įgaliojimus ir juos tvirtinti. Daugumai reguliuotojų priskirta funkcija valdyti elektros energijos sistemos perkrovas. Tuo tarpu energetikos reguliavimo institucijų funkcijos ganėtinai skiriasi atskyrimo, licencijavimo, tiekimo saugumo, aplinkosaugos, socialinės politikos klausimais.

Tarp ES šalių narių kaip geros praktikos pavyzdžiai (su tam tikromis išlygomis) dažniausiai įvardinami Italijos, Airijos reguliuotojai. Galima pastebėti tendenciją, kad stipresni nepriklausomi reguliuotojai veikia tose valstybėse, kuriose elektros ir dujų rinkų koncentracija išlieka didelė, kur veikia stambios įmonės-buvusios valstybinės monopolininkės. Valstybės, turinčios ilgą valstybinių monopolijų istoriją, išipareigojimą liberalizacijos procesams stiprina deleguodamos šio proceso priežiūros funkcijas nepriklausomoms agentūroms.

ES šalių narių lyginamajame kontekste Lietuvos reguliuotojas Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija, žvelgiant į reglamentavimą, vertintina kaip pakankamai nepriklausoma institucija, kuriai deleguotos direktyvose numatytos ir kai kurios kitos papildomos funkcijos.

1. VKEKK yra valstybinė įstaiga, ji turi juridinio asmens statusą ir nėra susaistyta tiesioginio pavaldumo ryšiais su kitomis institucijomis, kas atitinka tiek reguliavimo literatūrą, tiek ES šalių narių praktiką. Jai deleguotais klausimais Komisija savarankiškai priima sprendimus.
2. Skiriant Komisijos narius dalyvauja Vyriausybė ir Respublikos Prezidentas: Komisijos narius skiria LR Prezidentas Ministro Pirmininko teikimu. Tokia tvarka taikoma ir keletoje kitų šalių narių (pvz., Italijoje), o taip pat skiriant kitų sektorių reguliuotojus Lietuvoje (pvz., RRT). Dabartinėje Lietuvos energetikos reguliuotojo skyrimo tvarkoje tam tikra rizika dėl galimybių „politizuoti“ komisijos narių skyrimą gali būti matoma kandidatūrų siūlymo Ministrui Pirmininkui etape. Reguliavimo literatūroje gera praktika laikomas ir legislatyvinės valdžios dalyvavimas reguliuotojų skyrime. Tokią skyrimo teisę Parlamentas šiuo metu turi tik vienoje valstybėje narėje (Latvijoje), tačiau kai kuriose valstybėse narėse Parlamentas įtraukiamas teikimo, kandidatūrų svarstymo etapuose.
3. VKEKK narių kadencija yra penkeri metai; kadencijų skaičius nėra ribojamas. Siekiant didesnio stabilumo ir atsietumo nuo politinės įtakos dalis narių skiriami skirtingu laiku. Tokią priemonę galima laikyti įprasta praktika. Komisijos nariai yra atleidžiami iš pareigų tik nustatytais atvejais ir dėl objektyvių priežasčių, kas atitinka gerosios praktikos rekomendacijas.
4. Aspektas, kuriuo Lietuvos (bei dar keletos šalių narių) reguliuotojas išsiskiria iš bendro lyginamojo konteksto (bei gerosios praktikos rekomendacijų) yra finansavimas. Jis šiuo metu skiriamas tik iš valstybės biudžeto.
5. Komisijos nariams yra draudžiama eiti kitas pareigas, užimti postus, jiems taikomas įstatymas dėl viešųjų interesų derinimo. Juo remiantis Komisijos narys vienerius metus negali užimti postų reguliuojamame sektoriuje pasibaigus jo kadencijai. Šis reikalavimas reikalingas kaip rekomenduojama priemonė dėl nepriklausomumo nuo sektolinių interesų. Tačiau tokia nuostata taip pat aktualizuoja socialinių garantijų kadenciją baigusiems Komisijos nariams klausimą. Pastarasis glaudžiai susijęs tiek su didesnėmis galimybėmis pritraukti kompetentingus ekspertus, tiek su jų nešališkumo stiprinimu.
6. VKEKK atsakomybės užtikrinimo priemonė, taikoma ir visose kitose ES šalyse narėse, yra galimybė apskusti reguliuotojo sprendimus. Kita Lietuvos energetikos reguliuotojo

atskaitomybės užtikrinimo priemonė yra metinės veiklos ataskaitos, kurios teikiamos visoms valdžios institucijoms - Seimui, Vyriausybei, Respublikos Prezidentui - bei skelbiamos viešai. Seimas, remdamasis Seimo statutu, turi teisę svarstyti pateiktą ataskaitą.

7. Vienas iš probleminių Lietuvos reguliuotojo aspektų yra visuomeninio pasitikėjimo Komisija stoka, kas mažina jos sprendimų legitimumą bei skatina skirti resursus „gynybai“. Tokio pobūdžio iššūkiai gali būti sprendžiami tik per aiškinimą/švietimą, viešumą, suinteresuotų pusių įtraukimą.
8. VKEKK funkcijos yra nustatytos teisės aktuose – įstatymuose ir nuostatuose. VKEKK turi įgaliojimus energetikos kainų, licencijų, atskyrimo, rinkos priežiūros, ginčų sprendimo, tiekimo patikimumo klausimais. Komisija neturi kompetencijų tiekimo saugumo, kokybės standartų nustatymo klausimais, kurios yra suteiktos kai kurių kitų šalių narių reguliuotojams. VKEKK taip pat neturi įgaliojimų aplinkosaugos ir socialiniais klausimais, tačiau tokia situacija vertintina teigiamai, kadangi ji reikalauja reguliuotoją mažiau rinkis, prioritetizuoti prieštarungus tikslus. Socialinės politikos, persikirstomojo pobūdžio priemonės turėtų būti paliktos politinėms institucijoms. Pastaruoju metu keliama klausimų dėl reguliuotojo vaidmens šilumos ūkio sektoriaus reguliavime, ypač kainodaroje. ES šalių narių patirties apžvalga indikuoja, kad praktika reguliuojant šilumos kainas yra skirtinga. Formuluojuojant esminius sprendimus šioje srityje turi būti įvertinti įvairūs veiksniai, tokie kaip šilumos ūkio reikšmė, efektyvumas, poreikis investicijoms, valstybės reguliavimo tikslai, reguliavimo ekspertizė. Taip pat verta pastebėti, jog reguliavimo logika ir tarptautinės institucijos rekomenduoja atskirti valstybės funkcijas - kaip reguliuotojos ir kaip savininkės -, deleguojant reguliavimo funkcijas nepriklausomoms agentūroms.
9. ES lyginamajame kontekste Lietuvos reguliuotojas išsiskiria ir dėl disponuojamų priemonių sprendimų, teisės aktų įgyvendinimo užtikrinimui. Jos nėra pakankamos, tą neseniai pripažino ir Seimas.

Tam tikri Lietuvos energetikos reguliuotojo reglamentavimo aspektai gali būti patobulinti atsižvelgiant į ES bei apskritai gerąją reguliavimo praktiką, tendencijas. Konkretesnės rekomendacijos įvardinamos kitoje – paskutinėje – studijos dalyje.

6. REKOMENDACIJOS

Europos Komisija savo 2005 m. komunikate Tarybai ir Europos Parlamentui dėl pažangos kuriant dujų ir elektros vidaus rinką pažymėjo, jog ji „ir toliau ypač atidžiai stebės reguliavimo institucijų įgaliojimų bei nepriklausomumo laipsnį“.¹⁰⁶ Lietuvos Nacionalinės energetikos strategijos projekte tarp pagrindinių valstybės veiksnių krypčių, kurios padėtų įgyvendinti pageidaujamą energetikos raidą, yra ir reguliavimo institucijų stiprinimas bei jų skaidrumo didinimas. Strategijoje keliamas tikslas užtikrinti Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos realų nepriklausomumą bei atsakomybę už priimamus sprendimus. Taip pat pastebima, kad stiprinant reguliuotojo nepriklausomumą, atitinkamai turi būti stiprinamas jo veiklos skaidrumas, atskaitomybė. Siekiant paminėtų tikslų rekomenduotina:

1. **Dėl sankcijų.** Įgaliojimai reguliuoti turi numatyti ir adekvačius įgaliojimus užtikrinti sprendimų įgyvendinimą – t.y. reguliuotojo teisę skirti atgrasančias sankcijas už teisės aktų nesilaikymą. Siekiant nustatyti adekvačias ir atgrasančias baudas reikėtų pildyti ir taisyti Administracinių teisės pažeidimų kodeksą (nuobaudų rūšis reglamentuoja ATPK 21 str., o specialiojoje dalyje, numatančioje administracinių teisės pažeidimų sudėtis reikėtų įtvirtinti sankcijas) arba koreguoti specialiuosius įstatymus. Pavyzdžiu galima laikyti Konkurencijos įstatymą, kuris nustato, kad Konkurencijos taryba, priklausomai nuo Konkurencijos įstatymo pažeidimo pobūdžio, sunkumo, pakartotinumą, turi teisę juridiniams asmenims (ūkio subjektams) skirti piniginę baudą iki 10 % bendrųjų metinių pajamų praėjusiais ūkiniais metais (Konkurencijos įstatymo 41 str.).
2. **Dėl finansavimo.** Atsižvelgiant į ES šalių narių praktiką, rekomenduotina tam tikrą dalį lėšų VKEKK funkcijoms vykdyti surinkti iš reguliuojamo sektoriaus. Panašus principas galėtų būti pritaikytas, pavyzdžiui, taikant analogiją su Ryšių reguliavimo tarnyba (Elektroninių ryšių įstatymo 6 str. 3 d.). Tokiu atveju reikėtų papildyti Energetikos įstatymo 17 straipsnį ir Komisijos nuostatus. Konkretaus VKEKK finansavimo principo ir dydžio nustatymas turėtų būti pagrįstas atskira ekonomine analize bei viešomis diskusijomis.
3. **Dėl socialinių garantijų.** Rekomenduotina apsvarstyti socialinių garantijų (išeitinės išmokos) kadenciją baigusiams Komisijos nariams klausimą, siekiant užtikrinti galimybes pritraukti kompetentingus ekspertus ir stiprinti nepriklausomumą nuo reguliuojamo sektoriaus. Socialines garantijas gali nustatyti tik įstatymas. Tad numatant išeitinės išmokas reikėtų papildyti LR Energetikos įstatymo 17 straipsnį. Pavyzdžiu galėtų būti LR Konkurencijos įstatymo 20 straipsnis.
4. **Dėl skaidrumo.** Visuomenės pasitikėjimas reguliavimo institucija yra esminis siekiant efektyvaus reguliavimo. Šis pasitikėjimas gali būti skatinimas tik per didesnę viešumą, aiškumą. Tam skatinti taikomos „klasikinės“ procedūrinės priemonės. VKEKK atveju tai galėtų būti:
  - 4.1. Komisijos rengiamų metodikų derinimas su valstybės, savivaldybių institucijomis, visuomeninėmis organizacijomis. Tuo pačiu svarbu užtikrinti, kad šis procesas nebūtų vilkinamas ar blokuojamas. Tuo tikslu svarbu numatyti derinimo terminus, o taip pat įvertinti VKEKK darbo krūvį.
  - 4.2. Privalomas savivaldos institucijų informavimas apie posėdžius, kuriuose svarstomi jiems aktualūs klausimai.

---

¹⁰⁶ Europos Bendrijų Komisijos 2005 m. lapkričio 11 d. komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui Dujų ir elektros vidaus rinkos kūrimo pažangos ataskaita. Briuselis, KOM (2005) 568 galutinis

5. **Dėl konfidencialios informacijos apsaugos.** Siekiant konfidencialios informacijos apsaugos tikslų, nustatyti, kad VKEKK gali rengti uždarus posėdžius tais atvejais, kai svarstoma konfidenciali informacija. Tuo tikslų reikėtų papildyti Komisijos nuostatus.
6. **Dėl Komisijos ir savivaldos institucijų vaidmens centralizuotos šilumos kainodaroje.** Šiuo klausimu rekomenduotina panaikinti tarp Vietos savivaldos, Kainų ir Šilumos ūkio įstatymų egzistuojančius nenuoseklumus. Svarstytinas Kainų įstatymo panaikinimas, kadangi šis įstatymas kaip bendras teisės aktas (*lex generalis*) nustato tik bendrus kainų nustatymo principus bei suteikia galimybę energetikos kainas įtakoti valstybinio reguliavimo priemonėmis. Tačiau šiuos reguliavimo tikslus būtų galima pasiekti ir kitomis priemonėmis (jei neišvengiamai būtina ar reikalinga) - papildant ir/ar pakeičiant specialiuosius įstatymus (*lex specialis*).

7. Literatūra

Teisės aktai

1. 1994 m. vasario 17 d. Lietuvos Respublikos Seimo statutas. Nr. I-399. – Žin., 1994, Nr. 15-249. – 2006 m. lapkričio 14 d. redakcija.
2. 1996 m. gruodžio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių 96/92/EB
3. 1997 m. liepos 2 d. Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas Nr. VIII-371 (Žin. 1997, Nr. 67-1659; Žin. 2005-07-05 Žin. VIII-371)
4. 1998 m. lapkričio 17 d. Lietuvos Respublikos kainų įstatymas Nr. I-413 (Žin., 1990, Nr. 22-542)
5. 2000 m. spalio 10 d. Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymas Nr. VIII-1973 (Žin., 2000, Nr. 89-2743)
6. 2002 m. gegužės 16 d. Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas Nr. XI-884 (Žin., 2002, Nr. 56-2224)
7. 2002 lapkričio 7 d. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 1747 „Dėl Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2002, Nr.109-4819)
8. 2003 m. lapkričio 11 d. Europos Komisijos sprendimas dėl Europos elektros ir dujų reguliuotojų grupės įsteigimo (2003/796/EC). – European Union Official Journal 14.11.2004.
9. 2004 m. balandžio 15 d. Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas Nr. IX-2135 (Žin. 2004 04 30, Nr. 69-2382)
10. 2005 m. liepos 15 d. ūkio ministro įsakymas Nr. 4-265 dėl Elektros energijos persiuntimo patikimumo ir elektros energijos perdavimo, skirstymo bei tiekimo paslaugų kokybės reikalavimų
11. 2005 m. lapkričio 11 d. Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui Dujų ir elektros vidaus rinkos kūrimo pažangos ataskaita. Kom (2005) 568 galutinis. http://europa.eu.int/comm/energy/electricity/report_2005/doc/2005_report_lt.pdf
12. 2005 m. gruodžio 23 d. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 1421 „Dėl 2006 metų Lietuvos Respublikos Draudimo priežiūros komisijai išlaikyti dydžio patvirtinimo. - http://www.dpk.lt/files/kiti/lrv_1421.doc
13. 2006 m. kovo 9 d. Gamtinių dujų įstatymo projekto priedas Nr. XP-69 (3), pateiktas LR specialiųjų tyrimų tarnybos „Dėl Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymo projekto Nr. XP-69(3) antikorporacinio vertinimo“
14. 2005 m. gruodžio 23 d. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 1421 „Dėl 2006 metų Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijai išlaikyti dydžio patvirtinimo“ (Žin., 2005, Nr. 152-5598)
15. 2005 m. vasario 11 d. Gamtinių dujų įstatymo pakeitimo įstatymo projektas Nr. XP-69(3).
16. 2006 m. birželio 30 d. Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁰-1091/2006. – Vilnius.
17. 2006 m. liepos 11 d. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas Nr. 1-533 (Žin., 1994, Nr. 55-1049)

18. 2006 m. liepos 21 d. Teisės departamento išvada Seimo nutarimo „Dėl Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2004 ir 2005 metų veiklos ataskaitų“ projektui. Nr. XP-1460(2)
19. 2006 m. rugsėjo 12 d. Šilumos ūkio įstatymo 30 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto lyginamasis variantas Nr. XP – 1649
20. 2006 m. rugsėjo 19 d. Šilumos ūkio įstatymo 30 straipsnio papildymo įstatymo projekto lyginamasis variantas Nr. XP – 1659
21. 2006 m. spalio 6 d. Šilumos ūkio įstatymo 30 straipsnio papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XP – 1659
22. 2006 m. spalio 24 d. Nr. XP-1460(3) Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2004 ir 2005 metų veiklos ataskaitų“ projektas
23. Europos Parlamento ir Tarybos 1996 m. gruodžio 19 d. direktyva Nr. 96/92/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių
24. Europos Parlamento ir Tarybos 2003 m. birželio 26 d. direktyva Nr. 2003/54/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą Nr. 96/92/EB
25. Europos Parlamento ir Tarybos 2003 m. birželio 26 d. direktyva Nr. 2003/55/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą Nr. 98/30/EB
26. Europos Bendrijų Komisijos 2003 m. lapkričio 11 d. sprendimas Nr. 2003/796/EB dėl Europos elektros ir dujų reguliuotojų grupės įsteigimo
27. Europos Bendrijų Komisijos 2005 m. lapkričio 11 d. komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui Dujų ir elektros vidaus rinkos kūrimo pažangos ataskaita. Briuselis, KOM (2005) 568 galutinis
28. Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas.
29. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas.
30. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos darbo reglamentas. Patvirtintas Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2001 m. rugsėjo 26 d. nutarimu Nr.90

Ataskaitos

31. Commission of the European Communities. Annual Report on the Implementation of the Gas and Electricity Internal Market. - COM(2004) 863 final - {SEC(2004) 1720} – Brussels, 2005
32. European Regulators Group for Electricity and Gas (ERGEG). Annual Report, 2005. ERGEG, 2006.
http://www.ergeg.org/portal/page/portal/ERGEG_HOME/ERGEG_DOCS/ERGEG_ANNUAL_REPORTS/ERGEG%20Annual%20Report%202005.pdf
33. Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolė. Valstybinio audito ataskaita. Lietuvos banko veiklos vertinimas (Nr. 2030-10-46). Vilnius, 2004 m. gruodžio 30 d.
34. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. Lietuvos elektros energijos ir gamtinių dujų rinkų metinė ataskaita Europos Komisijai už 2005 m. - Vilnius, 2006 m.
<http://www.regula.is.lt/index.php?-1088129604>
35. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. 2005 m. Veiklos ataskaita. Vilnius, 2006 m.
<http://www.regula.is.lt/index.php?834056393>

Kiti šaltiniai

36. Baldwin R., Cave M. Understanding Regulation. Theory, Strategy and Practice. – Oxford University Press, 1999.
37. Better Regulation Task Force. Economic Regulators. – July 2001 // <http://www.brc.gov.uk/downloads/pdf/econreg.pdf>
38. Bertolini L. How to improve regulatory transparency. Emerging lessons from an International assessment. – PPIAF Gridlines. – Note No.11. – June 2006. // www.ppiaf.org/Gridlines/11regulatorytransparency.pdf
39. Bloomberg News, „EU ministers reject energy regulator“, 15 March 2006. <http://www.iht.com/articles/2006/03/14/business/energy.php>
40. Council European Energy Regulators (CEER), „CEER Regulatory Benchmark Report“ (Ref: C05-IEB-08-03). Brussels: CEER, 2005. http://www.ceer-eu.org/portal/page/portal/CEER_HOME/CEER_PUBLICATIONS/CEER_DOCUMENTS/2005/CEER_REGULATORY%20BENCHMARK_2005-12-06_PUBLIC.PDF
41. Černiuk I. Valstybės institucijos teisės ir pareigos teikiant informaciją. – Juristas – Nr. 10 – 2006 m. spalio. – P.24-29.
42. Delfi „Elektros tiekimo patikimumas Lietuvoje – mažesnis nei ES“. Vilnius, 2006 m. spalio 25 d. <http://www.delfi.lt/archive/article/php?id=11038408>
43. District heating and Cooling. Country by country. – 2005 survey. – EuroHeat and Power. – May 2005.
44. Energy Business Review Online, „Italian regulator continues to set example for others to follow“. 13 July 2006 http://www.energy-business-review.com/article_feature.asp?guid=8D5ECB4F-6419-4CE2-91AD-4D141B252406
45. Energy Charter Secretariat, „Cogeneration and District Heating. Best practices for municipalities“. March 2006 <http://www.encharter.org/upload/9/2064814745139352718618625931883412145571108204349f3135v1.pdf>
46. Energy regulators regional association (ERRA), „Comparative survey: legal regulation in ERRA member countries“. March 2004. www.erranet.org/index.php?name=OE-eLibrary&file=download&id=2339&keret=N&showheader=N
47. Eurelectric report on regulatory models in a Liberalised European Electricity Market. – Eurelectric SG Regulatory models. –January 2004. // www.eurelectric.org/Download/Download.aspx?DocumentID=14576
48. Europe Economics and TIS „Interim Report for the Study of the Powers and Competencies of Energy and Transport Regulators“. London, July 2006
49. Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai (ESTEP), „Geresnio reguliavimo ES lygmenyje poveikio įvertinimas“. Vilnius, 2004 m. gruodžio 5 d. http://www.euro.lt/Pov_tyrimai/041205%20ESTEP%20reguliavimo%20galutine%20ataskaita2.pdf
50. International Energy Agency. Coming in from the Cold. Improving district heating policy in transition economies. – 2004 // www.iea.org/textbase/nppdf/free/2004/cold.pdf
51. Italian regulator continues to set example for others to follow. – 13 July 2006 - http://www.energy-business-review.com/article_feature.asp?guid=8D5ECB4F-6419-4CE2-91AD-4D141B252406

52. IAE, OECD, „Regulatory Institutions in Liberalised Electricity Markets. France, 2001. <http://www.iea.org/textbase/nppdf/free/2000/reguinstit2001.pdf>
53. Jankauskas Vidmantas, „Role of regulator“. ERA. 2005 February 24-25. <http://www.narucpartnerships.org/Presentations/Azerbaijan/feb05/ncc/roleofregulator05.pdf>
54. Johannsen K.S., Pedersen L.H., Sorensen E.M. Independent Regulatory Authorities – a Comparative Study of European Energy Regulators. – AKF Forlaget. – April 2004. // www.akf.dk/udgivelser_en/container/udgivelse_1700/
55. Larsen Anders, Lene Holm Pedersen, Eva Moll Sørensen and Ole Jess Olsen. Independent Regulatory Authorities in Europe. – 2004 - <http://www.sessa.eu.com/documents/wp/D73.1-Larsen.pdf>
56. „Lazdijai teisme ginčys pakeltą šilumos kainą“. - „Lietuvos ryto“ informacija paskelbta portale Delfi, - Vilnius, 2006 spalio mėn. 5 d. <http://www.delfi.lt/news/economy/business/article.php?id=10865323>
57. Lietuvos laisvosios rinkos institutas, „Energetikos politika: priemonės, galimybės ir kryptys. Vilnius, 2005. http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/llri_studija_energetikos_politika_priemones_galimybes_ir_kryptys/1530
58. Majone, G. (ed.), *Regulating Europe*. London: Routledge, 1996.
59. Note of DG Energy and Transporto on Directives 2003/54/EC and 2003/55/EC on the Internal Market in Electricity and Natural Gas. „The Role of Regulatory Authorities“. January, 2004 - <http://www.eirgrid.com/EirGridPortal/uploads/Publications/EU%20Directive%20-%20role%20of%20regulatory%20authorities.pdf>
60. Ocaña Carlos and Energy Diversification Division of the IEA, „Trends in the Management of Regulation: a Comparison of Energy Regulators in OECD Member Countries“. 2002. <http://www.iea.org/textbase/papers/2002/manage.pdf>
61. OECD, „Review of Regulatory Governance in South East Europe“. <http://www.oecd.org/dataoecd/35/7/30402371.pdf>
62. OECD, Competition Policy Roundtables, „Relationship Between Regulators and Competition Authorities“. Paris, 1999. <http://www.oecd.org/dataoecd/35/37/1920556.pdf>
63. Povilaitytė E., „Kylant šilumos kainoms premjeras pasigenda skaidrumo“, *VŽ OnLine*, 2006 m. rugsėjo 7 d.
64. The World Bank Group, „Utility Regulators – Decisionmaking Structures, Resources, and Start-up Strategy“ (Note No.129). October 1997 <http://rru.worldbank.org/Documents/PapersLinks/129smith.pdf>
65. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija, „Dėl "šilumos kainų nustatymo jovalo"“, 2006 m. spalio 23 d. http://www.regula.is.lt/lit/Del_silumos_kainu_nustatymo_jovalo/110
66. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija, „Istorija“. <http://www.regula.lt/index.php?630817588>

Tinklapiai

67. Airija, Elektros reguliavimo tarnyba (Commission for Electricity Regulation (CER)) <http://www.cer.ie>
68. Austrija, Energie-Control GmbH, E-Control <http://www.e-control.at>
69. Belgija, Elektros ir dujų reguliavimo komisija (Commission pour la Régulation de l'Electricité et du Gaz (CREG)) <http://www.creg.be>
70. Čekija, Energetikos reguliavimo tarnyba (Energy Regulatory Office (ERO)) <http://www.ero.cz>

71. Danija, Danijos energetikos reguliavimo tarnyba (Danish Energy Regulatory Authority (DERA)) <http://www.dera.dk>
72. Didžioji Britanija, Dujų ir elektros rinkų tarnyba (Office of Gas and Electricity Markets (Ofgem)) <http://www.ofgem.gov.uk>
73. Estija, Energetikos rinkos inspektoratas (Energy Market Inspectorate (EMI)) <http://www.eti.gov.ee>
74. Graikija, Reguliacinė energetikos tarnyba (Regulatory Authority for Energy (RAE)) <http://www.rae.gr>
75. Ispanija, Nacionalinė energetikos komisija (National Energy Commission (CNE)) <http://www.cne.es>
76. Italija, Italijos elektros ir dujų reguliavimo tarnyba (Italian Regulatory Authority for Electricity and Gas) <http://www.autorita.energia.it>
77. Kipras, Energetikos reguliavimo tarnyba (Cyprus Energy Regulatory Authority (CERA)) <http://www.cera.org.cy>
78. Latvija, Komunalinio ūkio komisija (Public Utilities Commission (PUC)) <http://www.sprk.gov.lv>
79. Lenkija, Lenkijos energetikos reguliavimo tarnyba (The Energy Regulatory Office of Poland (ERO)) <http://www.ure.gov.pl>
80. Lietuva, Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija (National Control Commission for Prices and Energy (NCC)) <http://www.regula.lt>
81. Malta, Maltos išteklių tarnyba (Malta Resources Authority (MRA)) <http://www.mra.org.mt>
82. Olandija, Energetikos reguliavimo tarnyba (Office of Energy Regulation) <http://www.dte.nl>
83. Prancūzija, Energetikos reguliavimo komisija (Commission de Régulation de l'Énergie (CRE)) <http://www.cre.fr>
84. Portugalija, Energetikos paslaugų reguliavimo tarnyba (Energy Services Regulatory Authority (ERSE)) <http://www.erse.pt>
85. Slovakija, Tinklo industrijų reguliavimo tarnyba (Regulatory Office for Network Industries (RONI)) <http://www.urso.gov.sk>
86. Slovėnija, Slovėnijos respublikos energetikos agentūra (Energy Agency of the Republic of Slovenia) <http://www.agen-rs.si>
87. Suomija, Energetikos rinkos tarnyba (The Energy Market Authority (EMV)) <http://www.energiamarkkinavirasto.fi>
88. Švedija Švedijos energetikos agentūra (Swedish Energy Agency (STEM)) <http://www.stem.se>
89. Vengrija, Vengrijos energetikos tarnyba (Hungarian Energy Office (HEO)) <http://www.eh.gov.hu>
90. Vokietija, Federacinė elektros, dujų, telekomunikacijų, pašto ir geležinkelių tinklo agentūra (Federal Network Agency for Electricity, Gas, Telecommunications, Posts and Railway) <http://www.bundesnetzagentur.de>
91. International Energy Regulation Network. <http://www.iern.net>
92. Nacionalinė dujų, elektros ir šilumos vartotojų gynimo lyga. <http://www.vartotojulyga.lt/>
93. Regulation toolkit. <http://www.ictregulationtoolkit.org/>

Priedai

Priedas Nr. 1. ES šalių narių reguliuotojų skyrimo ir atleidimo tvarka

Skiria	Šalis	Teikia	Narių sk.	Terminas (metais)	Skiriami ne vienu metu	Kadencijų sk. ribojamas?	Pašalina
Vyriausybė	Austrija	<ul style="list-style-type: none"> • 2 energetikos kontrolės komisijos narius teikia Ekonomikos ir darbo ministras • 1 narys pasirenkamas iš 3 kandidatų, teikiamų Aukščiausiojo teismo prezidento 	3	5		Ne	Kiti nariai, jei narys praleidžia daugiau nei 3 posėdžius iš eilės arba jei nebegali eiti pareigų
	Belgija	---	<ul style="list-style-type: none"> • Valdyba -6 • Patariamoji, priežiūros Taryba¹⁰⁷ – 39 	<ul style="list-style-type: none"> • Valdyba – 6 • Taryba – 3 		Ne	Nenustatyta įstatymuose
	Kipras	Prieš skyrimą kandidatūros aptariamos Parlamente	3	6		Ne daugiau 2 kadencijų	Vyriausybė dėl: <ul style="list-style-type: none"> • Protinės ar fizinės negalios • Netinkamo elgesio • Nuslėptos narystės ar pareigų, nesuderinamų su reguliuotojo pareigomis • Teismo nuosprendžio

¹⁰⁷ Generalinę tarybą, turinčią patariamąsias ir priežiūros funkcijas, sudaro federacinių ir regioninių vyriausybių atstovai, taip pat įmonių, sistemos operatoriaus, vartotojų, aplinkosauginių organizacijų atstovai.

	Čekija	n.i.	1	5		n.i.	Vyriausybė dėl: <ul style="list-style-type: none"> • Ligos • Tarnybinės etikos pažeidimo • Teismo nuosprendžio
	Suomija	Prekybos ir pramonės ministras	1	Nėra nustatytas		--	Prekybos ir pramonės ministras remdamasis Valstybės tarnybos įstatyme numatytais atvejais
	Švedija	n.i.	1	6		Ne	Negalimas
	Slovėnija	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Slovėnijos agentūros tarybos narius teikia ministras. ▪ Agentūros direktorių teikia taryba. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 1 Agentūros direktorius, ▪ 1 tarybos pirmininkas ▪ 4 tarybos nariai 	5		Ne	Vyriausybė kai: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Nebetinkamas eiti pareigas ▪ Pažeidė ribojimus dėl darbo reguliuojamame sektoriuje ▪ Turi nuosavybės reguliuojamame sektoriuje ▪ Nuteisiamas kalėti ▪ Dėl ligos
	Portugalija	Ekonomikos ministras	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Valdyba – 3 nariai ▪ Patariamoji taryba – 26 nariai ▪ Tarifų taryba – 16 narių 	5	√	Ne daugiau 2 kadencijų	Vyriausybė dėl piktnaudžiavimo.
Ministras /	Danija	--	7	4		Ne	Negalimas

keli ministrai	Estija	<ul style="list-style-type: none"> • Generalinį direktorių skiria Ekonomikos reikalų ir komunikacijų ministras remdamasis valstybės tarnautojų atrankos ir vertinimo komiteto rekomendacija • Generalinio direktoriaus pavaduotoją skiria generalinis direktorius, remdamasis valstybės tarnautojų atrankos ir vertinimo komiteto rekomendacija 	2 (generalinis direktorius ir pavaduotojas)	Nėra nustatytas		--	Ekonomikos reikalų ir komunikacijų ministras remdamasis Valstybės tarnybos įstatyme numatytais atvejais
	Didžioji Britanija	--	12 <ul style="list-style-type: none"> ▪ Pirmininkas ▪ Nevykdantieji direktoriai (išoriniai nariai) ▪ Vyriausias vykdantysis ir 3 generaliniai direktoriai 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pirmininkas – „paprastai“ 5 m. ▪ Nevykdantieji direktoriai – 3 m.¹⁰⁸ ▪ Vyriausias vykdantysis ir 3 generaliniai direktoriai – nuolatiniai darbuotojai 	√	Paskyrus antrai kadencijai bendras metų skaičius neturi viršyti 5 m.	Ministras dėl nebegalėjimo eiti pareigas arba netinkamo elgesio

¹⁰⁸ Paskyrus antrai kadencijai bendras metų skaičius neturi viršyti 5 m.

Airija	--	3	Pirmininkas – 3-5 Kiti nariai 3-7		Ne daugiau 2 kadencijų. Bendra kadencijos metų trukmė – ne daugiau dešimt metų	Viešųjų įmonių, prekybos ir užimtumo ministras dėl: <ul style="list-style-type: none"> • Netinkamo elgesio • Ligos
Malta	--	5-7	1-3 Tikimasi pasiūlymo atsistatydinti paskyrus naują ministrą		Ne	Išteklių ministras, kai narys, jo nuomone, nebetinkamas pareigoms
Nyderlandai	--	Valdymo grupė – 1 direktorius ir 6 nariai. Formaliai Konkurencijos tarybos valdyba turi sprendžiamąjį balsą	Pirmininkas – 6 Kiti nariai - 4		Antra kadencija ne daugiau 4 metų	Ekonomikos reikalų ministras dėl nekompetentingumo ar kitų svarbių priežasčių

Ministras Pirmininkas	Vengrija	Ekonomikos ir transporto ministras	2 (direktorius ir pavaduotojas)	6		Ne	Ministras Pirmininkas Ekonomikos ir transporto ministro siūlymu kai: <ul style="list-style-type: none"> • Nebetinkamas eiti pareigas • Pateikiamas baudžiamasis kaltinimas • Neišsprendžia interesų konflikto per tris mėnesius • Kelia grėsmę įstaigos veiklai
	Lenkija	Ekonomikos ministras	1	5		Ne	Ministras Pirmininkas dėl: <ul style="list-style-type: none"> • Kompetencijų viršijimo ar piktnaudžiavimo • Teismo nuosprendžio • Ligos
Prezidentas	Italija	Nominuoja Ministrų Taryba remdamasi Pramonės ministro siūlymu. Nominacijas turi patvirtinti Parlamentas	5	7		Neatnaujinama	Teismas, jei <ul style="list-style-type: none"> • Vykdo profesinę ar konsultacinę veiklą, eina kitas pareigas • Turi interesų reguliuojamame sektoriuje
	Slovakija	<ul style="list-style-type: none"> • 3 narius teikia Parlamentas • 3 narius Vyriausybė 	6	6	√	Ne	Prezidentas kai: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Netenka teisės būti paskirtas dėl moralinių ar profesinių kriterijų neatitikimo ▪ Narystės kitose organizacijose, nesuderinamose su pareigomis ▪ Įdarbinimo apribojimų
Parlamentas	Latvija	Specialios komisijos	5	5		Ne	Parlamentas Vyriausybei

		rekomendacija					rekomendavus kai: <ul style="list-style-type: none"> • Savanoriškai atsistatydina • Dėl ligos nevykdo pareigų daugiau nei 6 mėnesius • Vykdo profesinę ar konsultacinę veiklą, eina kitas pareigas
Kunigaikštis	Liuksemburgas	Vyriausybė	3	5		Ne	Kunigaikštis: <ul style="list-style-type: none"> • Visą vadovybę - dėl nesutarimų • Individualius narius - dėl netinkamumo
Karalius	Ispanija	Teikia Pramonės ministras po to, kai kandidatai stoja prieš žemųjų parlamento rūmų komitetą	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Komisijos valdyba – 9 ▪ Elektros konsultacinė valdyba – 36 ▪ Angliavandenių konsultacinė valdyba – 37 	6	√	Atnaujinama tik 1 kartą	Vyriausybė remdamasi ministro siūlymu kai: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Nebetinkamas eiti pareigas ▪ Nuosprendis dėl piktnaudžiavimo
Narius skiria skirtingos institucijos	Prancūzija	<ul style="list-style-type: none"> • Pirmininką ir vieną narį skiria Respublikos Prezidentas • 2 narius skiria Nacionalinės Asamblėjos prezidentas • 2 narius skiria Senato prezidentas • 1 narį skiria ekonominės ir socialinės tarybos prezidentas 	7	6	√	n.i.	Tik dėl priverstinio atsistatydinimo dėl to, jog vykdo profesinę ar konsultacinę veiklą, eina kitas pareigas

Vokietija	<ul style="list-style-type: none"> • Prezidentą ir 2 viceprezidentus nominuoja federalinė vyriausybė, remdamasi agentūros Patariamiosios Tarybos siūlymu. Skiria Prezidentas. • Rūmų nariai atrenkami remiantis Federalinės Ekonomikos ir technologijų ministerijos taisyklėmis • Patariamiosios Tarybos nariai skiriami Federalinės Vyriausybės remiantis Bundestago ir Bundesrato siūlymu. 	<p>Valdyba – prezidentas ir 2 viceprezidentai</p> <p>Rūmai – 9 nariai, iš kurių 4 elektros ir dujų ekspertai</p> <p>Patariamoji taryba – 16 narių iš Bundestago ir 16 narių iš Bundesrato</p>	5		Ne	Prezidentas ir 2 viceprezidentai gali atsistatydinti savo noru arba Vyriausybės noru., prašant Ekonomikos ir technologijų ministrui, kuris prieš tai konsultuojasi su Patariamąja Taryba
Graikija	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Prezidentą ir 2 viceprezidentus skiria Vyriausybė Plėtos ministro teikimu bei Parlamento komiteto nuomone ▪ Kitus narius skiria Plėtos ministras 	7	5	√	Ne daugiau 2 kadencijų .	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jei kaltinamas pažeidimu, dėl kurio jam būtų draudžiama būti priimtam ar eiti valstybės tarnautojo pareigas

Šaltinis: International Energy Regulation Forum, 2006

Priedas Nr.2. Administracinės nuobaudos

Pažeidimas	Bauda
Energijos išteklių ar energijos perdavimo, paskirstymo, laikymo, tiekimo tvarkos pažeidimas	įspėjimas arba bauda <i>pareigūnams</i> nuo 500 iki 1500 LT
Energijos išteklių ir energijos tiekimo sistemos balansavimo ir prisijungimo prie jos tvarkos pažeidimas	įspėjimas arba bauda <i>pareigūnams</i> nuo 500 iki 1500 LT
Reguliuojamų tarifų ar (ir) kainų taikymo pažeidimas	įspėjimas arba bauda <i>pareigūnams</i> nuo 500 iki 1500 LT
Ne laiku atnaujintas privalomasis draudimas	įspėjimas arba bauda <i>pareigūnams</i> nuo 500 iki 1500 LT
Įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytų energetikos veiklos skaidrumo reikalavimų nesilaikymas	įspėjimas arba bauda <i>pareigūnams</i> nuo 500 iki 1500 LT
Įpareigojimų teikti privalomas paslaugas nevykdymas	įspėjimas arba bauda <i>pareigūnams</i> nuo 500 iki 1500 LT
Vertimasis energetikos veikla neturint licencijos tokiai veiklai ar licencijoje nurodytų reikalavimų nesilaikymas	įspėjimas arba bauda <i>pareigūnams</i> nuo 500 iki 1500 LT
Nesuteikimas teisės pasinaudoti energijos išteklių ar energijos perdavimo ar paskirstymo sistema (tinklais)	įspėjimas arba bauda <i>pareigūnams</i> nuo 500 iki 1500 LT
Energijos išteklių ar energijos tiekimo nepagrįstas nutraukimas	įspėjimas arba bauda <i>piliečiams</i> nuo 100 iki 500 LT ir įspėjimas arba bauda <i>pareigūnams</i> nuo 500 iki 1500 LT
Tiekimo saugumo ar (ir) energijos kokybės reikalavimų, įrenginių įrengimo, eksploatavimo, saugos, vartojimo tvarkos pažeidimas	įspėjimas arba bauda <i>piliečiams</i> nuo 100 iki 500 LT ir įspėjimas arba bauda <i>pareigūnams</i> nuo 500 iki 1500 LT
Vertimasis energetikos veikla neturint leidimo tokiai veiklai ar leidime nurodytų reikalavimų nesilaikymas	įspėjimas arba bauda <i>piliečiams</i> nuo 100 iki 500 LT ir įspėjimas arba bauda <i>pareigūnams</i> nuo 500 iki 1500 LT
Energijos apskaitos pažeidimas	įspėjimas arba bauda <i>piliečiams</i> nuo 100 iki 500 LT ir įspėjimas arba bauda <i>pareigūnams</i> nuo 500 iki 1500 LT
Klaidingų energijos apskaitos duomenų pateikimas	įspėjimas arba bauda <i>piliečiams</i> nuo 100 iki 500 LT ir įspėjimas arba bauda <i>pareigūnams</i> nuo 500 iki 1500 LT
Energijos išteklių ir energijos bei šalto vandens tiekėjų duomenų apie įmonės ūkinę finansinę veiklą nepateikimas nustatyta tvarka VKEKK	bauda <i>pareigūnams</i> nuo 500 iki 1500 LT
Energijos išteklių ir energijos bei šalto vandens tiekėjų žinomai klaidingų duomenų pateikimas VKEKK	bauda <i>pareigūnams</i> nuo 1000 iki 1500 LT
Įmonių, kurios verčiasi energetikos veikla, duomenų apie įmonės ūkinę finansinę veiklą nepateikimas nustatyta tvarka ar žinomai klaidingų duomenų pateikimas valstybės institucijoms	bauda <i>pareigūnams</i> nuo 500 iki 1500 LT
VKEKK nutarimų pažeidimas arba nevykdymas	bauda <i>pareigūnams</i> nuo 200 iki 400 LT
VKEKK jos teisėtų nurodymų kainodaros energetikos bei šalto vandens tiekimo srityje nevykdymas	bauda <i>pareigūnams</i> nuo 200 iki 400 LT

Žemiau pateikiama schema, iliustruojanti kompetencijos sritis energetikos reguliavime.

